

ΘΥΜΙΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΗ-ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ

ΒΟΪΒΟΝΤΑΣ

Νουβέλα βασισμένη
σε πραγματικά γεγονότα

ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟ ΣΕΡΡΩΝ

###

Ο σουλτάνος Σελίμ ο Β΄, αγνάντεψε από τον εξώστη ενός από τους μιναρέδες, του τεμένους που του έχτισε ο αρχιτέκτονας Σινάν στην Αδριανούπολη, την απέραντη έκταση της Ανατολικής Θράκης με μικρούς καταπράσινους λόφους και μικρές κοιλάδες-μόνο στα βορειοανατολικά εκτεινόταν μια οροσειρά με χαμηλοβούνια τα γνωστά σήμερα σαν Γιλντίζ-νταγ-κι αναστέναξε. Οι Τούρκοι είχαν κατακτήσει κι αυτόν τον τόπο που πάνω του, στην ανατολική του άκρη βρισκόταν η πιο διάσημη πόλη του τότε κόσμου, η Κωνσταντινούπολη. Ο πόλεμος όμως είχε ερημώσει τον τόπο από ανθρώπους. Σκέφτηκε λοιπόν ο Σελίμ, πως ήταν κρίμα μια τόσο εύφορη γη να μην προσφέρει στην αυτοκρατορία ένα καλό εισόδημα. Ήδη ο Μεχμέτ ο Β΄ ο πορθητής της Πολης είχε φέρει αιχμαλώτους από τις εκστρατείες του στη Βαλκανική, για να δουλέψουν στα χτήματα των πολέμαρχων του και τιμαριούχων που χρειάζονταν εργατικά χέρια για τις γαίες που τους είχαν μοιραστεί. Έβγαλε λοιπόν φερμάνι και το έστειλε στην βαλκανική επικράτεια της αυτοκρατορίας, καλώντας αγρότες από τη Σκιπερία, τη Σερβία, τη Βουλγαρία να έρθουν στην περιοχή παραχωρώντας τους κλήρο.

Έτσι ξεκίνησαν από την περιοχή της Κολόνιας στην Κορυτσά και συγκεκριμένα από το Μπιθκούκι (Κοκκινόκωλος στ' αρβανίτικα, ποιος ξέρει γιατί) κάποιες φάρες Αρβανιτών κι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Μακράς Γέφυρας, σημερινό Ουζούν Κιουπρί.

Υπάρχει σχετική παράδοση των Αρβανιτών αυτών, πως ο σουλτάνος μετάφερε τους προγόνους τους, ως πετράδες και οικοδόμους για να συμβάλουν στο χτίσιμο του τεμένους του στην Αδριανούπολη. Η δραστηριότητα τους όμως σαν γεωργοί και ιδιαίτερα καλοί αμπελουργοί δικαιώνει την πρώτη εκδοχή, την ιστορική και μάλλον αυτή είναι η σωστή.

Δεν είναι γνωστό ποιος ήταν ο ακριβής αριθμός αυτών των Αρβανιτών που έφτασαν στ' ανατολικά του Έβρου ποταμού και βορειοδυτικά του παραπόταμου του Εργίνη. Πάντως σχηματίστηκαν, στην αρχή, έξη οικισμοί με τα αρβανιτοτούρκικα ονόματα Τσιαλίκ, Τζουλούφ, Τσεσμέ Γκιάκας, Οροζούνι κοκόσιτ, Μπουλακκάρ και Καβάκ μπουνάρ.

Οι οικισμοί αυτοί αργότερα, για να προστατευτούν από διάφορους ληστές κι επιδρομές, ακόμα και Τούρκων, συνενώθηκαν σ' ένα μεγάλο χωριό που από το όνομα του μεγαλύτερου οικισμού Τζουλούφ ονομάστηκε Ζαλούφι.

Σε μια έκταση χιλίων τετρακοσίων στρεμμάτων απλώνονταν τα σπίτια του χωριού χτισμένο πάνω σ' ένα χαμηλό λόφο που τον διέσχιζαν τρεις χαράδρες βάθους δέκα-δεκαπέντε μέτρων. Είχε Κοινότητα και αστυνομικό τμήμα, οι χωροφύλακες ήσαν οι μόνοι Τούρκοι στο χωριό. Επίσης είχε αρκετά καφενεία και παντοπωλεία, σιδεράδικα και καρποποιεία.

Ο κάτοικοι ήσαν ορθόδοξοι χριστιανοί και υπήρχε εκκλησία έξω από το χωριό στο χώρο του νεκροταφείου. Ο παπάς ήταν ο μόνος που γνώριζε λίγα ελληνικά μια και έπρεπε να διαβάζει τα ευαγγέλια. Όλοι στο χωριό ήσαν αγράμματοι και μιλούσαν μόνο αρβανίτικα και με τα χρόνια και

στοιχειωδώς τουρκικά...

Το Ζαλούφι ιδρύθηκε στον κολοφώνα της δόξας του οθωμανικού κράτους και τριακόσια, σχεδόν, χρόνια αργότερα όταν άρχισε η συρρίκνωση του, εκείνο έγινε Μεγάλο Ζαλούφι με χίλια σπίτια και πέντε χιλιάδες κατοίκους. Τα καφενεία και παντοπωλεία ξεπερνούσαν τα είκοσι, τα σιδεράδικα και καροποιεία είχαν αυξηθεί γιατί όλα τα μέσα παραγωγής, κάρα, αλέτρια, ζυγοί, ακόμα και τα αξόνια των αμαξιών και οι ρόδες ήταν ξύλινες. Τα τελευταία χρόνια, στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, πολλά είχαν αλλάξει, οι ρόδες είχαν σιδερένια στεφάνια-πέλματα, οι άξονες και τ' αλέτρια ήταν σιδερένια, τα σπίτια καλοχτισμένα με σκεπές από κεραμίδια ενώ πολλά τουρκοχώρια εκεί γύρω εξακολουθούσαν να στεγάζονται με καλάμια...

... Ο Τόλης Τόλιογλου, όλα τα ονόματα σχεδόν στο Μεγάλο Ζαλούφι είχαν πάρει, με τον καιρό, την τούρκικη κατάληξη «ογλού», όταν έμαθε πως η γυναίκα του, γέννησε αγόρι χάρηκε αλλά δεν το έδειξε, συνέχισε τη δουλειά του στο χωράφι και μόνο όταν άρχισε να σκοτεινιάζει μάζεψε τον τορβά του, έριξε την τσάπα στον ώμο και ξεκίνησε για το χωριό. Στο σπίτι βρήκε τη μαμή, τη μητέρα του και κάποιες γυναίκες συγγενείς του. Μια από αυτές είχε φέρει ένα μπουκάλι νερό διαβασμένο από τον παπά μ' ένα ματσάκι βασιλικό στη θέση του βουλώματος για να το έχει η λεχώνα στο προσκεφάλι, πλάι στο νεογέννητο, για τρεις μέρες. Ύστερα οι γυναίκες ετοίμασαν την πατροπαράδοτη πίτα για τη γέννηση του παιδιού. Η πίτα μοιραζόταν σ' αυτούς που βρίσκονταν μέσα στο σπίτι, δεν έπρεπε να βγει κανένα κομμάτι έξω γιατί σύμφωνα με το έθιμο το παιδί θα κατέλιγε... κλέφτης. Βέβαια το κλέψιμο στο χωριό δεν ήταν αμαρτία, φτάνει να μη σ' έπιαναν. Η κλοπή προβάτων, βοδιών, ακόμα και σακιά με αλεύρι, ήταν στις συνήθειες τους. Και για όλα αυτά έφταιγε φυσικά... η μαμή που δεν είχε φροντίσει να μη βγει έξω από το σπίτι η πίτα στη γέννηση των παιδιών.

Ο Τόλης μπήκε στο δωμάτιο της λεχώνας ξεσκέπασε με το ηλιοκαμένο, αργασμένο χέρι το πρόσωπο του μωρού και το κοίταξε χαμογελώντας να τρίβει το μουτράκι του στο βυζί της γυναίκας του. «Στ' άλλα είναι γερό;», ρώτησε. «Ολόγερο...». Αυτός ήταν όλος ο διάλογος που αφορούσε την υγεία του παιδιού. Οι άνθρωποι δούλευαν πολύ και μιλούσαν λίγο. Μάλιστα μια λιγομίλητη γυναίκα θεωρείτο θησαυρός.

Τρεις μέρες μετά τη γέννα η λεχώνα σηκώθηκε από το κρεβάτι, για την ακρίβεια μια ψάθα ήταν, ο τρόπος ζωής ήταν πολύ λιτός και με τη βοήθεια πάλι συγγενών γυναικών και της μαμής έπλεναν το μωρό με το διαβασμένο, από τον παπά, νερό και έφτιαξαν πάλι μια πίτα που αυτή τη φορά, φρόντισαν να μη μείνει κομμάτι από αυτή στο σπίτι γιατί το παιδί θα γινόταν φιλάργυρο. Όσο για τη μητέρα του παιδιού έπρεπε να μη βγει έξω από την αυλή του σπιτιού, να κοιμάται το βράδι νωρίς και με αναμμένο φως, να μη χαιρετάει και να τη χαιρετούν, για σαράντα μέρες...

... «Σήμερα θα σαραντίσουμε το παιδί...», είπε στον Τόλη η μητέρα του. «Ε, και τι μου το λες; Αυτά τα κανονίζεται εσείς οι γυναίκες», είπε αυτός κι έξεψε στον αραμπά τα βόδια με τα μεγάλα στριφτά κέρατα. Η μητέρα του πήγε πάλι κοντά του. «Να μου δώσεις κάνα παρά γιατί η νύφη, θα μου φέρει το μωρό και δεν έχω τι να του δώσω...». «Α, ναι...», είπε αυτός κι έχωσε το χέρι στο φαρδύ κόκκινο ζωνάρι κι έβγαλε ένα, όχι και τόσο καθαρό πουγκί, τράβηξε από μέσα ένα ασημένιο νόμισμα και το απίθωσε στη ροζιασμένη παλάμη της γριάς...

Η νύφη αφού πήγε στην πεθερά το μωρό κι εκείνη το πήρε στην αγκαλιά, το χάιδεψε, του έδωσε τις ευχές της και το νόμισμα, πήγε στο πατρικό της, όπου κι εκεί η μητέρα της επανέλαβε τα ίδια αλλά έβαλε στο παιδί και μια τουλούπα βαμβάκι, συμβολισμός μακροζωίας ν' ασπρίσουν τα μαλλιά του από τα γεράματα.

Στη συνέχεια με τη συνοδεία της μαμής πήγε στην εκκλησία για να «σαραντίσει» το παιδί. Εκεί ο παπάς ευλόγησε μάνα και παιδί και τελείωσαν, επιτέλους, τα σχετικά με τη γέννηση έθιμα. Το παιδί του Τόλη ένα χρόνο αργότερα βαφτίστηκε με περίπλοκα έθιμα.

Το βράδυ της Πέμπτης πριν, την Κυριακή που θα βαφτιζόταν το παιδί, ο στενότερος συγγενής του Τόλη πήγε στο σπίτι του κουμπάρου που είχε παντρέψει τους γονείς του παιδιού, συνήθως αυτός ήταν ο υποψήφιος νονός, μεταφέροντας μια πίτα στολισμένη με διάφορα σχέδια, ένα πιάτο φαγητό με κοτόπουλο μαγειρεμένο με πλιγούρι. Ο οικοδεσπότης ετοίμασε κι αυτός κάτι για φαγητό και συνέφαγαν με τον επισκέπτη. Φεύγοντας αυτός, πήρε μαζί του το πανί στο οποίο ήταν τυλιγμένη η πίτα. Μέσα σ' αυτό του είχαν βάλει ένα κομμάτι ψωμί και λίγο σιτάρι..

Την Κυριακή το πρωί πήγε στην εκκλησία το παιδί, η μαμή. Οι γονείς δεν έπρεπε να παραβρεθούν στη βάφτιση κι έτσι ο Τόλης και η γυναίκα του περίμεναν στο σπίτι να έρθουν τα παιδάκια για να τους αναγγείλουν το όνομα του παιδιού, που όταν το άκουγαν στην εκκλησία έκαναν αγώνα δρόμου ποιο θα φτάσει πρώτο στο σπίτι των γονιών, γιατί αυτό θα έπαιρνε και το μεγαλύτερο νόμισμα. Έτσι ασθμαίνοντας ένας πιτσιρικός φτάνοντας πρώτος, φώναξε μ' όση δύναμη του είχε απομείνει-ήταν μακριά η εκκλησία-«Δημήτρης...». Πράγμα που οι γονείς το ήξεραν γιατί πάντα το πρωτότοκο παιδί, έπαιρνε το όνομα του παππού από τη μεριά του πατέρα.

Όταν τελείωσε η βάφτιση ο νονός, κρατώντας στην αγκαλιά το νέο χριστιανό που δεν είχε ιδέα από δόγματα, και θρησκείες, συνοδευόμενος από τον παπά και τον ψάλτη ακολουθούμενοι και από μια πομπή καλεσμένων συνήθως γυναικών γιατί στο γλέντι της βάφτισης δεν έπαιρναν μέρος οι άντρες εκτός από τους παππούδες του παιδιού και το νονό.

Όταν έφτασαν στο σπίτι ο νονός παράδωσε το Δημητράκη, έτσι είχαν αρχίσει κιόλας να τον αποκαλούν, στη μητέρα που τον πήρε αφού πριν έκανε μπροστά στο νονό τρεις υποκλίσεις και το παράδωσε στην πεθερά της, που με τη σειρά της πέταξε τρεις φορές ψηλά το παιδί και το απίθωσε πάνω στο γιούκο όπου έβαζαν τα παπλώματα τις κουβέρτες και τα στρώματα. (Ακατανόητη ενέργεια). Ύστερα άρχισε το γλέντι με μια επίδειξη από πίτες με σουσάμι, στολισμένες με διάφορα σχέδια τις οποίες έφεραν οι γυναίκες που πήραν μέρος στη βάφτιση. Τις τοποθέτησαν κάτω σε μισάλες, βαμβακερά πανιά, που έστρωναν στις πινακωτές για τα ψωμιά πριν τα φουρνίσουν και ανάφεραν σε ποια ανήκε η κάθε μια, με πρώτη την πίτα της νονάς την οποία και πρωτόκοψαν όταν άρχισε το φαγοπότι. Ύστερα έκαναν σχόλια για το ποιας η πίτα ήταν καλύτερη, τονίζοντας πως από την πίτα φαινόταν η καλή νοικοκυρά...

... Ο Δημητράκης Τόλιογλου του Τόλη, μεγάλωνε μέσα σ' ένα κλίμα ελληνικής συνείδησης παρ' όλο που οι κάτοικοι του Μεγάλου Ζαλουφιού δεν γνώριζαν την ελληνική γλώσσα. Τα κατορθώματα όμως των Αρβανιτών της νότιας Ελλάδας στην επανάσταση του είκοσι ένα που είχε απελευθερωθεί και ήταν πια ελληνικό κράτος-οι ειδήσεις από εκεί έφταναν σχετικά

εύκολα καθώς ναυτικοί κι έμποροι Αρβανίτες περνούσαν από την Πόλη-είχαν επηρεάσει πολλούς. Όταν ο Δημητράκης έφτασε σε ηλικία που μπορούσε να πάει σχολείο, το Μεγάλο Ζαλούφι, στη δεκαετία του χίλια οχτακόσια εξήντα, είχε απόχτησε ελληνικό σχολείο. Οι μαθητές όμως ήσαν λίγοι, το σχολείο δεν ήταν υποχρεωτικό κι έτσι πολλοί γονείς αδιαφορούσαν, γιατί χρησιμοποιούσαν τα παιδιά στις δουλειές τους, αλλά και πολλά παιδιά δεν είχαν καμιά διάθεση να κλειστούν σ' ένα χώρο για να μαθαίνουν ακατανόητα πράγματα. Ένα από αυτά τα παιδιά ήταν κι ο Δημητράκης πολύ ζωηρός και ατίθασος, ο κάμπος γι' αυτόν ήταν η έκφραση της ελευθερίας. Εκεί έκανε ο, τι ήθελε ιδιαίτερα όταν ο πατέρας, του παράδινε το ζευγάρι με τα βόδια να το πάει για βοσκή, μετά το όργωμα ή το κουβάλημα διαφόρων προϊόντων. Στα βοσκοτόπια συναντιόταν με άλλα παιδιά και όταν η βοσκή ήταν ασφαλής, δε χρειαζόταν να επιτηρούν τα ζώα, ξεσάλωναν στο παιχνίδι. Μια τέτοια ζωή δύσκολα τη θυσιάζει ένα παιδί για να κλειστεί σε μια αίθουσα διδασκαλίας.

Στις τελευταίες τάξεις του σχολείου δεν έφτανε κανένας, συνήθως έφευγαν μετά τη δεύτερη κι έτσι όλοι στο χωριό ήσαν αγράμματοι, ακόμα και οι κοινοτικοί άρχοντες με δυσκολία διάβαζαν κι έγραφαν. Πολλοί δυσκολεύονταν να μιλήσουν ελληνικά και άλλοι δεν τα μιλούσαν καθόλου.

Μέχρι τα δεκαπέντε του ο Δημητράκης, που είχε παρατήσει το σχολείο στη δεύτερη κιόλας τάξη αδιαφορούσε εντελώς για τα γράμματα. Τότε στο σχολείο, υπήρχε ένας Έλληνας δάσκαλος που του επιτρεπόταν να διδάσκει μόνο γραφή ανάγνωση και αριθμητική και διαπιστώνοντας πως ο Δημητράκης ήταν ξεχωριστός, πάντα ήταν ο αρχηγός ανάμεσα στα παιδιά και ήταν έξυπνος, προσπάθησε να τον κρατήσει στο σχολείο αλλά δεν τα κατάφερε. Ήταν ο πρώτος που μίλησε στο παιδί για την Ελλάδα, την αρχαία και τη νέα, που είχε γίνει κράτος. Ο μικρός Δημητράκης τότε δεν ήταν σε θέση να καταλάβει, μετά τα δεκαπέντε του όμως θυμήθηκε εκείνον τον δάσκαλο και άρχισε να διαβάζει και να ψάχνει οτιδήποτε αφορούσε, την αρχαία Ελλάδα, το Βυζάντιο και τη νεώτερη Ελλάδα. Ιδιαίτερα η νεώτερη ιστορία τον εντυπωσίασε όταν πληροφορήθηκε πως μια σειρά από ήρωες της επανάστασης του εικοσιένα ήσαν ομόφυλοι του Αρβανίτες. Τον είχε συγκλονίσει ο ηρωισμός και το μαρτύριο του Διάκου και συχνά σιγοτραγουδούσε, το «Για δεσ καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει τώρα που ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζει η γης χορτάρι». Είχε φτάσει στα χέρια του μια λιθογραφία του ήρωα που μαχόταν με σπασμένο σπαθί και την κοίταζε εκστατικός. «Μια μέρα θα φορέσω μια τέτοια φουστανέλα και τέτοιο γελέκο και θ' αφήσω τα μαλλιά μου μακριά και το μουστάκι μου θα είναι σαν του Διάκου...», είπε στο φίλο του Θανάση. «Άσε πρώτα να βγάλεις μουστάκι...», του είπε εκείνος γελώντας για ν' αρπάξει μια κατραπακιά. Ο μέλλον αρματολός δε δεχόταν αντιρρήσεις. «Αλήθεια σου λέω για τη φουστανέλα, μια μέρα θα τη φορέσω, δε μ' αρέσουν αυτά τα θρακιώτικα μπενεβρέκια, μοιάζουν με τα σαλβάρια των Τούρκων. Ο παππούς μου, λέει πως οι προπάπποι μας στη Σκιπερία φορούσαν φουστανέλες».

Αν και έφηβος ακόμα είχε καταφέρει να έρθει σ' επαφή με ανθρώπους που δούλευαν μυστικά για τη λεγόμενη Μεγάλη Ιδέα. Διάβασε διακηρύξεις του Ρήγα Φεραίου και μάλιστα κάποιος του έδωσε κι ένα αντίτυπο της Μεγάλης Χάρτας κι άρχισε να ονειρεύεται μια Μεγάλη Ελλάδα αν και καλά-καλά δεν αντιλαμβανόταν γεωγραφικά τους χώρους...

... Ο Δημητράκης είχε κλείσει τα δεκαεφτά του χρόνια τον Οκτώβρη και τώρα πλησίαζαν τα Χριστούγεννα. Αυτές τις μέρες, μια βδομάδα πριν τη μεγάλη γιορτή της χριστιανοσύνης, το χωριό ήταν ανάστατο. Από παντού ακούγονταν τσυρίδες γουρουνιών, ήταν η βδομάδα του μακελειού των

χοίρων. Υπήρχε, σχεδόν, σε κάθε σπίτι γουρούνι και συντροφιάς γειτόνων συγχωριανών είχαν αναλάβει τη σφαγή και το γδάρισμα. Τα παιδιά έτρεχαν από σπίτι σε σπίτι και παρακολουθούσαν, τα περισσότερα με ψυχραιμία, το θέαμα και τα πιο τυχερά αποχτούσαν και τη φούσκα-την ουροδόχο κύστη του ζώου- για να την κάνουν μπαλόνι. Πριν αρχίσει η σφαγή η νοικοκυρά του σπιτιού λιβάνιζε, με το θυμιατό, το χώρο και το ίδιο το ζώο. Συνήθως το οδηγούσαν εύκολα εκεί γιατί με την υπερτροφία του τελευταίου μήνα το γουρούνι ήταν τόσο παχύ που δύσκολα μπορούσε να κινηθεί. Είχε υπάρξει περίπτωση γουρουνιού που είχαν αρχίσει να το τρώνε ζωντανό οι αρουραίοι γιατί ήταν τόσο δυσκίνητο που δεν μπορούσε ν' αμυνθεί. Το πάχος δεν το εμπόδιζε όμως να φωνάζει γοερά, την ώρα της σφαγής κι έτσι ακολουθούσε μια μακάβρια μουσική συμφωνία, από τσιρίγματα, που έφταναν απ' όλα τα σημεία του χωριού.

Αυτή τη φορά ο Δημητράκης ζήτησε από τον πατέρα του, να πάρει μέρος στο μακέλεμα. Στα δεκαοχτώ του, ήταν ένας γεροδεμένος άντρας και πολύ τολμηρός, έπιανε ακόμα και οχιά με τα χέρια και γενικά είχε δείξει πολλές φορές πως ήταν ριψοκίνδυνος κάνοντας τη μητέρα του να σταυροκοπιέται «Τι θα γίνει μ' αυτό το παιδί Παναγιά μου, θα το βρει κακό...».

Τη στιγμή που τρεις άντρες, μαζί κι ο Δημητράκης έριξαν κάτω το ζώο, τραβώντας με ορμή τα σκοινιά που είχαν περάσει στα πόδια του, ο νεαρός σήκωσε το μαχαίρι που κρατούσε πάνω από το σβέρκο του χοίρου αλλά δεν το κατέβασε, δεν μπόρεσε να το κάνει, το λυπήθηκε. Φυσικά αυτό δεν ωφέλησε το ζώο μια κι ο πιο παλιός, τεχνίτης στο μαχαίρι, του το κάρφωσε με τέτοια επιδεξιότητα που εκείνο μόλις πρόλαβε ν' αφήσει μια πνιχτή τσυρίδα, να χτυπήσει μερικές φορές τα πόδια και να μείνει ακίνητο.

Όταν έπεσε αιμόφυρτο το ζώο, οι «εκτελεστές» του, πήραν με το δείκτη του χεριού, αίμα κι έκαναν ένα σταυρό στα μέτωπα των πιτσιρίκων που παρευρίσκονταν για να είναι καλά στην υγεία τους, όπως τους έλεγαν. Εκείνοι τότε έτρεχαν σε άλλη σφαγή για την απόχτηση και άλλων αιμάτων σταυρών που στο τέλος, με καμάρι έκαναν απολογισμό ποιος πήρε τους περισσότερους για να έχει και την καλύτερη υγεία. Ο Δημητράκης χαμογέλασε, καθώς θυμήθηκε πως όταν ήταν στην ηλικία τους κι έτρεχε κι αυτός στο σφάζι των χοίρων έπαιρνε μαζί του και το ξύλινο σπαθί που είχε φτιάξει μόνος του για τις Αποκριές και το έβαφε με αίμα...

Το δέρμα του χοίρου ήταν πολύ χρήσιμο για τους χωρικούς, έφτιαχναν μ' αυτό τσαρούχια, απλά στην κατασκευή τους, τόσο που και τα παιδιά τα έφτιαχναν μόνα τους. Μάλιστα δεν αφαιρούσαν το τρίχωμα γιατί τα έκανε πιο ανθεκτικά στην τριβή τους με το χώμα. Από το λίπος-που πολλές φορές έφτανε τα δέκα εκατοστά πάχος-έκαναν τις τσιγαρίδες, κομμάτια λίπους που τα έριχναν σε μεγάλα καζάνια και τα έλειωναν για να γεμίσουν τα πιθάρια. Εκεί αυτό έπηξε και γινόταν ένας άσπρος πολτός, η λεγόμενη λίγδα για να χρησιμεύσει όλο το χρόνο σαν λάδι, πράγμα σπάνιο στα μέρη εκείνα. Τις τσιγαρίδες, αυτό που έμενε από τα κομμάτια του λίπους, ψημένες τραγανιστές τις έτρωγαν τις μέρες των Χριστουγέννων με διάφορους τρόπους, τα παιδιά τις έτρωγαν με τις χούφτες όπως τρώνε τώρα τις τηγανητές πατάτες, ζεστές ακόμα την ώρα που οι μητέρες τους τις έβγαζαν από το καζάνι. Όσες περίσσευαν και περίσσευαν πολλές, τις έκαναν «καβουρμά». Ένα έδεσμα που το παρασκεύαζαν με πράσα και το έτρωγαν όλο το χρόνο, η αλήθεια είναι πως δεν έφτανε ως το Πάσχα, με τηγανητά αυγά. Τα εντόστια τα γέμιζαν με ρύζι, κομμάτια κρέας και μπαχαρικά, έφτιαχναν επίσης λουκάνικα ενώ με το κρέας από διάφορα μέρη του σώματος του ζώου παρασκεύαζαν τους γνήσιους

«καβουρμάδες». Ολόκληρη λοιπόν η πριν τα Χριστούγεννα βδομάδα ήταν εξαιρετικά κουραστική για τις γυναίκες αλλά την παραμονή όλα ήσαν έτοιμα...

Αυτά τα Χριστούγεννα ο Δημητράκης πρωτοείδε τη Ζουμπουλιά Μήλιογλου, μια συνομήλικη του πολύ όμορφη κι «έχασε το νου του», όπως του είπε ο Θανάσης όταν του εκμυστηρεύτηκε το μυστικό του. Ήταν σ' ένα «μετζί», έτσι έλεγαν τις βραδινές συγκεντρώσεις που γίνονταν στα σπίτια τα φθινοπωρινά βράδια για το καθάρισμα

καλαμποκιού ή βαμβακιού αλλά και τις νύχτες του χειμώνα όπου μαζεύονταν τα κορίτσια για να κεντήσουν, να πλέξουν ή να κλώσουν βαμβακερές ή μάλλινες κλωστές για τα υφαντά τους, τραγουδώντας ή λέγοντας ιστορίες και παραμύθια. Τα αγόρια πήγαιναν έξω από τα παράθυρα και προσπαθούσαν να τα δουν και να διαλέξουν, κατά κάποιον τρόπο, το μελλοντικό τους ταίρι. Ήταν σχεδόν η μοναδική τους ευκαιρία γιατί τα κορίτσια δεν έπρεπε να συνομιλούν με τ' αγόρια ούτε καν να χαιρετιούνται όταν συναντιόνταν στο δρόμο, πράγμα σπάνιο γιατί τα ελεύθερα κορίτσια δεν πολυκυκλοφορούσαν.

Εκείνο το βράδι, ο Δημητράκης έμεινε άγρυπνος για να σκέφτεται τη Ζουμπουλιά. Αν και μικρότερος, παιδί ακόμα, την είχε συναντήσει κι άλλοτε και γνώριζε τους γονείς της, δε φανταζόταν πως θα γινόταν τόσο όμορφη. Σκεφτόταν διάφορους τρόπους να την πλησιάσει ή τουλάχιστον να την πληροφορήσει πως την ήθελε και να μάθει αν κι εκείνη ανταποκρινόταν. Πέρασαν δυο χρόνια ώσπου να το καταφέρει.

Τελικά βρήκε τον τρόπο. Όχι και πολύ πρωτότυπο, ήταν μια πρώτη του ξαδέρφη, φίλη της Ζουμπουλιάς που δέχτηκε να της μεταφέρει τον καημό του. Δυο μέρες αργότερα μάθαινε πως κι εκείνη τον ήθελε αλλά του παράγγειλε πως δεν είχε νόημα, ήσαν μικροί ακόμα, ήθελαν δυο ολόκληρα χρόνια για να τους αρραβωνιάσουν, κι αν συμφωνούσαν οι γονείς τους. Ο Δημητράκης όμως ήταν τόσο ενθουσιασμένος που έκανε παράτολμα σχέδια να τη συναντήσει. Περνοδιάβαινε συχνά έξω από το σπίτι της τάχα αδιάφορα ρίχνοντας όμως λοξές ματιές μήπως και την έπιανε κάπου το μάτι του, στην αυλή ή στο λιακωτό. Ένας άλλος τρόπος να τη συναντήσει, τρόπος του λέγειν, απλώς να τη δει, ήταν όταν τα κορίτσια πήγαιναν στις βρύσες για νερό. Μόνο που πήγαιναν πολλές μαζί κι έτσι ήταν αδύνατη κάθε επικοινωνία εκτός από αυτή των βλεμμάτων που πολλές φορές ήταν ηδονική όσο κι ένα φιλή. Άλλος τρόπος, πολύ επικίνδυνος όμως, ήταν η συνάντηση κάπου έξω τη νύχτα.

Τελικά βρήκε έναν πιο βολικό τρόπο με τη συνεργεία της ξαδέρφης του. Ένα απόγευμα που οι γονείς της έλειπαν στη πόλη για ψώνια, κάλεσε τη Ζουμπουλιά στο σπίτι όπου είχε πάει από νωρίς ο Δημητράκης κι έτσι συναντήθηκαν οι δυο νέοι. Το πρώτο φιλή, έχει περιγραφεί από πολλούς αλλά στην πραγματικότητα είναι αδύνατη η περιγραφή του. Αυτός ένιωθε κάτι σα σεισμό κι εκείνη κάτι σα λιποθυμιά! Η κοπέλα πολύ λίγα του έδωσε εκείνη τη μέρα, μερικά φιλιά, ένα αγκάλιασμα, κι αυτό ήταν όλο. Ήθελε πολύ να χουφτώσει το στήθος της αλλά δεν ήταν εύκολο γιατί τα ρούχα που φορούσαν οι γυναίκες, ήσαν από χοντρό ύφασμα γεμάτα κεντήματα, καλά για την εμφάνιση αλλά άβολα για ερωτικά παιχνίδια. Μίλησαν όμως πολύ και διαπίστωσαν πως ταιριάζουν σε πολλά. Η κοπέλα είχε πάει μια δυο τάξεις παραπάνω στο σχολείο από το Δημητράκη αλλά αυτός είχε καλύτερη πληροφόρηση, μάλιστα της εμπιστευτηκε πως είχε διαβάσει βιβλία που είχαν έρθει από την Ελλάδα και πως στην Κωνσταντινούπολη, ακόμα και στην Αδριανούπολη, υπήρχαν παράνομες, φυσικά, οργανώσεις για τη Μεγάλη Ιδέα μια ονομασία που άρεσε στη Ζουμπουλιά κι ας μην πολυκατάλαβε τη σημασία της. Της

είπε πως σκεφτόταν ν' αρχίσει κι αυτός ένα αγώνα κατά των Τούρκων. Εκείνη θαύμασε το θάρρος του, αλλά του επισήμανε πως αυτό θα δυσκόλευε τη δική τους ζωή όταν θα είχαν παντρευτεί. Χώρισαν ευτυχισμένοι και όποτε έλειπαν, ο θεός και η θεία του Δημητράκη, εκείνος είχε την ευκαιρία να συναντά την αγαπημένη του ώσπου συμπλήρωσαν τα είκοσι τους χρόνια και αρραβωνιάστηκαν.

Ήταν η γιορτή του Αγίου Χαράλαμπου, γιόρταζε ο αδερφός του πατέρα του κι ο Δημητράκης στο σπίτι του θείου συνάντησε, δημόσια όμως, για τελευταία φορά τη Ζουμπουλιά, ο πατέρας του κι ο πατέρας της κοπέλας, τα έλεγαν σε μια γωνιά. Ήταν βέβαιο πως κάτι είχαν μυριστεί για τη σχέση των δυο νέων αλλά δεν τους είπαν τίποτα. Ακολούθησαν τις διαδικασίες που απαιτούσαν τα έθιμα κι έτσι ο προξενητής της οικογένειας του Δημητράκη που ήταν στην περίπτωση του δυο συγγενείς του-από την οικογένεια του κοριτσιού ποτέ δεν στέλνονταν προξενιό γιατί θεωρείτο μεγάλη προσβολή-έφτασαν κρυφά, οι προξενιές γίνονταν μυστικά, στο σπίτι της Ζουμπουλιάς. Μαζί του, βαλμένο στο ζωνάρι, ο ένας είχε κι ένα μεγάλο άσπρο μαντίλι, όπου μέσα είχαν βάλει ένα ζευγάρι σκουλαρίκια δεμένα στη μια γωνιά του μαντιλιού, κάποιο βραχιόλι στην άλλη γωνιά και οι πλούσιοι έβαζαν και κάποιο χρυσό νόμισμα. Επίσης μερικά κουφέτα και σταφίδες κι όλα μαζί δεμένα σ' ένα μεγάλο κόμπο.

Το έθιμο ήθελε, ο προξενητής ή οι εντεταλμένοι συγγενείς του αγοριού, να πάρουν στη σειρά τα σπίτια που είχαν ελεύθερα κορίτσια και να τα ζητήσουν σε γάμο. Αν δεν τους δέχονταν στο ένα σπίτι πήγαιναν σε άλλο. Συνήθως αρραβωνιάζαν τα παιδιά οι γονείς χωρίς την έγκριση των νέων, συχνά δεν το ήξεραν πως είχαν αρραβωνιαστεί.

Στην περίπτωση του Δημητράκη και της Ζουμπουλιάς δεν έγινε κάτι τέτοιο κι ούτε ακολουθήθηκαν τα γνωστά παζάρια, που γίνονταν από τους προξενητές με τον πατέρα της νύφης. Μόνο χαμογελώντας είπαν την καθιερωμένη φράση: «Έχετε ένα τσουβάλι σουσάμι κι ήρθαμε να το αγοράσουμε», έβγαλαν το μαντίλι και το άφησαν πάνω στο τραπέζι, πολλές φορές οι φτωχές οικογένειες δεν είχαν τραπέζι και τότε το άφηναν πάνω στην ψάθα που ήταν στρωμένη στη θέση χαλιού. Αρχισαν να παϊνεύουν το παλικάρι για τις χάρες του, το σπίτι του και τους γονείς. Η Ζουμπουλιά κρυμμένη πίσω από τη θύρα του δωματίου της, άκουγε και χαμογελούσε ευτυχισμένη.

Αφού υποτίθεται συμφώνησαν σε όλα οι προξενητές κι ο πατέρας της νύφης, φώναξαν ένα αγοράκι, ξαδερφάκι της Ζουμπουλιάς κι έλυσε το μαντίλι. Ο μικρός έκανε το σημείο του σταυρού πάνω από το περιεχόμενο του μαντιλιού και είπε δυνατά ευχές για την ευημερία των αρραβωνιασμένων χουφτώνοντας τα κουφέτα. Ύστερα βγήκε στο λιακωτό ένας της οικογένειας και ανάγγειλε με δυο πυροβολισμούς τους αρραβώνες στο χωριό. Δεν πέρασε πολύ ώρα και οι δρόμοι γύρω από το σπίτι γέμισαν κόσμο που ρωτούσε ποιοι αρραβωνιάστηκαν.

Μαζεύτηκαν στο σπίτι, γείτονες και συγγενείς ευχόμενοι κι έτοιμοι για το γλέντι που ακολούθησε. Σε λίγο έφτασε κι ο Δημητράκης με τον παράγαμπρο που ήταν, ποιος άλλος, ο φίλος του ο Θανάσης. Πρώτος ο Θανάσης, σαν παράγαμπρος, όπως το ήθελε το έθιμο, τους χαιρέτησε όλους λέγοντας ευχές, ύστερα ο Δημητράκης, αφού πρώτα φίλησε το χέρι του πεθερού κι εκείνος του έδωσε ένα χαρτονόμισμα, το ίδιο έκανε και με την πεθερά που κι αυτή του έδωσε χαρτονόμισμα στη συνέχεια χαιρέτησε όλους τους παρευρισκόμενους δεχόμενος τις ευχές τους.

Λίγο αργότερα μπήκε η Ζουμπουλιά, πανέμορφη μέσα στην ολοκέντητη φορεσιά της συνοδευόμενη από τη θεία της κι όλοι οι συγγενείς του γαμπρού την αποκαλούσαν νύφη και μοίραζαν ευχές. Η θεία χαιρέτησε όλους τους συγγενείς του

γαμπρού κι ακολούθησε η Ζουμπουλιά χαιρετώντας τους με χειραψία αρχίζοντας από τον προξενητή, που στην περιπτώσή της ήσαν δυο. Ο τρόπος αυτής της χειραψίας, ήταν τελετουργικός, έπιασε το χέρι το έφερνε στα χείλη μετά στο μέτωπο και πίσω πάλι στα χείλη. Το χειροφίλημα είχε αντίκρισμα ένα νόμισμα που το έδιναν όλοι όσοι το δέχονταν. Όταν τελείωσε η νύφη, έδωσε τα χρήματα στη μητέρα της. Κι ενώ το γλέντι συνεχιζόταν οι γυναίκες του σπιτιού πέρασαν τη Ζουμπουλιά σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο. Δεν πέρασε πολύ ώρα, οδήγησαν και τον Δημητράκη στο δωμάτιο κι έκλεισαν τη θύρα.

Εκείνος έμεινε για ένα λεπτό ακίνητος ώσπου να συνηθίσει το σκοτάδι. Τη διάκρινε σε λίγο και πλησίασε, έπιασε τη μαντίλα της και την έβγαλε. Εκείνη με τη σειρά της του έβγαλε το καπέλο. Παρ' όλο που ήσαν ολομόναχοι εδώ στα σκοτεινά, κρατούσαν τους τύπους που καθόριζαν τα έθιμα. Σύμφωνα μ' αυτά έπρεπε να ορκιστούν πως θα ήσαν αγαπημένοι και να φιληθούν. Αν και ο Δημητράκης και η Ζουμπουλιά αυτά τα έλεγαν εδώ και δυο χρόνια ο ένας στον άλλο και είχαν ανταλλάξει πολλά φιλιά, το έκαναν και τώρα με λαχτάρα. «Σ' αγαπώ πολύ ζουμπουλί μου, κρινάκι μου, λουλούδι μου... γλυκιά μου, σε δέκα λεπτά σύμφωνα με το έθιμο, πρέπει να φύγω, δώσμου τα πιο γλυκά φιλιά σου», της είπε και την έσφιξε στην αγκαλιά του. «Μ' όλη μου την ψυχή άντρα μου, λεβέντη μου, θα είμαι δικιά σου για πάντα», είπε κι εκείνη και η φωνή της έσβησε σ' ένα φλογερό φιλί...

... Την άλλη μέρα από τους αρραβώνες, όπως ήταν το έθιμο, κοπέλες φίλες αλλά και απλές γνωστές επισκέφθηκαν τη Ζουμπουλιά φέρνοντας μαζί τους και τη δουλειά τους που έπρεπε να είναι γνέσιμο βαμβακερής κλωστής. Το μεσημέρι έφαγε μαζί τους και τα κορίτσια της ευχήθηκαν πολλές φορές αλλά προσπαθώντας να μάθουν, με τρόπο, αν ήταν ευχαριστημένη με τον αρραβώνα. Η Ζουμπουλιά δε χρειαζόταν να υποκριθεί, όπως συνέβαινε αρκετές φορές μια και αρραβώνιαζαν τα κορίτσια, συνήθως χωρίς να τα ρωτήσουν απάντησε πως ήταν από τα τυχερότερα κορίτσια του χωριού.

Η αλήθεια ήταν πως λίγο-πολύ τα κορίτσια ήξεραν τον κρυφό δεσμό της Ζουμπουλιάς και του Δημητράκη και τη μακάριζαν γιατί ο αρραβωνιαστικός της ήταν από τα καλύτερα παλικάρια του χωριού.

Τις επόμενες μέρες όλες σχεδόν οι γυναίκες του χωριού, επισκέφθηκαν και τα δυο σπίτια των αρραβωνιασμένων δίνοντας τις ευχές τους και τους προσφέρθηκαν κουφέτα και σταφίδες.

Οι δυο αρραβωνιασμένοι και από χρόνια ερωτευμένοι, ήσαν ευτυχείς γιατί σύμφωνα με τα έθιμα ο αρραβώνας ήταν ένας ανεπίσημος γάμος γιατί την πρώτη Κυριακή μετά τον αρραβώνα, ο Δημητράκης επισκέφθηκε επίσημα το σπίτι του πεθερού του και γευμάτισε με την οικογένεια. Μετά το γεύμα δήλωσε πως πρέπει να φύγει αλλά όλοι ήξεραν πως δε θα το έκανε γιατί σύμφωνα με το έθιμο μπήκε-υποτίθεται κρυφά-στο δωμάτιο της καλής του. Είχε το δικαίωμα να μείνει και το βράδι μαζί της σα σύζυγος. Μόλις μπήκε, εκείνη τον αγκάλιασε με λαχτάρα κι αντάλλαξαν αρκετά φιλιά ώσπου να του θυμίσει, η Ζουμπουλιά πως έπρεπε, σύμφωνα με το έθιμο πάντα, να της δώσει το κουτάκι με τις καραμέλες και τις μαστίχες. Την επόμενη μέρα εκείνη θα μοίραζε στις φιλενάδες της, μερικούς κόκκους μαστίχας και καραμέλες για να βάλουν στο προσκεφάλι τους ώστε να δουν τον μέλλοντα σύζυγο τους. Πέρασε το απόγευμα με ερωτικά παιχνίδια, πάντα μέσα στο δωμάτιο, η Ζουμπουλιά εξακολουθούσε, γελώντας, να είναι φειδωλή στις παραχωρήσεις εξάπτοντας έτσι περισσότερο το νέο. Και μόνο όταν άρχισε να νυχτώνει άρχισε ν' αφαιρεί τμήματα από τη πλουμιστή φορεσιά της. Εκείνος γδύθηκε

γρήγορα, η μόνη δυσκολία ήταν το κόκκινο ζωνάρι που είχε φάρδος είκοσι πέντε εκατοστά και μήκος δυόμισι μέτρα κι έμεινε με το μακρύ άσπρο βαμβακερό σώβρακο και την επίσης βαμβακερή πουκαμίσα, υφασμένα και τα δυο στον αργαλειό. Το καπέλο, ένα κόκκινο φέσι, το είχε πετάξει στο γιούκο μόλις μπήκε στο δωμάτιο και τα παπούτσια σε μια γωνιά. Η Ζουμπουλιά άργησε αρκετά να ξεντυθεί. Έβγαλε πρώτα το τσεμπέρι, ύστερα τον κεφαλόδεσμο, ένα κόκκινο σκουφάκι με υποσαγώνιο και στολισμένο με πέντε χρυσά φλωριά. Μετά το αντερί, μια ζακέτα από χοντρό μάλλινο κόκκινο ύφασμα, στον αργαλειό υφασμένο, με πλούσια κεντήματα στο μπρος και κάτω μέρος της. Πιο ύστερα την ποδιά (ποδέ), που κι αυτή ήταν ολοκέντητη και φάνηκε το ζωνάρι (μπρες), είκοσι εκατοστά πλάτος κι ώσπου να το ξετυλίξει από τη μέση-είχε τρία μέτρα μάκρος-πέρασε ώρα. Ήρθε η σειρά του φουστανιού (τσουκμάνι), από το ίδιο ύφασμα χωρίς μανίκια αυτό αλλά με κεντημένη τραχηλιά και ποδόγυρο δέκα εκατοστά πλάτος, με άσπρη βαμβακερή κλωστή. Επί τέλους η κοπέλα έμεινε μόνο με το πουκάμισο (κμίζ) από βαμβακερό ύφασμα που έφτανε μια πιθαμή πάνω από τη φτέρνα με ποδόγυρο και μανίκια κεντημένα με κόκκινη και μαύρη κλωστή. Τα φορέματα τάβαλε όλα πάνω στο γιούκο, πλάι στο καπέλο και τα ρούχα του αρραβωνιαστικού της κι ύστερα γύρισε προς το μέρος του. Τα πλούσια καστανά μαλλιά της, πλεγμένα σε μια χοντρή πλεξίδα, έπεσαν βαριά πάνω στο αριστερό βυζί της που επί τέλους ο Δημητράκης μπόρεσε να ξεχωρίσει το σχήμα του. Εκείνη πήρε μια στάση γεμάτη πρόκληση και νάζι. Διαγραφόταν όμορφο το κορμί της αγαπημένης του, φωτισμένο από το φως μιας λάμπας πετρελαίου-ήταν μια καινούργια εφεύρεση πολύ καλύτερη από το λυχνάρι-συγκλονίζοντας τον.

Την πλησίασε εκστατικός! Ήταν αρκετά εξοικειωμένος μαζί της όλ' αυτά τα χρόνια του δεσμού τους, αν και ποτέ δε βρέθηκαν σε παρόμοια σκηνή. Σχεδόν γυμνοί! Ακούμπησε τις πλατιές παλάμες του στους γοφούς της και ύστερα τις έσυρε προς τη μέση της σφίγγοντας την στην αγκαλιά του. Εκείνη παραδόθηκε απόλυτα κι αφέθηκε στα γερά του χέρια αγκαλιάζοντας τον από το λαιμό. Το κρεβάτι ήταν στρωμένο με πάλλευκα σεντόνια και μαξιλάρια γεμισμένα με πούπουλα χήνας. Την έγειρε πάνω σ' αυτά και κυλίστηκαν με ορμή τσαλακώνοντας τα...

Λίγες μέρες αργότερα, η Ζουμπουλιά ένα βράδι, κάλεσε-επιταγή του έθιμου κι αυτό-γυναίκες και κορίτσια συγγενείς του γαμπρού σε δείπνο. Εκείνες ήρθαν φέρνοντας και τη δουλειά τους. Γνέσιμο, κέντημα, πλέξιμο. Αφού φλυάρησαν για διάφορα δουλεύοντας, κάποια στιγμή έστρωσαν το τραπέζι. Τα φαγητά ήσαν απλά, για την ακρίβεια ένα ταψί τυρόπιτα, ή κολοκυθόπιτα, ένα πατροπαράδοτο γλυκό, το σαραγλί και σκούρος σπιτίσιος χαλβάς με πετιμέζι. Μετά το δείπνο συνέχισαν τη δουλειά και τη συζήτηση ως αργά έχοντας τη Ζουμπουλιά, ντυμένη επίσημα με την ολοκέντητη της ενδυμασία, με τα βραχιόλια και τις ντούμπλες (φλωριά), να τις υπηρετεί. Στεκόταν όλη την ώρα όρθια πρόθυμη σ' ο, τι ζητήσουν. Όταν έφυγαν, έπεσε κατάκοπη στο κρεβάτι γκρινιάζοντας για τα έθιμα και δεν είχε και το Δημητράκη πλάι της. Ευτυχώς την άλλη μέρα ήταν Σάββατο και κάθε Σαββατόβραδο κοιμόταν στην αγκαλιά του αρραβωνιαστικού της, εδώ το έθιμο ήταν πολύ καλό...

Την Κυριακή το πρωί, ο Δημητράκης έφυγε νωρίς γιατί έπρεπε να πάει για λίγες ώρες στο χωράφι για μια δουλειά που δεν μπορούσε να περιμένει και αργότερα η Ζουμπουλιά, φορτωμένη τη στάμνα πήγε νερό στο σπίτι του πεθερού της κι αυτό θα γινόταν κάθε Κυριακή πρωί, σ' όλο το διάστημα που θα ήταν αρραβωνιασμένη...

... Μπήκε η Μεγάλη Βδομάδα και το χωριό ετοιμαζόταν, οι γυναίκες ασπρίζοντας με ασβέστη ακόμα και τους φράχτες-όσοι τους είχαν χτισμένους γιατί οι περισσότεροι ήταν καλαμένιοι-και οι άντρες με διάφορες εθιμικές συνήθειες

έβρισκαν αφορμή να κάθονται στο καφενείο να πίνουν τον καφέ τους και να χαρτοπαίζουν.

Η Ζουμπουλιά, μαζί με φίλες της πήγε στην αγρύπνια της Μεγάλης Τρίτης στην εκκλησία-δεν πήγαινε κάθε βράδι ήταν και μακριά από το σπίτι της-την Μεγάλη Πέμπτη έβαψε κόκκινα αβγά με τη μητέρα της και πήγε στο στόλισμα του Επιτάφιου. Φυσικά στην Ανάσταση, εκεί ήταν ευτυχισμένη καθώς είχε τον αρραβωνιαστικό πλάι της.

Το Πάσχα, τη χρονιά αυτή έτυχε να συμπέσει με τη γιορτή του Αι- Γιώργη και είχε ενδιαφέρον. Οι γυναίκες από τα δυο σόια, του Δημητράκη και της Ζουμπουλιάς, αφού ετοίμασαν τα ταψιά με το αρνάκι-απαραίτητα πλούσιος ή φτωχός στη γιορτή του Αι-Γιώργη έπρεπε να προμηθευτεί αρνί που θα το έσφαζε αφού προηγουμένως, όπως και με το χοίρο, η νοικοκυρά το λιβάνιζε με το θυμιατό-άναψαν το φούρνο της Ζουμπουλιάς από την παραμονή και τον άνοιξαν τη δεύτερη μέρα, μετά το τέλος της λειτουργίας στην εκκλησία. Ύστερα η κάθε μια πήρε το ταψί της βάζοντας πάνω ένα πράσινο κλωνάρι και το πήγε σπίτι της.

Η Ζουμπουλιά σ' αυτή τη γιορτή του Αι-Γιώργη δεν πήρε μέρος σ' ένα έθιμο που ήταν μόνο για ανύπαντρους νέους. Την παραμονή, τρεις κοπέλες οι ομορφότερες, που τους απαγορευόταν να μιλήσουν και να γελάσουν πήγαν σε τρεις βρύσες να πάρουν νερό. Μπροστά πήγαινε αυτή που κρατούσε τον κουβά κι ακολουθούσαν οι άλλες. Η συνεννόηση μεταξύ τους γινόταν με νοήματα και δεν έπρεπε να κοιτάζουν πίσω. Οι άλλες κοπέλες και οι νέοι, στο πέρασμα τους, τις πείραζαν προσπαθώντας να τις κάνουν να μιλήσουν ή να γελάσουν, αν γινόταν κάτι τέτοιο έπρεπε όλη η διαδικασία να γίνει από την αρχή. Τα κορίτσια αποδείχτηκαν σκληρά καρύδια, δεν κατάφεραν να τις κάνουν να γελάσουν ή να μιλήσουν έτσι έφεραν το νερό, γέμισαν ένα τσουκάλι και το σκέπασαν μ' ένα κόκκινο πανί. Ύστερα κορίτσια κι αγόρια ανασήκωναν το πανί κι έριχνα μέσα διάφορα προσωπικά αντικείμενα. Την άλλη μέρα, μετά τη λειτουργία και το γεύμα, μαζεύτηκαν στην πλατεία, μπορούσαν να το κάνουν και σε σταυροδρόμι κι έβαλαν ένα κοριτσάκι να τραβάει ένα-ένα τ' αντικείμενα. Όποιος αναγνώριζε το αντικείμενό του, υποχρεωνόταν να τραγουδήσει ένα τραγούδι. Αν στο τραγούδι υπήρχε κάποιο όνομα ή αναφερόταν σε κάποια αναγνωρίσιμα στοιχεία κάποιου νέου ή νέας αυτά σχολιάζονταν σ' όλο το χωριό. Πάντως έτσι πίστευαν πως έπαιρναν τη συγκατάθεση ακόμα και του Αι-Γιώργη για να ενωθούν σε ζευγάρι...

Ο πατέρας του Δημητράκη είχε πάει στον κάμπο, μετά τη λειτουργία να δει τα σπαρτά, πίστευαν πως το χωράφι αυτή τη μέρα έδειχνε αν θα έδινε καλή σοδειά. Ο γιος του το μεσημέρι πήγε στο σπίτι της αρραβωνιαστικιάς όπου και γευμάτισε και το βράδι έμεινε εκεί, ουσιαστικά μοιραζόταν τα δυο σπίτια μια και του το επέτρεπε το έθιμο.

Μια βδομάδα αργότερα, ο Τόλης Τόλιογλου «αυτό πρέπει ν' αλλάξει πατέρα, τ' όνομα μας θα είναι Τολίδης, δεν είμαστε Τούρκοι...», του έλεγε τελευταία ο γιος του όσο διάβαζε για την Ελλάδα. «Μα πως θα γίνει αυτό γιε μου αφού στα κιτάπια του Κονακιού είμαστε γραμμένοι έτσι;». «Θα γίνει, κάποια μέρα θα ελευθερωθούμε...» και δεν έλεγε περισσότερα. Ο Τόλης λοιπόν Τόλιογλου ή Τολίδης σηκώθηκε το πρωί, μπήκε στο αχούρι τάισε και χτένισε τα βόδια, σήμερα ήταν πρωτομαγιά και δεν επιτρεπόταν να ζέψουν τα ζωντανά, σαν εργάτες κι αυτά έπρεπε ν' απεργούν-ποιος ξέρει πως είχε φτάσει ως εδώ ο αγώνας των συνδικαλιστών-ύστερα με τη νωπή κοπριά τους, έκανε από ένα σταυρό σε κάθε ζώο, στις θύρες του αχουριού και στου αχυρώνα αλλά και στη θύρα

του σπιτιού. Όλ' αυτά για γούρι.

Σε λίγες μέρες γιόρταζε η εκκλησία του χωριού. Αν και δεν ήταν σε καλή κατάσταση και σκόπευαν να την κατεδαφίσουν για να χτίσουν μια μεγάλη και μεγαλόπρεπη, έπρεπε όμως να γίνει το πανηγύρι, όπως κάθε χρόνο που κρατούσε τρεις μέρες. Στην πιο μεγάλη πλατεία έπιασαν θέση οι μικροπωλητές με τους πάγκους και τις άσπρες σαν ομπρέλες τέντες τους. Στήθηκε ένας μεγάλος χορός με ζουρνάδες και νταούλια, επίσης ο άσκαυλος (γκάιντα) γέμιζε το χώρο με τον οξύ ήχο του. Ο Δημητράκης και η Ζουμπουλιά το διασκεδάσαν, χόρεψαν με την ψυχή τους.

Ένα από τα ενδιαφέροντα του πανηγυριού ήταν και η πάλη. Γίνονταν έξω

στ' αλώνια. Ο πρόεδρος της Κοινότητας και η εκκλησιαστική επιτροπή, έβαζαν ένα ποσόν χρημάτων ή ένα κριάρι και κάποια άλλα μικρότερης αξίας έπαθλα για τους νικητές. Σχηματίστηκε ένας κύκλος από τους θεατές-άνδρες συνήθως-και στη μέση διάφορα ζευγάρια παλαιστών επιδόθηκαν στην τουρκική πάλη φορώντας «κισπέτια», τα πέτσινια στενά παντελόνια, για ν' αντέχουν στα τραβήγματα και αλειμμένα τα γυμνά κορμιά με λάδι. Ο πρωτοπαλαιστής πήρε έπαθλο το κριάρι και οι άλλοι πήραν από ένα μαντίλι, μικρή αμοιβή για τόσο κόπο. Ο Δημητράκης δεν πήγε να παρακολουθήσει την πάλη γιατί περιφρονούσε κάθε τι τούρκικο, φυσικά δεν είχε δίκιο για την πάλη, γιατί γινόταν με τον αρχαίο ελληνικό τρόπο...

Με την Πεντηκοστή τελείωναν, για τους αγρότες οι γιορτές, οι δουλειές δεν επέτρεπαν σχόλη. Το Σαββατόβραδο μόλις βασίλευσε ο ήλιος, σε κάθε σταυροδρόμι που υπήρχε πηγάδι, δυο άντρες, αμίλητοι, έβγαλαν από αυτό σαράντα κουβάδες νερό μετά σκέπασαν το πηγάδι μ' ένα κόκκινο πανί και ξαγρύπνησαν όλη νύχτα πλάι του κι έμειναν εκεί μέχρι να τελειώσει η πρωινή λειτουργία. Ύστερα μαζεύτηκαν οι γυναίκες, έβγαλαν το πανί και μ' έναν μεγάλο καθρέφτη κοίταζαν μέσα στο πηγάδι για να δουν, όπως πίστευαν, τους πεθαμένους του χωριού που ξανακατέβαιναν στον Άδη οι οποίοι μετά την Ανάσταση είχαν γυρίσει στο χωριό αλλά δεν ήταν αντιληπτοί παρά μονάχα μ' αυτόν τον τρόπο και μόνο όταν ξαναγύριζαν στον άλλο κόσμο. Κι όλα αυτά γίνονταν στα σοβαρά, με κλάματα και φωνές σπρώχνοντας η μια την άλλη για να μπορέσουν να δουν κάποιο δικό τους. Αυτή η ιστορία, κρατούσε ως τις δώδεκα το μεσημέρι που έκλειναν οι θύρες του Άδη. Όσοι πρόλαβαν να δουν τάχα δικούς τους ανθρώπους διηγούνταν ανατριχιαστικές λεπτομέρειες.

Ο Δημητράκης, είχε διαβάσει αρκετά βιβλία και δεν ήταν δυνατόν να πιστεύει σ' αυτές τις ανοησίες που πίστευαν οι συγχωριανοί του και για μια στιγμή, τα έβαλε και με την αρραβωνιαστικιά του, που πίστευε ακόμα και στα φαντάσματα και δεν ήταν η μόνη. Άντρες και γυναίκες συχνά διηγούνταν τέτοιες ιστορίες. Για κάποια γίδα που συνάντησε κάποιος μετά τα μεσάνυχτα και η οποία του μίλησε και τον κυνήγησε και πως τελικά χάθηκε μέσα σ' ένα πηγάδι, γιατί είχε αρχίσει να ξημερώνει. Πάντως τα περισσότερα φαντάσματα είχαν σχέση με ζώα. Κι αυτοί που άκουγαν αυτές τις ιστορίες σταυροκοπιόνταν με δέος...

... Πλησίαζαν τα Χριστούγεννα, είχε περάσει ένας χρόνος από τη μέρα που γνωρίστηκαν ο Δημητράκης και η Ζουμπουλιά. Μετά το σφάξιμο του γουρουνιού, την παραμονή και τις άλλες δουλειές που ακολούθησαν, το βράδι στο τραπέζι υπήρχαν, σύμφωνα με το έθιμο, εννέα ειδών φαγώσιμα. Το χριστόψωμο, συμβόλιζε το σώμα του Χριστού, καρπούζι-τα διατηρούσαν στον αχυρώνα, μέσα στο άχυρο-που συμβόλιζε το αίμα του Χριστού, κρεμμύδι, πράσο, πιπεριά, σύμβολο της νηστείας, μήλο, πορτοκάλι, λεμόνι που ήταν σύμβολο της λιτότητας και τέλος το σαραγλί, συμβόλιζε τη γλυκύτητα του Χριστού. Του Δημητράκη όλ' αυτά του

φαίνονταν πολύ χωριάτικα. Ήταν βέβαια υπέρμαχος της ελευθερίας του έθνους - ταυτιζόταν απόλυτα με την Ελλάδα-και τις παραδόσεις αλλά όχι τόσο χοντροκομμένα «αρβανίτικα» όπως τα αποκαλούσε.

Την ημέρα των Χριστουγέννων παραβρέθηκε κι αυτός στα δρώμενα από τους νέους του χωριού, είχε μαζί του τη Ζουμπουλιά για να δικαιολογεί τη μη συμμετοχή του. «Εγώ είμαι πια αρραβωνιασμένος αυτά είναι για εσάς τους λεύτερους», έλεγε.

Τα παλικάρια έντυσαν ένα νέο με μια προβιά, με το μαλλί προς τα έξω, του έβαλαν μια κατσαρόλα στο κεφάλι τυλιγμένη με μια πετσέτα σαν σαρίκι, του μαύρισαν το πρόσωπο με καπνιά από το φούρνο, στη μέση του έδεσαν ένα χοντρό σκοινί με κρεμασμένα κουδούνια και του έδωσαν να κρατάει ένα ρόπαλο. Φυσικά αυτός είχε και συντρόφισσα έναν άλλο νέο που τον έντυσαν γυναίκα, με παλιά φορέματα, του έβαλαν ψεύτικες πλεξίδες κι ένα μαύρο τσεμπέρι, βραχιόλια, χάντρες κι ένα μαντήλι στο χέρι.

Τους συνόδευαν μουσικά όργανα και το ζευγάρι χόρευε τον συγκαθιστό χορό ενώ πίσω τους ακολουθούσαν τρεις νέοι ένας μ' ένα καλάθι όπου έβαζε το κρέας, άλλος με δισάκι για να βάζει το αλεύρι κι ο άλλος μ' έναν κουμπαρά για να βάζει τα χρήματα. Η συντροφιά αυτή που ονομαζόταν μπαμπαλιάρης ήμπομποσιάρης πήρε, «εν χορδές και οργάνοις»-συνήθως ήταν γκάιντα-τις γειτονιές ακολουθούμενη και από άλλους νέους. Όσοι συμμετείχαν έπρεπε να βάνου κόκκινο το αριστερό μέρος του προσώπου. Έλεγαν πως μ' αυτά τα δρώμενα αναπαράσταναν τη φυγή του Χριστού στην Αίγυπτο, μάλλον απομακρυσμένη εικόνα από το γεγονός. Συχνά στα έθιμα διακρινόταν μια σχέση με τους αρχαίους ελληνικούς μύθους. Πάντως σ' όλα τα σπίτια τους περίμεναν και τους έδιναν την αμοιβή τους σε κρέας, αλεύρι και χρήματα.

Όταν τελείωσε αυτή η τελετή-γλέντι, συνέχισαν το βράδι, κανονικό γλέντι με τα παλικάρια ντυμένα τα γιορτινά τους έχοντας το δικαίωμα να είναι πρώτα στο χορό και στις τρεις μέρες της γιορτής...

... «Θα παίξουμε χαρτιά απόψε;», ρώτησε ο Θανάσης. «Γίνεται να μην παίξουμε; Θα θυμώσει ο Αι-Βασίλης», απάντησε ο Δημητράκης. Η μέρα ήταν μουντή χειμωνιάτικη το βράδι της πρωτοχρονιάς έφτανε φορτωμένο σύννεφα και ψαρόνια που σκοτεινίαζαν τον ουρανό με το πλήθος τους. Αυτά τα μαυροπούλια πετούσαν όλα μαζί ή κούρνιαζαν όλα μαζί, μ' ένα επίμονο τιτίβισμα που ακουγόταν σαν παράξενη μουσική.

Οι δυο φίλοι προχώρησαν προς το καφενείο συζητώντας. «Είναι καλό που πήρε τις εκλογές ο Τρικούπης...», είπε ο Δημητράκης. «Ποιος Τρικούπης ορέ βλα, τι είν' αυτός;», ρώτησε ο Θανάσης. «Πριν τα Χριστούγεννα έγιναν εκλογές στην Ελλάδα και τις κέρδισε ο Χαρίλαος Τρικούπης... αλλά τι κάθουμε και σου λέω εσύ δεν ξέρεις ποιος είναι ο σουλτάνος, άσε Θανάση αυτά είναι ψιλά γράμματα για σένα».

Στο καφενείο τους υποδέχτηκαν κάποιοι φίλοι με ευχάριστη φασαρία, Πείραζαν το Θανάση για μια συνάντηση, δευτερολέπτων, που είχε με μια κοπέλα στο δρόμο, δεν πρόλαβαν καλά-καλά να πουν καλημέρα και του βγήκε κιόλας το όνομα. Εκείνος είχε κοκκινίσει κι έλεγε διάφορα για να δικαιολογήσει τη συνάντηση.

«Καρντάση...», του ξέφυγε η τούρκικη λέξη, «αδερφέ ήθελα να πω είν' αλήθεια πως εσύ και η Σεντέφω τα ψήσατε;». «Ααα, τώρα μάλιστα, μακάρι αλλά που τέτοια χαρά...». «Γιατί μωρέ;» «Ε, τι δεν τα ξέρεις τώρα, πώς να την πλησιάσω...». «Βρε τεβεκέλι τη Ζουμπουλιά γιατί την έχουμε; Αυτή θα της πει πως τη θέλεις. Τη θέλεις;». «Οουου σαν παλαβός. Ο Δημητράκης του έδωσε μια στράκα στο κεφάλι και του στράβωσε το φέσι. «Στο νέο χρόνο παντρευόμαστε και θέλουμε να έχουμε παράνυφη», συνέχισε ο Δημήτρης γελώντας. Η συζήτηση σταμάτησε εκεί, τα παλικάρια μοιράστηκαν σε συντροφίες στα τραπέζια κι άρχισε η χαρτοπαίξια προς

τιμήν του Αι-Βασίλη... Δεν παίζονταν μεγάλα ποσά, λίγοι παράδες για να δοκιμάσουν την τύχη τους, έτσι για το «αντέτι»-η τούρκικη γλώσσα είχε μπει βαθιά και πετυχημένα και στην αρβανίτικη αλλά και στην ελληνική γλώσσα-μάταια ο Δημητράκης όπως και μερικοί στο ελληνικό κράτος προσπαθούσαν να την καθαρίσουν...

... Πολύ πρωί, νύχτα ακόμα, σηκώθηκε η μητέρα της Ζουμπουλιάς και ξυπνώντας την κόρη της, ρίχτηκαν στη δουλειά για να ετοιμάσουν την πρωτοχρονιάτικη πίτα. Μια «πέτα με κάτε», όπως την έλεγαν αρβανίτικα γιατί ζυμωνόταν φύλλο-φύλλο και κάθε φορά έβαζαν χοιρινό λίπος ανάμεσα στα φύλλα κι ελάχιστο τυρί. Άπλωναν τη ζύμη στο ταψί και την πίεζαν. Όταν ψηνόταν στο φούρνο τα φύλλα εξαιτίας του λίπους ξεχώριζαν. Μέσα στην πίτα τοποθέτησαν ένα νόμισμα, η Ζουμπουλιά με τα δάχτυλα έκανε ένα σημάδι για να μπορέσει ν' αναγνωρίσει τη θέση του νομίσματος. Χρόνια, από μικρούλα το έκανε αυτό αλλά ποτέ δεν το είχε πετύχει γιατί με το ψήσιμο η ζύμη φούσκωνε και το σημάδι αλλοιωνόταν. Από συνήθεια ξανάκανε το ίδιο, ύστερα έβαλε ένα κομμάτι ξύλο, μια μικρή σχίζα από τη θύρα που συμβόλιζε το σπίτι, ένα κομμάτι βελανιδιάς που συμβόλιζε τα πρόβατα, ένα αχυράκι που συμβόλιζε τα ζώα και διάφορα άλλα που αφορούσαν τις αγροτικές δραστηριότητες. Όταν τελείωσαν φούρνισαν την πίτα, μάλιστα η Ζουμπουλιά έφτιαξε και μερικά μικρά πιτάκια από το ζυμάρι που περίσσεψε, ένα για εκείνη κι ένα για τον αγαπημένο της που τα ακούμπησε, χωρίς ταψί πάνω στην καυτή πέτρινη πλάκα του φούρνου.

Μετά τη λειτουργία ολόκληρη η οικογένεια του Τόλη Τόλιογλου, συγκεντρώθηκε γύρω από το τραπέζι, ακόμα κι ο Δημητράκης ήταν εκεί γιατί το έθιμο απαιτούσε την παρουσία όλων των μελών της οικογένειας. Η βασιλόπιτα τοποθετήθηκε στο κέντρο του τραπεζιού κι ο σπιτονοικοκύρης έκοψε την πίτα σε κομμάτια όπως έδειχναν τα σημάδια. Το πρώτο ήταν για το Χριστό, το δεύτερο για το σπίτι, μετά του παππού, ύστερα της γιαγιάς, για τον πατέρα, τη μητέρα, για το Δημητράκη, του δεύτερου αδερφού και ύστερα του μικρού του αδερφού, που ήταν κι ο τυχερός της χρονιάς μια και του έτυχε το νόμισμα.

Το γεύμα της πρωτοχρονιάς, όπου συμμετείχαν μόνο τα μέλη της οικογένειας ήταν σχεδόν πανομοιότυπο σ' όλα τα σπίτια αποτελείτο, εκτός από τη βασιλόπιτα στη θέση του ψωμιού, από βραστό χοιρινό κεφάλι και ένα είδος παχιάς σούπας καμωμένης με τα μάγουλα, τη γλώσσα, τα πόδια και την ουρά ακόμα του γουρουνιού. Έτσι και στο σπίτι της Ζουμπουλιάς έγιναν τα ίδια στο κόψιμο της πίτας, μόνο που εδώ το νόμισμα έτυχε στη Ζουμπουλιά, πρώτη φορά στη ζωή της και δεν οφειλόταν στο ότι είχε σημαδέψει το νόμισμα, ήταν απλή τύχη...

... «Αιντε κόρη μου σήμερα είναι τα Φώτα, σήκω να συγυρίσουμε, οι γειτόνισσες άρχισαν από ώρα, θα περάσει ο παπάς να ευλογήσει το σπίτι, το στάβλο, τις αποθήκες, όλα πρέπει να είναι καθαρά, μη γίνουμε ρεζίλι στον άγιο άνθρωπο». Η νέα έβγαλε πρώτα το ένα χέρι έξω από τη βαριά βελέντζα αλλά το τράβηξε γρήγορα μέσα. Έκανε κρύο και στα δωμάτια τη νύχτα δεν είχε ζεστασιά. Σηκώθηκε γρήγορα, φόρεσε το πιο χοντρό τσουγκμάνι της, τα χοντρά τσουράπια, τύλιξε το κεφάλι με το μάλλινο τσεμπέρι και βγήκε έξω στο λιακωτό. «Αι μοη βάιζε εμίρε, γιατί δεν έβαλες το ζωνάρι; Κάνει πολύ κρύο κι εκείνο θα σου κρατάει ζεστή τη μέση, θα αρρωστήσεις μέσα στις γιορτές και τι θα κάνω μόνη μου;». Η Ζουμπουλιά ξαναμπήκε μέσα, δίκιο είχε η μάνα της, έπιασε το ζωνάρι από τα κρόσσια στην πετούγια της πόρτας του δωματίου της, τραβήχτηκε δυο μέτρα πίσω κι άρχισε να το τυλίγει σφιχτά στη μέση. Γυρόφερε αρκετές στροφές ώσπου πλησίασε την πετούγια, ξεσκάλωσε τα κρόσσια και τα έχωσε μέσα στο ζωνάρι. Ύστερα πετάχτηκε έξω φορώντας τα

ξυλοπάπουτσα.

Αφού πέρασε ο παπάς, οι δυο γυναίκες μπήκαν στο σπίτι να ντυθούν με τα καλά τους. Σήμερα θα πήγαινε στην εκκλησία κι ο πατέρας της Ζουμπουλιάς γιατί είχε την ονομαστική του γιορτή, τον έλεγαν Φώτη. Οι άντρες δεν συνήθιζαν να πηγαίνουν συχνά στην εκκλησία αλλά στην ονομαστική τους γιορτή πήγαιναν οπωσδήποτε. Ο Φώτης ήταν ένας ψηλός γεροδεμένος άντρας που είχε πιάσει τα πενήντα του χρόνια. Αν και είχε παντρευτεί μικρός άργησε ν' αποχτήσει παιδί, ήταν τριάντα χρονώ όταν γεννήθηκε η Ζουμπουλιά του, θα προτιμούσε να ήταν αγόρι αλλά οι χάρες αυτού του κοριτσιού τον παρηγορούσαν και παρ' όλο που δεν επιτρεπόταν ένας πατέρας να δείχνει ιδιαίτερη τρυφερότητα στα παιδιά του, αγόρια ή κορίτσια, ο Φώτης δε δίσταζε να το κάνει ακόμα και μπροστά σε ξένους. Μόλις σηκώθηκε από το κρεβάτι έβαλε μια φωνή: «Ζουμπουλιά, καρδούλα μου, φέρε τα καλά μου ρούχα». Εκείνη, τα ξεκρέμασε πίσω από τη θύρα του καλού οντά όπου βρίσκονταν σκεπασμένα μ' ένα σεντόνι-ιματιοθήκες δεν υπήρχαν εκείνη την εποχή-και τα πήγε στο υπνοδωμάτιο και τα άπλωσε πάνω στο κρεβάτι. Η γυναίκα του, έφερε εσώρουχα κι ο Φώτης έμεινε παρ' όλο που στο δωμάτιο έκανε κρύο για λίγο ολόγυμνος, όχι όμως μπροστά στη συμβία του. Τα αντρόγυνα δεν βλέπονταν ποτέ γυμνά γνώριζαν το σχήμα του κορμιού μόνο με την αφή.

Φόρεσε το καθαρό υπόλευκο μάλλινο φαρδύ σώβρακο, που στενεύοντας κάτω, έφτανε μέχρι τους αστράγαλους όπου και δενόταν στα σφυρά με μάλλινο κορδόνι. Ύστερα τη φανέλα, μάλλινη κι αυτή. Ακολούθησε ένα άσπρο βαμβακερό πουκάμισο υφασμένο κι αυτό στον αργαλειό με τραχηλιά κεντημένη, ύστερα το ποτούρι που είχε την ίδια κοψιά με το σώβρακο μόνο που ήταν από χοντρό μάλλινο ύφασμα και είχε βαθύ καφέ χρώμα, το χρώμα της προβατίνας που είχε δώσει το μαλλί, γιατί το ύφασμα ήταν άβαφο είχε το φυσικό του χρώμα. Φόρεσε το γιλέκο κεντημένο στις ραφές με μαύρο γαϊτάνι, ύστερα ζώστηκε ένα φαρδύ ζωνάρι σε βυσσινί χρώμα, με τον ίδιο τρόπο που το έκανε και η κόρη του, μόνο που αντί για την πετούγια της θύρας χρησιμοποίησε τη γυναίκα του. Η μητέρα της Ζουμπουλιάς κράτησε τη μιαν άκρη κι εκείνος το τύλιξε σφιχτά στη μέση. Φτάνοντας κοντά της έπιασε την άκρη του ζωναριού και την πέρασε σφιχτά ανάμεσα στις δίπλες, στο αριστερό πλάι, αφήνοντας ένα κομμάτι για να φαίνονται τα κρόσσια. Φόρεσε από πάνω και το αντερί, που κι αυτό ήταν κεντημένο με μαύρο γαϊτάνι στις ραφές, γύρω από τις τσέπες και στο μπροστινό μέρος και στην άκρη των μανικιών. Η κόρη, μ' ένα ξύλινο κουτάλι, τον βοήθησε να φορέσει τα παπούτσια, μαύρα καλογουαλισμένα με τζιλά. Ήσαν γερά από βοϊδοτόμαρο καλοραμμένα και χωρίς κορδόνια. Η γυναίκα του, έφερε το φέσι κι εκείνος τύλιξε σ' αυτό το «πεστεμάλι», ένα είδος σαρίκι σε μαύρο χρώμα αφήνοντας να κρέμεται, πάνω από το δεξί αφτί ένα μέρος του με κρόσσια.

Τέλος η συμβία, του κράτησε να φορέσει τον καπλαμά, έναν επενδύτη από χοντρούφασμένο στον αργαλειό ύφασμα με μεγάλο γιακά, που πάνω του ήταν ραμμένη μια σγουρόμαλλη γούνα αρνιού. Έχωσε, ανάμεσα στις δίπλες του ζωναριού ένα πουγκί από άσπρο βαμβακερό ύφασμα κι έπιασε, από τη γωνιά ένα μπαστούνι βερνικωμένο σ' ένα χρώμα κεχριμπαριού όπως ήταν και το κομπολόι που κρατούσε στο αριστερό χέρι από χάντρες πραγματικού κεχριμπαριού. Ήταν βέβαιο πως δε το χρειαζόταν ακόμα το μπαστούνι αλλά αυτό έδινε μια εικόνα αρχοντιάς κι ο Φώτης ήταν σύμβουλος στην Κοινότητα πολλά χρόνια. Η Ζουμπουλιά, έφερε έναν καθρέφτη κι ο πατέρας της έριξε μια τελευταία ματιά στρίβοντας με φιλαρέσκεια το παχύ, ξανθό μουστάκι του.

Η γυναίκα του ήταν από ώρα έτοιμη μόνο που ζήτησε από την κόρη της να της κρατήσει τον χειμωνιάτικο επενδύτη της, το «τερλίκι» ή ζιπούνι όπως το έλεγαν, ένα πραγματικά βαρύτιμο ρούχο. Είχε κεντήματα μπρος και πίσω, χρόνων δουλειά για τη μητέρα της Ζουμπουλιάς. Το ύφασμα ήταν μάλλινο, σε χρώμα βαθύ βυσσινί έφτανε στο ύψος των γονάτων αφήνοντας να φανεί μέρος της κεντημένης ποδιάς και το κάτω κέντημα της πουκαμίσας. Τα μανίκια έφταναν λίγο πιο κάτω από τον αγκώνα για να φαίνονται οι άκρες, των πλούσια κεντημένων μανικιών της πουκαμίσας. Το πανωφόρι αυτό, ήταν ανοιχτό μπροστά, δεν κούμπωνε και ήταν «μεσάτο». Στενό στη μέση και φαρδύ χαμηλά.

Συνοδευόμενος από την οικογένεια του ο Φώτης, έφτασε στην καινούργια εκκλησία που από πέρυσι ήταν στο κέντρο του χωριού και νεόχτιστη. Την παλιά που ήταν στο νεκροταφείο την είχαν κατεδαφίσει και στη θέση της, πάνω στο Άγιο Βήμα είχαν χτίσει μια μικρή εκκλησίτσα.

Ο Φώτης είχε δικό του στασίδι στην εκκλησία έτσι αφού άναψε κεριά και το έμπηξε στην άμμο, που είχε το μανουάλι, έριξε ένα ασημένιο νόμισμα στο παγκάρι προκαλώντας ένα ευχαριστημένο χαμόγελο στον επίτροπο που έστεκε πίσω από τον πάγκο, πέρασε και στάθηκε στο στασίδι του. Το ίδιο έκανα η συμβία και η κόρη του, άναψαν τα κεριά τους και πήγαν στην πλευρά που έστεκαν οι γυναίκες.

Μετά τη λειτουργία ο παπάς δεν παράλειψε να ζητήσει από τους χριστιανούς να βοηθήσουν γιατί η νέα εκκλησία είχε πολλές ανάγκες ακόμα. Ο επίτροπος με το δίσκο, πέρασε μπροστά από το εκκλησίασμα κι ο καθένας, άντρες και γυναίκες, έριχνα τον οβολό τους.

Το έθιμο των Φώτων ήταν διαφορετικό από ο, τι συνηθιζόταν αλλού, όπως το ρίζιμο του σταυρού σε νερό, στη θάλασσα ή σε ποτάμι κι αν δεν υπήρχε τίποτα από αυτά, σε ένα δοχείο με νερό. Εδώ η εκκλησιαστική επιτροπή τεμάχιζε σε μικρά κομμάτια μια πίτα και μέσα σε κάποιο από αυτά έβαζε ένα μικρό ασημένιο σταυρό. Τα κομματάκια αυτά μοιράζονταν σαν αντίδωρο στους εκκλησιαζόμενους κι όποιος εύρισκε στο κομμάτι του, το σταυρουδάκι ήταν ο νέος νονός του σταυρού που θα κρατούσε το σταυρουδάκι στο εικονοστάσι του όλο το χρόνο. Την πίτα ήταν υποχρεωμένος να φέρει στην εκκλησία ο νονός της προηγούμενης χρονιάς. Όταν σχόλασε η εκκλησία και πήραν το αντίδωρο οι εκκλησιαζόμενοι, πέρασαν μπροστά από την επιτροπή κι πήραν ένα κομματάκι πίτα.

Το σταυρουδάκι το βρήκε ο Τόλης Τόλιογλου, ήταν η πρώτη φορά στη ζωή του και το θεώρησε ευλογία. Ο Δημητράκης δε συμεριζόταν τη χαρά του πατέρα του, δεν πίστευε στην τύχη και στην εύνοια της. «Αν θέλουμε να ελευθερωθούμε», έλεγε, «μην το περιμένουμε μόνο από το Θεό». Ο Τόλης όμως χαρούμενος, ως νέος νονός πήγε στα καφενεία και κέρασε όλους τους θαμώνες που ήπιαν στην υγεία του και του ευχήθηκαν...

... Η γιορτή του Αι-Γιάννη είχε το ανεξήγητο έθιμο της κατάβρεξης. Στα καφενεία αλλά και σε σπίτια γινόταν ένας περίεργος πλειστηριασμός. Πρότειναν ο ένας στον άλλο ένα ποσό για να τον καταβρέξουν κι όποιος πλειοδοτούσε μούσκευε τον άλλο με ένα ποτήρι νερό, μερικές φορές όμως έφταναν σε ακρότητες να περιλούζονται με ολόκληρο κουβά ή να ρίχνονται στο ποτάμι. Με αφορμή αυτή την κατάβρεξη μάζευαν και δώρα, συνήθως σε είδος: κοτόπουλα, ρύζι, κρασί, ρακί και άλλα που τα διάθεται για κάποιο γλέντι, όλα είχαν κατάληξη το ξεφάντωμα. Αυτή τη μέρα ο Δημητράκης δε βγήκε από το σπίτι. Ούτε ο φίλος του ο Θανάσης κατάφερε να τον ξεκουνήσει από εκεί. Έλεγε πως αυτά είναι σαχλαμάρες, μάταια, η Ζουμπουλιά τον παρακάλεσε να πάνε στην ονομαστική γιορτή συγγενών τους τουλάχιστον-οι Γιάννηδες ήσαν πολλοί στο χωριό-δε δέχτηκε κουβέντα πάνω σ' αυτό. Η κοπέλα

έκλαψε αλλά δεν κατάφερε να κάμψει την άρνηση του.. Τελευταία έβλεπε πολλές αλλαγές στον αρραβωνιαστικό της, πήγαινε πολύ συχνά στην Αδριανού όπως έλεγαν την Αδριανούπολη-οι παλαιότερη την ονόμαζαν με το τούρκικο όνομα Εντιρνέ-και δεν μπορούσε να το εξηγήσει αλλά και δεν τολμούσε να τον ρωτήσει...

Ο Δημητράκης Τελίδης, έτσι πια παρουσιαζόταν, όχι στους Τούρκους φυσικά, πραγματικά είχε δραστηριοποιηθεί έντονα καθώς οι επαφές του με ανθρώπους που έρχονταν από την Ελλάδα ή την Κωνσταντινούπολη ήσαν συχνές. Το χειμώνα στις αγροτικές περιοχές δεν υπάρχουν πολλές δουλειές έτσι η συχνή απουσία του από το χωριό, δεν είχε προσεχθεί αλλά μόλις μπήκε η άνοιξη ο πατέρας διαπίστωσε πως χρειαζόταν τις υπηρεσίες του γιου του αλλά δεν τον εύρισκε πάντα. «Τι θα γίνει, μπίρι' τάτες, σαν πολύ δεν κατεβαίνεις στην Αδριανού; Τι δουλειές έχεις εκεί που δε τις ξέρω εγώ;». «Πατέρα πρέπει πια να σου πω πως...» και του μίλησε για τη Μεγάλη Ιδέα, που εκείνος δεν κατάλαβε σχεδόν τίποτα, μόλις όμως μίλησε για απελευθερωτικό αγώνα μπήκε στο νόημα. «Μπρε παιδί μ' αυτά είν' επικίνδυνα πράματα, θα βάλουμε φωτιά στο κεφάλι...». «Δε γίνεται αλλιώς πατέρα, εγώ δεν αντέχω πια...», είπε και δεν ξαναμίλησαν γι' αυτό το θέμα ως τις Αποκριές που στο σπίτι ήρθε και ζήτησε το Δημητράκη ένας Αρμένης ζωέμπορας από την Αδριανού. Ήταν και η μέρα που κάθε σπίτι, ιδιαίτερα το βράδι, δεχόταν επισκέψεις απ' όλο το χωριό. Υπήρχε στρωμένο πλούσιο τραπέζι κι ο αρχηγός της οικογένειας καθισμένος, στην κορυφή του τραπεζιού έπρεπε να περιμένει τους επισκέπτες που έπαιρναν κι έδιναν συγχώρεση, έπιναν μαζί του ένα ποτήρι κρασί κι έτρωγαν διάφορα εδέσματα όπως ο ψητός κόκορας αλλά κυρίως το «λιακριούαρ», μια πίτα σε φύλλα παραγεμισμένα κυλινδρικά, με τυρί και αβγό και τοποθετημένα κυκλικά στο ταψί. Στα παιδιά έδιναν καρύδια και πορτοκάλια. Αυτό το βράδι ο Αρμένης ζωέμπορας απολάμβανε, πλάι στον Τόλη, το φημισμένο ζαλουφιώτικο κρασί κι έτρωγε τις νόστιμες πίτες κουβεντιάζοντας με τον οικοδεσπότη στην τούρκικη γλώσσα. Από κοντά κι ο Δημητράκης που αφού με τη Ζουμπουλιά πήγαν και αλληλοσυγχωρέθηκαν με κάποιους συγγενείς και φίλους γύρισαν στο σπίτι του, όπου η νύφη ανάλαβε να βοηθάει την πεθερά στη φροντίδα των επισκεπτών κι εκείνος να συζητήσει διάφορα με τον φιλοξενούμενο ζωέμπορα. «Είσαι Αρμένης μωρέ Καραμπέτ μα εσύ μιλάς καλά τα τούρκικα μα και τα ρωμαίικα». «Μιλώ και τ' αρμένικα, τη γλώσσα του τόπου μου μα...», ο Δημητράκης του έκανε νόημα να μην προχωρήσει. Κι όταν ο Τόλης σηκώθηκε να πάει στην τουαλέτα, είπε του ζωέμπορα: «Πρόσεξε, ο γέρος δεν ξέρει τίποτα για τα δικά μας κι ούτε πρέπει να μάθει». «Το κορίτσι σου τζάνεμ ξέρει τίποτα;». «Ούτε κι αυτή, μόνο ο φίλος μου ο Θανάσης ξέρει κι είναι μαζί μας». Ο Καραμπέτ δεν ήταν Αρμένης, ρωμιός από την πέρα, από τον Έβρο Θράκη, ήταν σύνδεσμος της «Αδελφότητας», που αγωνιζόταν για τα ελληνικά συμφέροντα της περιοχής. «Όπως βλέπεις φίλε και η Θεσσαλία από πέρσι είναι ελληνική, κομμάτι-κομμάτι θα ελευθερωθούν οι τόποι μας». «Αλήθεια, το πιστεύεις αυτό;», ρώτησε ο νέος. «Άμα το θέλουν οι Μεγάλες Δυνάμεις. Η Τουρκιά όλο και αδυνατίζει». «Μακάρι, εγώ περίμενα πως θα ξαναγύριζαν να μας ελευθερώσουν οι Ρώσοι, όπως μας είπαν, όταν έφυγαν το εβδομήντα οχτώ, οι Αγγλογάλλοι θ' αργήσουν κι εγώ δεν τους αντέχω τους Τουρκαλάδες». «Υπομονή, μην κάνεις καμιά κουτουράδα, να προσέχεις»... Έτσι τελείωσαν οι Αποκριές για το Δημητράκη, μπήκε ο Μάρτης και οι οικογένειες, της Ζουμπουλιάς και η δική του, ετοιμάζονταν να τους παντρέψουν, αλλά ο γάμος δεν έγινε ποτέ.

Στις δέκα του Απρίλη, μια ημερομηνία που την είχε χαραγμένη ο Δημητράκης στο κοντάκι του όπλου του και στις λαβές των μαχαιριών του, βρισκόταν στην περιοχή Καβάκ-Μπουνάρ, μαζί με τον αχώριστο φίλο του Θανάση

Τριανταφύλλογλου, Τριανταφυλλίδη τον είχε ονομάσει κι αυτόν, κι έκοβαν τσαλιά για να φτιάξουν καινούργιο φράχτη. Δούλευαν και συζητούσαν, για τι άλλο παρά για τους ήρωες του είκοσι ένα και για τους αγώνες των σημερινών Ελλήνων στα χνάρια εκείνων. Επικρατούσε ένα κλίμα ανάτασης και πατριωτισμού, εκεί στην ερημιά εκφράζονταν ελεύθερα.

Θα ήταν τρεις το απόγευμα, όταν φάνηκε στο βάθος του δρόμου ένας καβαλάρης. Στάθηκαν με τα κουρμπάτσια στο χέρι και προσπαθούσαν να διακρίνουν ποιος ήταν, δε φαινόταν να ήταν συγχωριανός. Όσο πλησίαζε έπαιρνε χρώμα το κόκκινο φέσι του. «Ένας στρατιώτης...», είπε ο Θανάσης είχε δυνατή όραση και το ήξεραν όλοι στο χωριό. «Λες; Που τέτοια τύχη...», είπε ο Δημητράκης μ' ένα μυστηριακό χαμόγελο. Καιρό τώρα ο Δημητράκης σκεφτόταν να φύγει για το Μοριά, στην ελεύθερη Ελλάδα, αν παντρευόταν θα έμενε εδώ να περιμένει και δε το άντεχε. Και η Ζουμπουλιά; Έπαψε να την αγαπάει; Να την πάρει μαζί του δε γινόταν, πίστευε πως θα ερχόταν πίσω με τον ελληνικό στρατό ελευθερωτή κι αυτό θα γινόταν σύντομα κατά τη γνώμη του. Ευκαιρία ήταν ν' αποκτήσει όπλο παίρνοντας το, από τον Τούρκο στρατιώτη που όλο και πλησίαζε. Είπε το σχέδιο του στο Θανάση, ν' αποπλίσουν τον στρατιώτη και να περάσουν στην παρανομία να γίνουν αρματολοί να μην προσκυνάν πια αγάδες, παραλείποντας τα σχέδια για τη φυγή του στην Ελλάδα. Εκείνος έμεινε με το στόμα ανοιχτό, για λίγο δίστασε αλλά όταν ο Τούρκος στρατιώτης έφτασε κοντά συμφώνησε. Τον χαιρέτησαν με μια βαθιά υπόκλιση κι εκείνος ανταπόδωσε το χαιρετισμό. Του ζήτησαν φωτιά για ν' ανάψουν τσιγάρο. Ο στρατιώτης, πριν βγάλει το τσακμάκι, έσκυψε μπροστά πάνω από το άλογο που ανυπόμονα χτυπούσε τα πόδια και φρούμαζε και τους είπε: «μπρε γκιαούρηδες εδώ στην ερημιά, ήρθατε με τσιγάρο και χωρίς φωτιά;». «Εφέντη μ' αυτός φταίει, έχασε το τσακμάκι στο δρόμο», είπε ο Δημητράκης και τον πλησίασε. Ο στρατιώτης έβγαλε από την πάνω τσέπη του αμπέχονου μια καπνοσακούλα, έβαλε καπνό στο τσιγαρόχαρτο, το έστριψε με μαεστρία το σάλωσε και το έβαλε στο στόμα ύστερα έβγαλε ένα τσακμάκι με φιτίλι, τσακμάκισε κι άναψε το τσιγάρο του.

Ύστερα άπλωσε το χέρι να δώσει φωτιά στο Δημητράκη που με μια απότομη κίνηση, του το άρπαξε και τον τράβηξε κάτω. Ξαφνιασμένος ο στρατιώτης βρέθηκε ανάσκελα πάνω στη σκόνη του δρόμου. Ο Δημητράκης, έσκυψε πάνω του πατώντας το γόνατο πάνω στο στήθος απειλώντας τον με του κουρμπάτσι. «Μην κουνηθείς, το όπλο σου θέλω μόνο», του είπε. Έτρεξε κοντά κι ο Θανάσης, άρπαξε το όπλο που είχε πέσει πλάι χωρίς να φύγει από τον ώμο του στρατιώτη. Ο Δημήτρης, έβγαλε τη ζώνη με το πιστόλι, τις παλάσκες, το ξίφος και το μαχαίρι. Σηκώθηκε όρθιος έριξε τη ζώνη στον ώμο και είπε στον τρομαγμένο στρατιώτη: «μη φοβάσαι δε θα σε πειράξουμε. Βέβαια οι ανώτεροι σου θα σε τιμωρήσουν γι' αυτό αλλά εμάς το όπλο μας χρειάζεται. Θα σου δώσω ένα σημείωμα, έχεις χαρτί και μολύβι στη σέλα, τι είναι αυτός ο σάκος; Είσαι ταχυδρόμος ε; Ο στρατιώτης με γρήγορες τρομαγμένες κινήσεις πήγε στο άλογο που το κρατούσε ο Θανάσης έβγαλε από μια τσάντα ένα σημειωματάριο κι ένα μολύβι. «Μιλάω καλά τα τούρκικα αλλά δεν ξέρω να γράφω», είπε ο αντάρτης, «γι' αυτό γράφε: «Μου χρειαζόταν ένα πολεμικό όπλο για να σας πολεμήσω και να ζήσω ελεύθερος. Μην τιμωρήσετε το στρατιώτη και μην πειράξετε την οικογένειά μου γιατί αυτοί δε φταίνε. Εμένα, αν μπορέσετε σκοτώστε με». Ο στρατιώτης τα έγραψε με τρεμάμενο χέρι. Ο Δημητράκης που πήρε το σημείωμα και το κοίταξε, πάντα έβλεπε σαν ορνιθοσκαλισματα την αραβική γραφή, τώρα του φάνηκε ακόμα χειρότερη. Υπόγραψε στα ελληνικά φαρδιά-πλατιά: «Δημήτριος Τολίδης».

Στη Μακρά Γέφυρα που έφτασε ο στρατιώτης διηγήθηκε αυτό που έγινε και

παράδωσε το σημείωμα, δεν ξέρει κανένας αν αυτό τον ωφέλησε αλλά την ίδια ώρα οι ζαπτιέδες ξαμολήθηκαν στην επαρχία, να συλλάβουν το θρασύ αντάρτη.

Η αστυνομία του Ζαλουφιού πήρε σήμα για το κατόρθωμα του Δημητράκη και περικύκλωσαν το σπίτι του. Έκπληκτος ο Τόλης Τόλιογλου, δέχτηκε τον επικεφαλής τσαούση. «Ντάιο Τόλιο, σου έχουμε κακά μαντάτα...» και του εξήγησε τι είχε γίνει. Ο πατέρας του Δημητράκη τράβηξε πραγματικά τα μαλλιά του, εκείνος του ετοίμαζε γάμο κι αυτός άρπαξε τουφέκι να διώξει την Τουρκία. Δεν περίμενε ποτέ πως ο γιος του θα ενεργούσε τόσο επιπόλαια. Από κοντά και η δύστυχη μάνα κι αργότερα, όταν το έμαθε και η αρραβωνιαστικιά.

Η αστυνομία φέρθηκε καλά στους γονείς και τον δυο ανταρτών, ζητώντας τους να συνετίσουν τα παιδιά τους για να παραδοθούν σε δέκα μέρες και δε θα πάθαιναν τίποτα.

Φυσικά το νέο γρήγορα έκανε το γύρο του χωριού. Οι συνομήλικοι των ανταρτών, στην αρχή ξαφνιάστηκαν ύστερα ενθουσιάστηκαν αλλά σιγά-σιγά καταλάγιασε ο ενθουσιασμός τους. Οι μεγάλοι, οι περισσότεροι κατέκριναν την πράξη του Δημητράκη, για το Θανάση είπαν πως απλώς τον ακολούθησε. «Τι θα κάνει ένας Δημητράκης μ' ένα τουφέκι, όσο παλικάρι κι αν είναι, σε μια Τουρκία; Οι καιροί είναι δύσκολοι, καλά ήμασταν μέχρι τώρα, θα μας βάλει σε μελάδες αυτός». Κάποιοι όμως που λίγο πολύ ένιωθαν σαν το Δημητράκη προσπάθησαν να τους βρουν και να τους βοηθήσουν. Ένας θείος της Ζουμπουλιάς πλησίασε την ανεισιά του και της είπε πως αν ο αρραβωνιαστικός της ερχόταν σ' επαφή μαζί της να της πει που μπορεί να τον βρει για να τον βοηθήσει. Και είχε δίκιο ο θείος, ο Δημητράκης δε θεώρησε υποχρέωση του να δικαιολογήσει την πράξη του στους γονείς του αλλά στη Ζουμπουλιά ήθελε να δώσει εξήγηση. Έτσι μια κοπέλα που έμενε στην άκρη του χωριού, σχεδόν άγνωστη της ήρθε και τη βρήκε. «Ο Δημητράκης ήρθε ψες στου σπίτ μας, είνι φίλοι μι τουν αδερφό μ' κι μοι είπι να σ' πω, πως του βράδ' αργά, μητά που θα λαλήσει τα κουκόρια θα πηράσει απ' του σπίτ σας, να τουν πηριμένς στου μαντρί».

Ένας μικρός κλαυθμός και οδυρμός έγινε εκείνο το βράδι στη στρούγκα της Ζουμπουλιάς. Η κοπέλα έκλαψε στην αγκαλιά του και τον παρακάλεσε να παραδοθεί. «Ο τσαούσης είπε πως δε θα σε πειράξουν...». «Λέει ψέματα, ο, τι έγινε, έγινε δεν παραδίνομαι. Γρήγορα θ' αλλάξουν τα πράγματα, εσύ να με περιμένεις θα προσπαθήσω να ξεσηκώσω κι άλλους νάρθουν μαζί μου να κάνουμε μια αντάρτικη ομάδα». Το μόνο που κατάφερε όμως ήταν να βρει άλλο ένα όπλο για το Θανάση. «Ο θείος μου είπε να μου πεις που θα σε βρει για να βοηθήσουν, που κοιμάστε, τι τρώτε τόσες μέρες ψυχή μου... τι θα γίνει το χάλι μας Παναγιά μου;». «Κουράγιο καλή μου, πες στο θείο πως θα τον περιμένω στην πάνω χαράδρα στο κούφιο δέντρο, το μεγάλο πλάτανο, ξέρει αυτός».

Τελικά με τη βοήθεια συγχωριανών και φίλων οι δυο αντάρτες δεν παραδόθηκαν αν και αρκετοί από αυτούς που βοήθησαν τους παρακάλεσαν να παραδοθούν. Η απάντηση του Δημητράκη ήταν πως «μόνο νεκρό θα τον έπιαναν οι Τουρκαλάδες, μη φοβάστε γρήγορα θα φύγουμε για το Μοριά και θα ησυχάστε».

Η τουρκική αστυνομία, τους έψαχνε παντού, παρ' όλ' αυτά κρυμμένοι από σπίτι σε σπίτι, από χωριό σε χωριό, βοηθούσαν και τα ελληνόφωνα χωριά, πέρασαν κιόλας έξη μήνες στην παρανομία. «Αυτός ο Δημητράκης βοϊβόντας θα μας ανάψει φωτιές», είπε ένας γέροντας στο καφενείο κι έμεινε τίτλος για τον αντάρτη, μόνο που για να είσαι βοϊβόντας χρειάζεσαι αρκετούς συντρόφους κι αυτός είχε μόνο το Θανάση.

Μια μέρα του Οκτώβρη, ένα απόγευμα, οι δυο αντάρτες είχαν ξεθαρρέψει σε τέτοιο βαθμό που μπήκαν στο καφενείο Μπαμπά-Εσκή του χωριού. Άρχισαν να χαιρετάνε δεξιά-αριστερά, κουβέντιασαν για διάφορα πράγματα αλλά και για τον ξεσηκωμό, που πολλοί είχαν σοβαρές αντιρρήσεις, αλλά όλοι θαύμασαν το θάρρος και την καπατσοσύνη τους, να μείνουν ασύλληπτη έξη μήνες τώρα. Κάποιος όμως τους είδε να μπαίνουν στο καφενείο πήγε και το είπε στον τσαούση, στο Κονάκι. Σε λίγη ώρα οι ζαπτιέδες περικύκλωσαν το καφενείο κι ο επικεφαλής φώναξε στους αντάρτες: «Παραδοθείτε γκιαούρηδες, είσαστε περικυκλωμένοι, Δημητράκη βοϊβόντα θα σας κάνουμε κόσκινο στις σφαίρες, θα σας φάμε ζωντανούς...».

Ο Δημητράκης δίνει μια γροθιά στη γυαλόφραχτη πρόσοψη του καφενείου και πετιέται έξω φωνάζοντας στο σύντροφό του να τον ακολουθήσει. Εκείνος λύγισε μπροστά στο πλήθος των χωροφυλάκων και του φώναξε: «Ωρα καλή σου φίλε, εγώ θα προσκυνήσω» και παραδόθηκε. Ομοβροντιές πολλών όπλων έπεσαν πίσω του αλλά σφαίρα δεν τον άγγιξε, έμειναν έκπληκτοι οι χωροφύλακες αλλά και ο κόσμος που παραβρέθηκε και για χρόνια θα θυμόνταν τη διαφυγή του Δημητράκη βοϊβόντα.

Το Θανάση τον μετάφεραν στην Αδριανούπολη στις φυλακές. Τον βασάνισαν να μαρτυρήσει αυτούς που τους έκρυβαν και τι ήξερε για την «Αδελφότητα». Δεν τους είπε τίποτα, εξάλλου για την «Αδελφότητα» πραγματικά δεν ήξερε. Έλεγε πως ο Δημητράκης τον κουβαλούσε από εδώ κι από κει χωρίς αυτός να ξέρει για αδελφότητες και τέτοια.

Ο Δημητράκης ήθελε ν' αλλάξει το επίθετο του και να το κάνει ελληνικό, τελικά ο λαός του έδωσε ένα σλαβικό, που είχε βυζαντινή καταγωγή όπως ήταν το βοϊβόντας και τον έκανε θρύλο στην περιοχή. Εξακολούθησε να ζει παράτολμα έμπαινε, συχνά στο χωριό του και συναντούσε την αρραβωνιαστικιά χωρίς να πάρει κανένας είδηση, συχνά γλιστρώντας και κάτω από τα μάτια των χωροφυλάκων που επιτηρούσαν συχνά τα σπίτια των οικογενειών, της δικής του και της Ζουμπουλιάς. Οι δυο ερωτευμένοι εξακολουθούσαν ν' ανταλλάζουν όρκους πίστης περιμένοντας με την απελευθέρωση να παντρευτούν μια μέρα. Ο Δημητράκης εξακολουθούσε να πιστεύει πως όπου νάναι θα κατέβουν οι Ρώσοι και θα διώξουν τους Τούρκους ως την Κόκκινη Μηλιά, την περίεργη ουτοπία αρκετών Ελλήνων.

Είχε περάσει χρόνος από τη μέρα που βγήκε στην παρανομία ο Δημητράκης Βοϊβόντας, και το χωριό του, το Μεγάλο Ζαλούφι είχε φτάσει τα χίλια σπίτια και τους πέντε χιλιάδες κατοίκους και ήταν σ' όλα του πια ένα κεφαλοχώρι με εκκλησιά με τέσσερις παπάδες, «μουντούρι», «βεκίληδες» και «μουχτάριδες», κοινοτικούς βαθμούχους της οθωμανικής αυτοκρατορίας, με μόνους Τούρκους όμως τους χωροφύλακες του αστυνομικού τμήματος. Αυτή τη χρονιά έγινε και κάτι περίεργο. Εβδομήντα οικογένειες με τετρακόσιους κατοίκους μετακινήθηκαν, σε μια απόσταση δεκαπέντε χιλιομέτρων προς την Αδριανούπολη κι έχτισαν ένα νέο χωριό. Το ονόμασαν Αμπαλάρ κι αργότερα πήρε το όνομα Μικρό Ζαλούφι. Η...μετανάστευση αυτή πρέπει να είχε οικονομικά αίτια, περισσότερα ίσως χωράφια κι έγινε κατά μεγάλες οικογένειες που είχαν σχέσεις αίματος, τις φάρες, στ' αρβανίτικα. Πάντως βόλεψε τον Δημητράκη Βοϊβόντα γιατί τώρα είχε δυο χωριά να κρύβεται. Στα δυο χρόνια της παρανομίας του οι Τούρκοι μια και δεν κατάφεραν να τον πιάσουν τον επικήρυξαν αντί χιλίων τούρκικων λιρών. Μετά από αυτό έπαψε να πηγαίνει στο χωριό του και δε συναντούσε πια τη Ζουμπουλιά και δεν πήγαινε στο σπίτι του. Είχε κάποια λημέρια στην ύπαιθρο που μόνο πολύ λίγοι τα γνώριζαν για να του προμηθεύουν τροφή.

Ήταν δύσκολο να τον βρουν μέσα στις χαράδρες που διέσχιζαν το χωριό, υπήρχαν πολλές φυσικές κρυψώνες κι εκεί ο Δημητράκης κατάφευγε όταν

στριμωχνόταν. Είχε σταματήσει και τις εμφανίσεις του με όπλο και φυσεκλίκια, όπως του άρεσε να κάνει άλλοτε. Στον τρίτο χρόνο της παράνομης ζωής του απομακρύνθηκε από τα δυο αρβανιτοχώρια αλλά και από τα άλλα χριστιανικά χωριά, ελληνόφωνα ή σλαβόφωνα. Η επαφή του με αντιστασιακές οργανώσεις της Αδριανούπολης, του Διδυμότειχου αλλά και της Φιλιππούπολης έγινε πιο στενή.

Η μητρόπολη Αδριανούπολης τον χρησιμοποίησε ως σύνδεσμο με το πατριαρχείο της Πόλης αρκετές φορές. Για να μετακινείται ως σύνδεσμος των οργανώσεων, μεταμφιεζόταν άλλοτε σε Τούρκο χωρικό-γνώριζε καλά τη γλώσσα- άλλοτε σε Τούρκο καμηλιέρη, επίσης σε μικροπωλητή που πουλούσε από κατράμι, αλάτι μέχρι χτένια για τους αργαλειούς. Έτσι είχε δυνατότητα πρόσβασης σχεδόν παντού. Κάποτε είχε μπει ακόμα και σ' ένα αστυνομικό τμήμα για να τους πουλήσει...σώβρακα. Τον πέταξαν έξω γελώντας.

Όταν νοσταλγούσε το σπίτι του και αβάσταχτα την αρραβωνιαστικιά του, που αρνιόταν ν' ακούσει τους δικούς της και να παντρευτεί ένα άλλο παλικάρι-ο Δημητράκης ήταν πια μια χαμένη υπόθεση, αργά ή γρήγορα θα πιανόταν και θα σάπιζε στη φυλακή ή θα σκοτωνόταν της έλεγαν-κατέβαινε στο χωριό του, φυσικά μεταμφιεσμένος κι έμπαινε στο πατρικό του να πουλήσει τάχα κάτι στη μητέρα του ή στο σπίτι της Ζουμπουλιάς χωρίς να φανερώνεται κι έφευγε ευχαριστημένος που τους είδε κλαίγοντας όμως μέσα του. Σ' ένα πέραςμα του από τον Έβρο, βρέθηκε πάλι στο Διδυμότειχο και γνώρισε τον αντάρτη Βαγγέλη Ματσίανη από τα Λάβαρα, ένα χωριό της εκεί περιοχής. Αυτός είχε καταφέρει να οργανώσει μια ομάδα και είχε καλή δράση εναντίον των Τούρκων. Δεν έμεινε όμως μαζί του. Όσο περνούσε ο καιρός συνειδητοποιούσε πως όλες αυτές οι μικροομάδες δεν μπορούσαν να διώξουν τους Τούρκους. Αναγκαστικά έβλεπε πως οι Μεγάλες Δυνάμεις της Δύσης θα έφερναν τη λευτεριά όπως είχε πει ο Καραμπέτ, αν τον έλεγαν έτσι...

Τον Ιούνιο του χίλια οχτακόσια ογδόντα εφτά, σε μια αποστολή του στην Πόλη, πιάστηκε σαν ύποπτος από την αστυνομία κι έμεινε στα κρατητήρια είκοσι μέρες. Κατάφερε με κάποια σοβαροφανή επιχειρήματα να τους πείσει πως ήταν ένας φτωχός χωριάτης από τα χωριά του Εντιρνέ και πως βρέθηκε στην Ισταμπούλ από παρεξήγηση, τι δουλειά είχε αυτός στην Ισταμπούλ, ένας άθλιος χωρικός που ούτε ο Αλλάχ καταδεχόταν να τον συνδράμει; Τον έδιωξαν κι εκείνος γύρισε στην επαρχία του τότε πεζός, τότε πάνω σε κάποιο βοϊδάμαξο.

Αν και ήταν παράτολμο πήγε κατευθείαν στο Μεγάλο Ζαλούφι μεταμφιεσμένος σε εργάτη για το σκάλισμα των αμπελιών, ήταν μια καλή περίπτωση γιατί αυτήν την εποχή γινόταν μετακίνηση εργατών από χωριό σε χωριό. Αλλά και παρ' όλο που υπήρχε η επικήρυξη στο όνομα του από τότε που έπαψε να εμφανίζεται σαν αντάρτης με όπλο και φυσεκλίκια, οι Τούρκοι είχαν χαλαρώσει την επιτήρηση. Από την αρχή του ξεσηκωμού του, υπήρχαν τρία φιλικά σπίτια όπου ένιωθε ασφαλής, γιατί δεν ήταν συγγενικά του κι ούτε ήσαν φίλοι του ο Πασχάλης Λελίδης, ο Δημήτρης Θεοχαρίδης, Λιόλογλου και Θεοχάρογλου κατά τα τούρκικα κιτάπια κι ο Θύμιος Ρούσογλου, αλλά κρυφοί οπαδοί του.

Δεν μπόρεσε να πάει στο πατρικό του ούτε να δει τη Ζουμπουλιά κι επειδή υπήρχαν φήμες πως η αστυνομία ξέρει πως βρίσκεται στο χωριό, έφυγε για το Αμπαλάρ όπου τον έκρυψε για κάποιο διάστημα ο Ηλίας Παπαδόπουλος. Ο Αρχοντής Χριστοδούλου ή Τζορμπατζής όπως ήταν γνωστός στην περιοχή, του έστειλε χρήματα. Ήταν κι αυτός μνημένος στις απελευθερωτικές οργανώσεις, πλούσιος άνθρωπος με εξακόσια στρέμματα χωράφια πάνω από δυο χιλιάδες πρόβατα με πάνω από δέκα βοσκούς. Όσοι στο χωριό αλλά και στην

περιφέρεια, χρειάζονταν σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι, πρόβειο μαλλί και τυρί τους έδινε με πίστωση ενός χρόνου αλλά η επιστροφή ήταν διπλάσια. Μεγάλος τοκογλύφος, δεν ήταν αγαπητός στο χωριό και κυκλοφορούσαν διάφορες φήμες σχετικά με το πώς πλούτισε. Άλλοι έλεγαν πως βρήκε ένα... τσουκάλι χρυσές λίρες, άλλοι πως λήστεψε κάποιο μεγάλο ληστή κι άλλοι ότι εξαπάτησε κάποιο συνέταιρο του, πάντως πολύ νέος είχε γίνει πλούσιος. Για τις απελευθερωτικές όμως οργανώσεις διέθετε μεγάλα ποσά, στους μυστικούς εράνους, που γίνονται από απεσταλμένους της Ελλάδας.

Η Ζουμπουλιά δεν τον είδε, πήρε μόνο ένα σημείωμα του, όπως πάντα, που της έγραφε να τον περιμένει κι αυτό ήταν όλο. Ο Δημητράκης χάθηκε πάλι για ένα διάστημα μακριά από την περιοχή του, εκτελώντας κάποιες αποστολές...

Πέρασαν τα χρόνια με το Δημητράκη, μια να εμφανίζεται φέρνοντας ταραχή στους ζαπτιέδες της περιοχής και μια να εξαφανίζεται για καιρό. Πάντως όσο κι αν προσπαθούσαν οι τουρκικές αρχές, τρομοκρατώντας τους δικούς του ή συγχωριανούς του, δεν είχαν πετύχει τίποτα. Η αλήθεια είναι πως ο Δημητράκης Βοϊβόντας δεν είχε κάνει φόνους, ακόμα και τον στρατιώτη που απόπλισε δεν τον σκότωσε. Είχε γίνει όμως ένας μύθος θαυμασμού για τους γκιαούρηδες και τρόμος για τους Τούρκους χωρικούς της περιοχής. Ήταν και θέμα φιλότιμου για τις διωκτικές αρχές, έλεγαν πως τους έκανε ρεζίλι. Καταλάβαιναν όμως πως ήταν καλά δικτυωμένος με τις αντιστασιακές οργανώσεις κι αυτό έκανε περισσότερο κακό στην οθωμανική αυτοκρατορία.

Η Ζουμπουλιά πάντα έπαιρνε κάποιο σημείωμα, που της το έφερναν οι πιο απίθανοι άνθρωποι, έμποροι, ψαράδες, ακόμα και περιπλανώμενοι γύφτοι, αν ήταν τέτοιοι. Τη βεβαίωνα για την αγάπη του και πως η λευτεριά ζυγώνει.

Έτσι περιμένοντας αυτή τη λευτεριά, πέρασαν δέκα χρόνια παρανομίας του Δημητράκη κι οχτώ από την τελευταία φορά που συνάντησε την αρραβωνιαστικιά του. Στο σπίτι της, χρόνια της γκρίνιαζαν πως έπρεπε να σταματήσει να τον περιμένει, οι συνομήλικες της παντρεύτηκαν, έκανα τη ζωή τους κι έχουν τρία-τέσσερα παιδιά. «Ο Δημητράκης δεν είναι πια εδώ, θα έχει φύγει για το Μοριά (έτσι έλεγαν την ελεύθερη Ελλάδα) τι περιμένεις κόρη μου; Είσαι κιόλας τριάντα χρονώ. Αν ήταν εδώ θα σου είχε στείλει μήνυμα, είναι χρόνος που δεν ακούσαμε τίποτα γι' αυτόν», της είπε ο πατέρας της.

Στο τέλος η Ζουμπουλιά το πήρε απόφαση και δέχτηκε να παντρευτεί έναν χήρο σαράντα χρονώ με δυο παιδιά. Δεν είχε κι άλλη επιλογή, κανένας δεν παντρευόταν μια μεγαλοκοπέλα, άσε που όλοι ήσαν παντρεμένοι από πολύ μικροί...

Δέκα μήνες αργότερα ο Δημητράκης περιπλανώμενος σ' όλη τη Θράκη, είχε φτάσει ως τη Φιλιπούπολη όπου γίνονταν ζωνιές διαμάχες μεταξύ Ελλήνων, Τούρκων και Βουλγάρων, έφτασε στην περιοχή του. Μπήκε στο Μεγάλο Ζαλούφι κι έμαθε για το γάμο της αγαπημένης του. Η απογοήτευση του, αν και αναγνώριζε πως με το δίκιο της η κοπέλα είχε πάρει αυτή την απόφαση, ήταν μεγάλη. Ενώ ήταν προγραμματισμένος να φύγει αμέσως σχεδόν για καινούργια αποστολή, έμεινε λίγες μέρες ώστε να μπορέσει να τη δει για τελευταία φορά.

Περίμενε στη βρύση του Γκιόκα, ενάμισι χιλιόμετρο έξω από το χωριό, τα τελευταία χρόνια ήταν η μόνη που είχε ακόμα άφθονο νερό και οι κοπέλες του χωριού πήγαιναν εκεί να γεμίσουν τις στάμνες τους.

Ίσως δε θα μπορούσε να της μιλήσει αν ήταν μαζί με άλλες γυναίκες αλλά του έφτανε μόνο να την δει. Κρυμμένος πίσω από κάτι θάμνους πενήντα μέτρα από τη βρύση, την είδε να έρχεται μόνη της. Η Ζουμπουλιά, έφτασε στη βρύση κι έβαλε τη στάμνα στη γούρνα να γεμίσει. Ο Δημητράκης την παρακολουθούσε δακρυσμένος, είχε φύγει από τους θάμνους και την πλησίασε. Όταν γέμισε η στάμνα, η κοπέλα την έβαλε στον ώμο κι ετοιμάστηκε για την επιστροφή. Τότε αντίκρισε τα βλέμματα του πάνω της, έβγαλε μια φωνή τρόμου, νομίζοντας πως εκείνος είχε έρθει να εκδικηθεί για την προδοσία και έφυγε τρέχοντας. Εκείνος έκπληκτος για τη συμπεριφορά της, ποτέ δεν του πέρασε από το μυαλό αυτό που σκέφτηκε εκείνη, έμεινε καρφωμένος στη θέση του και μπόρεσε μόνο να της φωνάξει: «Μη φοβάσαι...». Στα διακόσια, περίπου μέτρα, εκείνη γύρισε και κοίταξε πίσω της. Ο Δημητράκης εξακολουθούσε να είναι στο ίδιο σημείο. Η κοπέλα προχώρησε με γρήγορο βήμα και ύστερα από λίγο ξανακοίταξε πίσω και τον είδε να την ακολουθεί. Μπαίνοντας στα πρώτα σπίτια του χωριού ξανακοίταξε και τον είδε να της κάνει νόημα, ένα χαιρετισμό με το χέρι και χάθηκε μέσα στο δάσος.

Η Ζουμπουλιά, έφτασε στο σπίτι της κάτωρη. Δε φοβόταν όμως πια, ο χαιρετισμός του την είχε πείσει πως δεν είχε έρθει να την εκδικηθεί. Τώρα ένιωθε τύψεις εκείνη που τον είχε προδώσει, εκείνος δέκα ολόκληρα χρόνια, παίζοντας με το θάνατο, δεν είχε ακουστεί να είχε πάει με άλλη γυναίκα αν και θα μπορούσε όπως γύριζε σε πόλεις και χωριά.

Έπεσε κατάκοιτη. Μέρρες δεν μπορούσε να συνέλθει, στο χωριό που είχε μαθευτεί πως ο Δημητράκης Βοϊβόντας είχε έρθει και είχε μάθει το γάμο της, το κουτσομπολιό έλεγε πως γι' αυτό είχε αρρωστήσει. Ίσως τον είχε συναντήσει κι έπαθε την αρρώστια. Εκείνη δεν είπε σε κανένα για τη συνάντηση, ούτε στον άντρα της, μόνο όταν αργότερα συνήρθε είπε στη μητέρα της γι' αυτό που ένιωθε, για το κακό που είχε κάνει στον άνθρωπο που αγάπησε από μικρή και που έζησε δυο χρόνια ευτυχισμένη μαζί του. Είχαν δώσει όρκο να περιμένουν ο ένας τον άλλό για όλη τους τη ζωή κι εκείνη τον πρόδωσε. Ήταν περήφανη γι' αυτόν κι ας το έφερε, η μοίρα, να παντρευτεί άλλον...

Ο Δημητράκης χάθηκε όπως είχε έρθει. Η Ζουμπουλιά πήρε την απόφαση ν' αφοσιωθεί στον άντρα της και λίγο αργότερα περίμενε και παιδί. Στο διάστημα ης εγκυμοσύνης δεν μπορούσε να μην κάνει συνειρμούς, σκεφτόταν πως αν η μοίρα την είχε ευνοήσει, το παιδί αυτό θα ήταν του Δημητράκη και τότε βασανιζόταν φριχτά. Θυμόταν τη μέρα που συναντήθηκαν και είδε στο πρόσωπό του απέραντη θλίψη κι απογοήτευση, αν θυμόταν καλά και δάκρυα στα μάτια. Προτιμούσε να τον δει θυμωμένο, να την απειλήσει, να τη βρίσει, έτσι θα μπορούσε ίσως να τον μισήσει αλλά εκείνος μόνο «στάσου μη φοβάσαι» της είπε με γλυκιά φωνή κι ας την είχε τότε τρομάξει...

Γεννήθηκε το παιδί, ένα αγοράκι και η κοπέλα, τον πρώτο καιρό το περιέβαλλε με αγάπη κι αφοσίωση, Προσπάθησε τόσο να ξεχάσει το παρελθόν αλλά δεν τα κατάφερνε. Δεν μπορούσε να ξεχάσει, οι μέρες ευτυχίας με το Δημητράκη ήταν ασύγκριτα πολλές. Μαράζωσε, σιγά-σιγά κατέρρευσε. Σε ένα χρόνο από εκείνη τη συνάντηση στη βρύση η Ζουμπουλιά πέθανε. Το μωρό της ήταν μόλις έξη μηνών...

Όταν διαπιστώθηκε ο θάνατος της, την έγδυσαν και της έπλυναν το κορμί. Το σκούπισαν με άσπρο πανί που, όταν τελείωσαν, το πέταξαν στα κεραμίδια για να το πάρουν τρεις μέρες αργότερα και να το κάψουν. Αφού την έντυσαν με καθαρά ρούχα την τοποθέτησαν με το πρόσωπο προς την Ανατολή, της έδεσαν τα πόδια-ποιος ξέρει σε τι αποσκοπούσε αυτό εκτός

από το έθιμο-της σταύρωσαν τα χέρια στο στήθος και τοποθέτησαν κεράκια ανάμεσα στα δάχτυλα και τ' άναψαν. Επίσης στο στήθος τοποθέτησαν μια εικόνα του Σταυρωμένου. Πλάι της τοποθέτησαν ένα πιάτο με αλεύρι όπου όσοι έρχονταν να προσκυνήσουν έμπηγαν ένα κεράκι αναμμένο. Η μητέρα της και οι φίλες της άρχισαν τους θρήνους και τα μοιρολόγια...

Όλη η διαδικασία, μέχρι την ταφή ήταν περίπλοκη και τα έθιμα ακατανόητα. Υπήρχε πραγματική περιφρούρηση του νεκρού μην τυχόν και μπει στο σπίτι γάτα και περάσει από πάνω του γιατί, πίστευαν, πως θα...βρικολάκιαζε και για χρόνια θα εμφανιζόταν σε διάφορα μέρη του χωριού. Όταν έφτασε ο παπάς σήκωσαν και άφησαν τρεις φορές στο κρεβάτι τη νεκρή και ύστερα ξεκίνησαν για την εκκλησία. Πριν περάσει τη θύρα, το φέρετρο, μια ηλικιωμένη γυναίκα έκοψε ένα κομμάτι από το ρούχο της νεκρής και το τοποθέτησε κάτω από τα κεραμίδια για να μην πάρει μαζί του, ο νεκρός την καλή τύχη του σπιτιού. Πριν βγει η νεκρώσιμη πομπή από το σπίτι κάποιος φταρνίστηκε. Τον υποχρέωσαν να σκίσει κάποιο από τα ρούχα που φορούσε, γιατί υπήρχε η πίστη πως αν δεν το έκανε, πάνω στο χρόνο θα πέθαινε κι αυτός. Όσοι συναντούσαν την πομπή σταματούσαν και σταυροκοπιόνταν προσέχοντας να μην κόψουν το δρόμο της νεκρής γιατί για ένα χρόνο όλα θα τους πήγαιναν ανάποδα.

Μετά την ταφή μοίρασαν σ' αυτούς που συνόδευαν την κηδεία μαντίλια της τσέπης που θα τα χρησιμοποιούσαν όμως εννιά μέρες αργότερα αφού προηγουμένως έπρεπε να τα κρεμάσουν σ' ένα κλαδί δέντρου έξω από το σπίτι τους.

Όταν επέστρεψαν στο σπίτι, δυο κοπέλες, έριχναν νερό στα χέρια των παρευρισκομένων με δοχεία καμωμένα από νεροκολοκύθες κι όταν τελείωσαν, τις έσπασαν σε μια πέτρα. Στο τραπέζι δεν έκοψαν το ψωμί με μαχαίρι κι όταν ήπιαν κρασί έριξαν και λίγο στο έδαφος για να...πει και η συχωρεμένη.

Στο μέρος που ξεψύχησε η Ζουμπουλιά, για εννέα μέρες, έβαζαν κάθε βράδι ένα ποτήρι νερό και το παρακολουθούσαν με δέος, πιστεύοντας πως η ψυχή της ερχόταν, με μορφή μύγας και ανακάτωνε το νερό.

Ένα από τα τελευταία νεκρικά έθιμα ήταν και το να μην υποδεχτείς και να συνοδεύσεις στην έξοδο του, από το σπίτι, τον παπά που ερχόταν για το μνημόσυνο, ούτε να τον καλοπιάνεις ξορκίζοντας έτσι άλλη παρουσία του σε κάποιο τραγικό γεγονός...

Ο Δημητράκης Βοϊβόντας βρισκόταν στο Αμπαλάρ, κρυβόταν στο σπίτι του Ηλία Παπαδόπουλου όταν έμαθε το θάνατο της Ζουμπουλιάς. «Εγκλημάτησα...», είπε στο φίλο του που τον φιλοξενούσε, «δεν έπρεπε να τη δεσμεύσω τόσα χρόνια την κοπέλα, δεν έπρεπε να της δώσω τόσο πόνο, μεγάλη η αμαρτία μου, την έστειλα στον τάφο».

Θαμμένη τρεις μέρες η Ζουμπουλιά, δέχτηκε τη νύχτα την επίσκεψη του αντάρτη πρώην αρραβωνιαστικού της. Δεν μπόρεσε να του πει τίποτα σ' εκείνη τη συνάντηση στη βρύση, από τρομάρα, τώρα δεν μπορούσε πια, όσο και να το ήθελε, να του πει τίποτα. Της είπε εκείνος κλαίγοντας για ο, τι της είχε κάνει. Φεύγοντας άφησε πάνω στο νιοσκαμμένο τάφο ένα ματσάκι αγριολούλουδα δεμένα με μαύρη κορδέλα κι ένα λιγόλογο σημείωμα: «Από το Δημητράκη Βοϊβόντα». Γιατί το έκανε; Πίστευε πως εκείνη νοιαζόταν πια για τέτοιες επίγειες χειρονομίες;...

Οι τύψεις που σκότωσαν τη Ζουμπουλιά, άρχισαν να βασανίζουν και τον αντάρτη. Είχε πέσει σε μελαγχολία, οι επικεφαλής της

οργάνωσης το πρόσεξαν και μαθαίνοντας την αιτία τον έστειλαν στο Διδυμότειχο όπου μια νύχτα τον παρουσίασαν στο δεσπότη που ήταν μέλος της οργάνωσης και είχε ακουστά για τον Δημητράκη Βοϊβόντα και την προσφορά του στον αγώνα. Εξομολογήθηκε στο δεσπότη και ζήτησε άφεση για το κακό που είχε κάνει στην κοπέλα. Ζήτησε ακόμα να φροντίσει ο δεσπότης να φύγει για το Μοριά. «Δεν μπορώ πια δέσποτα ούτε στο χωριό μου να πηγαίνω ούτε στην περιοχή με βασανίζουν όλες οι αναμνήσεις που έχω... Εκεί κάτω θα είμαι στρατιώτης στην υπηρεσία της πατρίδας». «Καλά, καλά θα το φροντίσω», τον καθησύχασε εκείνος και του έδωσε το απαραίτητο έγγραφο με τις οδηγίες και την ευχή του.

Λίγες μέρες αργότερα όταν όλα ήταν έτοιμα ο Δημητράκης κατέβηκε με πολλές προφυλάξεις στο Μεγάλο Ζαλούφι. Αποχαιρέτησε τους φίλους που του είχαν σταθεί με κίνδυνο της ζωής τους τόσα χρόνια δηλώνοντας πως φεύγει πια για το Μοριά και πως σύντομα θα ελευθερωθεί η Θράκη. «Όσο για μένα, ποιος ξέρει, μπορεί να μη με ξαναδείτε, σκοπεύω να πολεμήσω τους Τούρκους σα στρατιώτης του ελληνικού στρατού»...

Τη ίδια νύχτα πήγε στο νεκροταφείο κι άφησε πάλι ένα ματσάκι λουλούδια στον τάφο της Ζουμπουλιάς με ένα σημείωμα: «Καλή αντάμωση στον άλλο κόσμο, Δημητράκης Βοϊβόντας».

Στη μία μετά τα μεσάνυχτα πέρασε από το σπίτι του πατέρα του. Μπήκε αθόρυβα στο δωμάτιο των γονιών του και τους ξύπνησε. «Μην ανάψτε τη λάμπα ακόμα, βάλτε κουβέρτες στα παράθυρα», είπε και βοήθησε τη μητέρα του να το κάνει. Στο μεταξύ ξύπνησαν και τ' αδέρφια του κι όλοι μαζί δεν άφησαν χαραμάδα για να βγει φως προς τα έξω. Η μητέρα άναψε τη λάμπα κι έκπληκτοι είδαν ένα φουστανελά οπλοφόρο, ο Δημητράκης είχε εκπληρώσει το παιδικό του όνειρο. Περισσότερο υπονιόστηκαν για το ποιος ήταν παρά τον αναγνώρισαν. Είχαν να τον δουν τουλάχιστον οχτώ χρόνια! Η περιγραφή της συνάντησης, σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι αδύνατη. Αφού καταλάγιασαν η έκπληξη, η χαρά κι ο καημός και σταμάτησαν τα δάκρυα-μόνο της μάνας τα μάτια έμειναν υγρά και βουρκωμένα και τα σκούπιζε κάθε τόσο με την ποδιά της-κάθισαν κατάχαμα στην ψάθα και τους ζήτησε συγχώρεση για τις πίκρες που τους έδωσε. Ήρθε όμως ο καιρός να φύγει από τον τόπο για το Μοριά. Ίσως να μην ξανασυναντιόνταν ποτέ, θα πολεμούσε εκεί κάτω με τον ελληνικό στρατό τους Τούρκους.

Τους διαβεβαίωσε πως γρήγορα θα ελευθερωνόταν και η πατρίδα τους και τότε, αν θέλει ο Θεός, θα γύριζε κοντά τους. Αυτό το τελευταίο δεν το εννοούσε, είχε πάρει την απόφαση να μην ξαναγυρίσει δε θα μπορούσε ν' αντέξει την απουσία της Ζουμπουλιάς. Σηκώθηκε αγκάλιασε τον πατέρα, η μητέρα του χάθηκε στην πλατιά του αγκαλιά, θρηνώντας με εκείνα τα σπαρακτικά χαμηλόφωνα αρβανίτικα μοιρολόγια. «Κου ντε βες τρίμι μούμες μέτα, κου ντε σμπίρες μπιρ μι...». (Που θα πας πάλι παλικάρι της μάνας, που θα χαθείς γιε μου).

Έσφιξε στην αγκαλιά το μικρό αδερφό και του είπε: «Να προσέχεις τους γέρους Νικόλα, μην τους δώσεις καημούς κι εσύ...», είπε στο μικρό του αδερφό. «Να το ξέρεις αδερφέ πως είμαστε περήφανοι για σένα και οι γονείς μας και όλο το χωριό». Πήδηξε τη μάντρα που ο ίδιος είχε χτίσει πριν χρόνια, βρέθηκε σ' ένα δρομάκι που από αυτό πήγαινε να συναντήσει τη Ζουμπουλιά και χάθηκε στη χαράδρα μέσα στα πλατάνια ακούγοντας να τρέχουν στο ρέμα τα νερά. Το μαγιάτικο φεγγάρι φώτιζε το δρόμο του...

Ο Δημητράκης Βοϊβόντας δεν ξαναφάνηκε στα δυο αρβανιτοχώρια αλλά ούτε στα ελληνόφωνα. Κυκλοφορούσε η

φήμη πως είχε φύγει για το Μοριά. Ο τσαούσης του τμήματος του Μεγάλου Ζαλουφιού, όταν το άκουσε είπε: «Μακάρι, να ησυχάσουμε από αυτόν τον ζορμπά». Τα παλικάρια όμως στο χωριό δεν το πίστευαν. «Πολλές φορές το ακούσαμε αυτό αλλά παρουσιαζόταν πάντα εκεί που δε το περίμενες, ξεφύτρωνε σα φάντης». Άλλοι έλεγαν πως ο Δημητράκης Βοϊβόντας δεν έφυγε, κάπου εκεί κοντά ήταν για να τους φυλάει από κάποιο κακό. Αλλά η αλήθεια ήταν πως ο Δημητράκης είχε φύγει. Έπρεπε να διασχίσει την τουρκοκρατούμενη Θράκη και Μακεδονία ακόμα και τη Θεσσαλία που ήταν ελληνική πια αλλά εκείνος ήθελε να πάει στο Μοριά κοντά στους ομόφυλους ένδοξους Αρβανίτες...

Είχαν περάσει δυο χρόνια από το βράδι εκείνο που αποχαιρέτησε φίλους και γονείς και κανέναν δεν ήξερε αν είχε φτάσει στην Ελλάδα ο Δημητράκης. Πίσω του όμως η φήμη είχε μείνει, η λαϊκή μούσα είχε αρχίσει να φτιάχνει τραγούδια για την αντίστασή του στους κατακτητές.

Αδριανού *Στη Θράκη, στην*
Ζαλούφι *και στο χωριό*

*είν' ο Δημήτρης ζακουστός
ο Δημητράκης ο Βοϊβόντας
Τούρκο δε θέλει για να δει
Αγά να προσκυνήσει...*

Είχαν περάσει λοιπόν δυο χρόνια όταν μια μέρα έφτασε στο Μεγάλο Ζαλούφι ένας καρβουνιάρης, πουλούσε ξυλοκάρβουνα φορτωμένα σ' ένα γαϊδουράκι. Όταν, διαλαλώντας το εμπόρευσμά του, έφτασε μπροστά στο σπίτι του Τόλη Τελίδη σταμάτησε, κοίταξε ένα γύρω και είπε στη γυναίκα που σκούπιζε την αυλή. «Ει, κυρά, εσύ είσαι η μάνα του Δημητράκη του Βοϊβόντα;». Εκείνη πέταξε τη σκούπα κι έτρεξε κοντά του ανήσυχη. «Τι είπες άνθρωπε μου, έχεις κακά χαμπέρια από το γιο μου;». «Σύχασε κυρά, καλά είναι τα μαντάτα, πάρε αυτό το φάκελο...», κοίταξε πάλι γύρω του, «μη μας δει κανένας και δώστο στον άντρα σου». Εκείνη άρπαξε το φάκελο με λαχτάρα και τον έχωσε στον κόρφο της καθώς ο καρβουνιάρης τη χαιρετούσε κι έστριβε στη γωνιά.

Ο φάκελος περιείχε ένα σημείωμα με τη γραφή του Δημητράκη και μια φωτογραφία. Στη φωτογραφία ήταν μια δεκαριά φουστανελοφόροι όρθιοι και στο κέντρο καθόταν σε κάθισμα άλλος φουστανελάς. Το σημείωμα έγραφε: «Στη μέση, καθιστός είμαι εγώ, ο γιος σας και γύρω η ομάδα μου, πολεμάμε την Τουρκιά. Είμαι καλά, να μην ανησυχείτε. Δημητράκης Βοϊβόντας». «Αχ λεβέντη μου ήταν καλά, όταν το έγραψες το γράμμα, ποιος ξέρει πότε το έγραψες, πόσος καιρός πέρασε από τότε» και σκούπισε τα μάτια με την ποδιά. Ο πατέρας έκαψε το σημείωμα και η μάνα έκρυψε τη φωτογραφία, μόνο σε συγγενείς την έδειξαν και στους έμπιστους φίλους του Δημητράκη ως την ημέρα που παντρεύτηκε ο μικρός αδερφός, ο Νικόλας...

Την Κυριακή το βράδι, μια βδομάδα πριν από το γάμο του Νικόλα, ο γερο Τόλης πήγε στο σπίτι του συμπέθερου κουβαλώντας, όπως το όριζε το έθιμο, μια μεγάλη πίτα κι ένα πιάτο φαγητό κοτόπουλο με πλιγούρι. Εκεί βρήκε στρωμένο ένα πλούσιο τραπέζι. Τρώγοντας και πίνοντας οι δυο συμπέθεροι συζήτησαν όλες τις λεπτομέρειες του γάμου. Φεύγοντας ο γερο Τόλης του επέστρεψαν το άδειο πιάτο βάζοντας μέσα λίγο σιτάρι και μια φέτα ψωμί δεμένα κόμπο σε μια μεγάλη μαντίλα.

Την άλλη μέρα οι συμπέθεροι πήγαν, χωριστά, στην Αδριανού για ν' αγοράσουν τα δώρα που θα έκαναν μεταξύ τους. Έξενε, πρωί-πρωί το βοϊδάμαξο, ο Τόλης, το είχαν στολίσει και του είχαν κάνει μια τέντα με βελέντζα, είχε χτενίσει τα βόδια βάφοντας τα μέτωπα τους κόκκινα ανάμεσα στα κέρατα που κι αυτά ήταν στολισμένα με χάντρες.

Δυο μέρες κράτησαν τα ψώνια και μόλις επέστρεψαν, την Τετάρτη το απόγευμα, γυναίκες, συγγενείς και γειτόνισσες του γαμπρού μαζεύτηκαν στο σπίτι του για να «πιάσουν» το προζύμη του γάμου. Από την πλευρά της νύφης απαγορευόταν η συμμετοχή αν κάποια τολμούσε να εισχωρήσει γινόταν ένα μικρό επεισόδιο και την έδιωχναν αφού της περνούσαν ένα καλάθι στο κεφάλι, όλ' αυτά με γέλια αλλά μερικές φορές γίνονταν και παρεξηγήσεις. Την άλλη μέρα υπήρχε πάλι δραστηριότητα από τις γυναίκες. Στο σπίτι του γαμπρού ετοίμασαν κι έψησαν πίτες με το προζύμη της προηγούμενης μέρας. Ύστερα τέσσερις γυναίκες, στενές συγγενείς του γαμπρού φορώντας τα καλά τους και στολισμένες ανάλογα, πήραν μια πίτα, ένα πιάτο φαγητό τυλιγμένο σε μια πετσέτα, διάφορα χρώματα τυλιγμένα σε μια άλλη πετσέτα, ένα χαρτάκι με λίγο κόκκινο χρώμα, λίγο μαύρο χρώμα, λίγο κόκκινο πιπέρι, δυο κρεμμύδια, δυο λεμόνια, λίγες σταφίδες και λίγα κουφέτα. Μ' όλ' αυτά έφυγαν για το σπίτι της νύφης. Εκεί έπρεπε να προσπαθήσουν να μπουκρυστούν στην αυλή του σπιτιού. Αν δε γίνονταν αντιληπτές πείραζαν το συμπεθεριό πως τα παιδιά που θα γεννιόνταν θα έμοιαζαν το σόι του γαμπρού. Δεν πέτυχαν όμως το σκοπό τους γιατί και από την πλευρά της νύφης οι γυναίκες αφού είχαν ετοιμάσει τις πίτες με το ίδιο προζύμη βρίσκονταν σε επιφυλακή, έτσι αυτές ήταν που πείραζαν τις άλλες για το ότι τα παιδιά θα έμοιαζαν από το σόι της νύφης. Ακολούθησαν γέλια και άρχισαν το στρώσιμο του τραπέζιου τοποθετώντας πρώτα αυτά που είχαν έρθει από το σπίτι του γαμπρού. Δεν έπρεπε να λείπει τίποτα από αυτά που όριζε το έθιμο. Ευτυχώς όλα ήσαν στη θέση τους και άρχισε η τοποθέτηση των δώρων από την πλευρά του γαμπρού και από την πλευρά της νύφης. Όλ' αυτά με πειράγματα μεταξύ των γυναικών δημιουργώντας μια ευχάριστη κι ευτράπελη ατμόσφαιρα. Το ίδιο βράδι, έξι άντρες στενοί συγγενείς του γαμπρού πήγαν, δυο στο σπίτι της νύφης, δυο στο σπίτι του κουμπάρου και δυο στο σπίτι του παράγαμπρου. Εκεί βρήκαν γιορταστική ατμόσφαιρα με στρωμένο τραπέζι με φαγοπότι και χορό. Την Παρασκευή το πρωί άναψαν οι φούρνοι και στα δυο σπίτια και ψήθηκαν τα κουλούρια. Το μεσημέρι όταν όλα ήσαν έτοιμα φώναξαν δυο παιδάκια, αγόρι και κορίτσι, που είχαν γονείς εν ζωή και τα έστειλαν να μοιράσουν, σαν προσκλητήρια τα κουλούρια, στους συγγενείς και σε όσους ήθελαν να καλέσουν στο γάμο.

Την Παρασκευή το βράδι ο Νικόλας με τον «αρτιλίκι» του (παράγαμπρο) και την «μότρη» (παράνυφη) πήγαν στο σπίτι της νύφης, μαζί τους είχαν και μερικές οκάδες χαλβά αγοραστό. Εκεί βρήκαν κι άλλα ζευγάρια αρραβωνιασμένων φίλων τους κι άρχισε το γλέντι με φαγητό και σπιτικό χαλβά που παράθεσε η οικογένεια της νύφης. Το επιδόρπιο ήταν ο αγοραστός χαλβάς, και τα σπιτικά γλυκά σαραγλί και σπιτικός χαλβάς. Ακολούθησαν τραγούδια και χορός.

Το Σάββατο και στα δυο σπίτια έγιναν οι τελευταίες ετοιμασίες ώστε το απόγευμα όλα ήσαν έτοιμα κι άρχισαν να παίζουν οι δυο γκάντες (άσκαυλοι) διάφορους σκοπούς και στα δυο σπίτια. Σε λίγη ώρα είχε μαζευτεί μεγάλο πλήθος.

Το γλέντι έγινε αυτό το βράδι στο σπίτι της νύφης. Οι καλεσμένοι κάθισαν γύρω από το τραπέζι και οι θεατές όρθιοι ολόγυρα. Αρχίζει ο χορός με εθιμοτυπικά χαρακτηριστικά. Πρώτος άνοιξε το χορό ο προξενητής κρατώντας στο χέρι ένα πιάτο με κεριά αφού προηγουμένως έριξε σ' αυτό ένα νόμισμα. Μετά έσυρε το χορό ο πατέρας της νύφης, η μητέρα της, η νύφη και ακολουθούσαν οι συγγενείς και ύστερα

ήταν ελεύθερη η συμμετοχή. Όποιος έσερνε το χορό έβαζε ένα νόμισμα στο πιάτο κι έκανε διάφορες φιγούρες, μ' αυτό, ανάλογα με την έμπνευση του. Την ίδια ώρα γινόταν γλέντι και στο σπίτι του κουμπάρου όπου συμμετείχαν οι συγγενείς του κι όσοι ήσαν «γκα ντάσμα» (από το γάμο), όπως έλεγαν αρβανίτικα.

Την Κυριακή το πρωί οι συγγενείς συγκεντρώθηκαν και στα δυο σπίτια για να βοηθήσουν στην ετοιμασία του φαγητού. Οι κοπέλες έφεραν και γέμισαν τα δοχεία με νερό σκούπισαν τις αυλές κι ο, τι άλλο χρειάστηκε με τη συνοδεία της γκάιντας που άρχισε να παίζει χαρούμενους σκοπούς. Πείραζαν αυτούς ή αυτές που έφταναν καθυστερημένα, σ' έναν άντρα επέβαλαν ποινή, του σήκωσαν το πόδι και τον υποχρέωσαν να το χτυπήσει τρεις φορές στο πέλμα.

Ύστερα οι γυναίκες έκαναν κύκλο βάζοντας στη μέση ένα δεκάχρονο αγόρι και χορεύοντας γύρω του έσπαζαν στο κεφάλι του μια πίτα, την πρωτόζυμη, την κομμάτιαζαν και μοίραζαν τα κομμάτια στους παρευρισκόμενους κι άρχιζαν τον κανονικό χορό.

Στις δέκα η ώρα δυο άντρες, κρατώντας ένα μπουκάλι κρασί κι ένα ποτήρι, συνοδευόμενοι από τον μουσικό που έπαιζε την γκάιντα επισκέφτηκαν το σπίτι του παράγαμπρου και μετά το σπίτι του κουμπάρου τιμώντας τους κι επέστρεψαν στο σπίτι του γαμπρού και κατά τις δώδεκα πήγαν να πάρουν, μαζί με το γαμπρό, τη νύφη. Στη διαδρομή κοπέλες και νέοι χόρευαν τον συγκαθιστό χορό ανεμίζοντας άσπρα μαντίλια. Στα μαλλιά, οι κοπέλες είχαν κρεμάσει χρυσές κλωστές και τα παλικάρια στα καπέλα τους. Μια και ο Νικόλας δεν είχε αδερφή, η πρώτη του ξαδέρφη χόρευε το χορό του μεγάλου καθρέφτη κρατώντας τον στα χέρια. Πέρασαν από το σπίτι του παράγαμπρου, τον πήραν και βαδίζοντας πλάι-πλάι γαμπρός και παράγαμπρος πήγαν στο σπίτι του κουμπάρου, όπου έμειναν αρκετή ώρα πίνοντας και χορεύοντας υπακούοντας πια στις εντολές του κουμπάρου, σύμφωνα με το έθιμο. Η κουμπάρα πέρασε στο πέτο του γαμπρού και του παράγαμπρου ένα άσπρο λουλούδι για να ξεχωρίζουν. Ξεκίνησαν με τον κουμπάρο να έχει πλάι του ένα παλικάρι το οποίο χορεύοντας κρατούσε στο δεξί χέρι μια μικρή δίχρωμη-με γαλάζιο και άσπρο χρώμα-σημαία που στην κορυφή του κονταριού της, ήταν καρφωμένο ένα μήλο στολισμένο με κόκκινες κλωστές και μερικά κλωνάρια βασιλικό. Παράλληλα με το κοντάρι υπήρχαν δυο σειρές σταφίδες περασμένες σε κλωστή Ο σημαιοφόρος, ήταν πάντα πρώτος στο χορό με απόλυτη δικαιοδοσία. Χορεύοντας έφτασαν στο σπίτι της νύφης όπου ο συμπέθερος, τους καλωσόρισε μ' ένα μπουκάλι κρασί.

Προσφέρει πρώτα στον κουμπάρο, που πίνοντας τρεις γουλιές είπε τις σχετικές ευχές και ύστερα ήπιαν όλοι οι άλλοι που έκανα το ίδιο με τον κουμπάρο και πέρασαν μέσα στο σπίτι. Ακολουθούσε η ίδια διαδικασία με τη μητέρα της νύφης να προσφέρει κρασί, πρώτα στην κουμπάρα και ύστερα στις άλλες γυναίκες που μπήκαν κι αυτές μέσα.

Στη συνέχεια η κουμπάρα με την ακολουθία της πήγε να μπει στο δωμάτιο της νύφης. Το έθιμο απαιτούσε να προσφέρει, δώρο για να έχει το δικαίωμα να μπει. Εκεί έγινε ένα δήθεν μικροεπεισόδιο γιατί η κουμπάρα αρνιόταν να δώσει δώρο και η θύρα του δωματίου δεν άνοιγε. Τελικά διευθετήθηκε το πράγμα και η θύρα άνοιξε, η νύφη φίλησε το χέρι της κουμπάρας κι εκείνη άρχισε να την ντύνει και να τη στολίζει, αυτό απαιτούσε το έθιμο και όταν τελείωσαν σκέπασαν το πρόσωπο της νύφης με πέπλο.

Έξω περίμενε το βοϊδάμαξο να μεταφέρει την προίκα καθώς μέσα γίνονταν οι διαπραγματεύσεις. Όταν συμφώνησαν τα δυο μέρη, άπλωσαν μια ψάθα στην αυλή κι άρχισαν να κουβαλάν, χορεύοντας, την προίκα. Υπήρχαν και περιπτώσεις που μ' αυτό το παιχνίδι των ψευδοδιαπραγματεύσεων γίνονταν πραγματικές παρεξηγήσεις

μεταξύ συμπεθεριών και δεν έδιναν την προίκα. Μετά δυο μέρες την πήγαιναν οι ίδιοι αλλά έμενε κάποια ψυχρότητα που κρατούσε ακόμα και χρόνια.

Όταν τελείωσε το φόρτωμα της προίκας, ο μικρότερος αδερφός της νύφης έβαλε στο ζωνάρι του γαμπρού και του παράγαμπρου από μια πετσέτα και τους έδωσε από δυο, ψεύτικα, χαστούκια κι εκείνοι, παραδόξως του έδωσαν χρήματα. Ύστερα έφυγαν, μαζί με τον κουμπάρο για τη, εκκλησία.

Ετοιμάστηκε και το σόι της νύφης, η γκάιντα σταμάτησε για λίγο και ξανάρχισε καθώς οι συγγενείς άρχισαν ν' αποχαιρετούν τη νύφη. Τώρα έπαιζε, ένα μελαγχολικό σκοπό που ταίριαζε με την κατάσταση του αποχαιρετισμού κι ας πήγαινε η νύφη πεντακόσια μέτρα μακριά από το σπίτι των γονιών της. Η στιγμή ήταν συγκινητική! Μετά από αυτό ξεκίνησε η πομπή, χορεύοντας για την εκκλησία. Πριν περάσουν τη θύρα η μητέρα της νύφης ράντισε με αλατόνερο τον κόσμο.

Έφτασαν στην εκκλησία, εκεί περίμενε ο γαμπρός, πλάι του ο παράγαμπρος με την παράνυφη και πίσω τους ο κουμπάρος και η κουμπάρα. Όσο διαρκούσε η τελετή, έξω έπαιζαν δυο γκάιντες και τα παλικάρια και οι κοπέλες χόρευαν με επικεφαλής τον σημαιοφόρο. Καθώς οι νεόνυμφοι χόρευαν το χορό του Ησαΐα, τους έρανα με κουφέτα και ...βαμβακόσπορο.

Βγαίνοντας από την εκκλησία οι νεόνυμφοι, πήραν αργά το δρόμο για το σπίτι του γαμπρού. Τους συνόδευαν, χορεύοντας τον συγκαθιστό χορό, ο σημαιοφόρος με τους νέους και οι κοπέλες με επικεφαλής την ξαδέρφη του Νικόλα που κρατούσε το μεγάλο καθρέφτη.

Φτάνοντας στο σπίτι, η μητέρα του Νικόλα περίμενε με μια χρυσή λίρα στο χέρι. Μ' αυτή σταύρωσε το χώμα, ύστερα το μέτωπο της νύφης και το γιο της τρεις φορές κι έδωσε το νόμισμα στη νύφη που της φίλησε το χέρι. Μετά πλησίασε ο κουμπάρος που έδωσε κι αυτός κάποιο νόμισμα στη νύφη κι εκείνη του χάρισε ένα πουκάμισο. Ύστερα ο κουμπάρος έπιασε το γαμπρό και ο σημαιοφόρος τον κουμπάρο ενώ η νύφη έβγαλε από μια σακούλα κουφέτα και τα πέταξε πίσω της. Αυτό έγινε τρεις φορές. Μετά ο σημαιοφόρος έφερε τρεις γρήγορους γύρους και τρέχοντας έμπασε στο σπίτι το γαμπρό, τον παράγαμπρο, τον κουμπάρο, την κουμπάρα και τη νύφη. Ύστερα βγήκε και πέταξε τη σημαία στα κεραμίδια αφού πριν έβγαλε το μήλο και τις σταφίδες από το κοντάρι-η σημαία έπρεπε να μείνει εκεί τρεις μέρες-και συνέχισε το χορό μαζί του και οι άλλοι.

Κάθισαν στα στρωμένα με διάφορα εδέσματα τραπέζια και περίμεναν τον παπά να ευλογήσει. Όταν έγινε κι αυτό άρχισε το φαγοπότι κι από παντού ακούγονταν ευχές για τους νεόνυμφους.

Ο γερό Τόλης είχε πει πολύ κρασί, τον έπιασε το παράπονο που δεν ήταν μαζί τους ο πρωτότοκος, πήγε κι έφερε τη φωτογραφία του Δημητράκη με τους φουστανελάδες του κι άρχισε να την επιδεικνύει χορεύοντας και τραγουδώντας το τραγούδι του Βοϊβόντα. Οι καλεσμένοι άρχισαν το τραγούδι μαζί του χαρούμενοι αλλά βρέθηκε κάποιος που πήγε στο Κονάκι και είπε στον τσαούση τι γινόταν στο γάμο του Τόλη.

Οι χωροφύλακες πήγαν εκεί και συνέλαβαν το γέρο και το δεύτερο γιο του, το Λελούδη, τον γαμπρό δεν τον πείραξαν. Τη φωτογραφία την θεώρησαν ένα ντοκουμέντο που αποδείκνυε πως ο Δημητράκης εξακολουθούσε να πολεμάει τους Τούρκους. Τους μετάφεραν στις φυλακές της Αδριανούπολης και έμειναν εκεί υπόδικοι δυο μήνες. Όταν έγινε η δίκη, ο δικαστής είπε: «Εμείς θέλουμε να πιάσουμε και να δικάσουμε το Βοϊβόντα κι όχι τη φωτογραφία του» και τους αθώωσε...

Με τη σύλληψη του Τόλη και του γιου του ο γάμος χάλασε. Κανένας δεν είχε διάθεση να κρατήσει τα έθιμα, αλλά αξίζει τον

κόπο να τα αναφέρουμε «εν συντομία». Σ' όλο το διάστημα η νύφη σύμφωνα με το έθιμο πρέπει να φοράει πάντα το πέπλο στο πρόσωπο δεν πρέπει να χορέψει, έχει μισόκλειστα τα μάτια και τα χέρια σταυρωμένα μπροστά στο υπογάστριο με τα δάχτυλα ενωμένα. Αν κάποιος της μιλούσε έπρεπε να του απαντήσει σύντομα και με σοβαρό ύφος. Με το τέλος του γλεντιού η νύφη τους χαιρετούσε όλους με χειραψία αρχίζοντας από τον κουμπάρο, ακολουθούσε η κουμπάρα, ο πατέρας, η μητέρα κι όλοι της εγχείριζαν χρήματα. Ακολουθούν οι άλλοι καλεσμένοι που κι αυτοί της δίνουν χρήματα και ύστερα αποσύρεται στο δωμάτιο της όπου την περιμένουν γυναίκες που αστειεύονται μαζί της, την πειράζουν αλλά αυτή πρέπει να μένει αμίλητη και σοβαρή.

Ο γάμος συνεχιζόταν και τη Δευτέρα. Το πρωί η νύφη έριχνε πίσω το πέπλο κι άφηνε το πρόσωπο της ακάλυπτο. Έτσι ντυμένη με το νυφικό, σκούπιζε, καθάριζε και ταχτοποιούσε το σπίτι για να το βρει η πεθερά συγυρισμένο, ώστε να σχηματίσει καλή γνώμη. Έφταναν αργότερα οι γκαίντες και οι καλεσμένοι και ξανάρχιζε το φαγοπότι και ο χορός-η νύφη σήμερα είχε το δικαίωμα να χορέψει αλλά πάντα σοβαρή και χαμηλοβλεπούσα-αλλά συμμετείχε και στο γλέντι κρατώντας ένα ποτήρι κι ο γαμπρός ένα μπουκάλι κρασί κερνούσαν τους καλεσμένους αρχίζοντας πάντα από τον κουμπάρο. Με το ηλιοβασίλεμα σταματούσε ο χορός.

Η Δευτέρα ήταν και η μέρα των δώρων. Ο κουμπάρος πήγαινε ένα ζευγάρι φρεσκογανωμένα μπακίρια, ο πατέρας της νύφης μια αγελάδα ή ένα μοσχάρι και οι άλλοι από ένα δοχείο καλαμπόκι.

Η Τρίτη ήταν η μέρα της ταχτοποίησης της προίκας από τη νύφη, την Τετάρτη πήγαινε στη βρύση πάντα ντυμένη το νυφικό της. Φιλούσε το χέρι όποιου συναντούσε εκεί κι έριχνε ένα νόμισμα στη στέρνα.

Την Πέμπτη, οι νεόνυμφοι προσκαλούσαν την κουμπάρα στο σπίτι για γεύμα μ' επιδόρπιο σαραγλί κι αντάλλαζαν δώρα.

Παραδόξως η Παρασκευή έμενε κενή αλλά το Σάββατο, η νύφη πάλι ντυμένη το νυφικό με τη συνοδεία ενός κοριτσιού έξη-επτά χρονώ, πήγαινε στη μητέρα της για να τη λούσει και να φάνε μαζί.

Τέλος την Κυριακή ο κουμπάρος καλούσε τους νεόνυμφους για γεύμα, η νύφη φορούσε πάλι το νυφικό για τελευταία φορά κι ακολουθούσε γλέντι με γκαίντα όπου έπαιρναν μέρος συγγενείς του κουμπάρου αλλά και των νεόνυμφων.

Υπήρχαν και κάποια έθιμα που εφαρμόζονταν όταν η νύφη ήταν από άλλο χωριό. Ένα караβάνι από βοϊδάμαξες, στολισμένες με πολύχρωμες βελέντζες στηριγμένες σε μια πρόχειρη κατασκευή από βέργες ιτιάς, με τα βόδια τους βαμμένα στο μέτωπο με κόκκινο χρώμα και αλειμμένα τα κέρατα με λάδι για να γυαλίζουν, πήγαιναν να πάρουν τη νύφη. Προπορευόταν πάντα η βοϊδάμαξα του κουμπάρου με τη μουσική. Μόλις έφταναν και ξέζευαν, οι νέοι από το χωριό της νύφης έβγαζαν το «σομόνι» από μια ρόδα του αμαξιού του κουμπάρου και για να την επιστρέψουν ζητούσαν χρήματα. Αρχίζαν διαπραγματεύσεις-που μερικές φορές ξεκινούσαν σαν αστείο και κατέληγαν σε ξυλοδαρμό-και αφού τελικά συμφωνούσαν έμπαιναν όλοι στο χορό.

Αφού όλα ήταν έτοιμα για την αναχώρηση ξεκινούσαν οι χορευτές, παλικάρια και κορίτσια, χορεύοντας τον συγκαθιστό κι ακολουθούσαν οι βοϊδάμαξες, με πρώτη του κουμπάρου που στεκόταν όρθιος με πλάι του τη νύφη να καμαρώνει. Αν τύχαινε να περάσουν μέσα από κάποιο χωριό οι νέοι του, έκοβαν το δρόμο μ' ένα σκονί και ζητούσαν χρήματα κι ακολουθούσαν κι εδώ διαπραγματεύσεις με αίσιο τέλος συνήθως αλλά ενίοτε και με κάποιο ξυλοδαρμό...

... Καιρός όμως να επανέλθουμε στα γεγονότα που συνέβησαν στα κατοπινά χρόνια. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα πήραν άσκημη τροπή μετά την διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων. Ένα χρόνο αργότερα ξεσηκώνεται η Κρήτη εναντίον των Τούρκων, επεμβαίνουν οι Μεγάλες Δυνάμεις, που σχεδόν καταλαμβάνουν το νησί και τελικά η Ελλάδα κάνει το λάθος να κηρύξει τον πόλεμο στην Τουρκία, χωρίς επαρκείς στρατιωτικές δυνάμεις και με κακή οικονομική κατάσταση.

Χάνει τον πόλεμο και υποχρεώνεται, για να εξοφλήσει τα χρέη, σε οικονομικό έλεγχο. Κι αντί τα πράγματα να προχωρήσουν γρήγορα, όπως πίστευε ο Δημητράκης Βοϊβόντας-τίποτα δεν ακουγόταν πια γι' αυτόν-πήγαιναν από το κακό στο χειρότερο. Οι Ζαλουφιώτες πιθανόν να μην είχαν ακούσει καν για τους Ολυμπιακούς αγώνες αλλά για τη σφαγή των Αρμενίων, που είχε γίνει τη χρονιά εκείνη και την προηγούμενη, ήξεραν κι ανησυχούσαν, όπως κι ολόκληρος ο χριστιανικός πληθυσμός στην περιοχή.

Με την είσοδο του νέου αιώνα, στη Μακεδονία αναπτύσσεται μια δραστηριότητα κατά των Τούρκων από τους Σλαβομακεδόνες προσπαθώντας να ξεσηκώσουν και της άλλες φυλές. Αργότερα, στην εξέγερση του Ίλιντεν, η προκήρυξη τους έγραφε: «Παίρνουμε τα όπλα κατά της τυραννίας στο όνομα της ελευθερίας και του ανθρωπισμού, χωρίς φυλετικές προκαταλήψεις»...

... Όσο συρρικνώνεται η οθωμανική αυτοκρατορία τόσο ανησυχούν οι χριστιανικοί πληθυσμοί στη Θράκη. Αν και όλα ακόμα είναι ήρεμα και στο Μεγάλο Ζαλούφι οι κάτοικοι επιδίδονται στις δουλειές τους, ο Αρχοντής Τζορμπατζής αυξάνει το βιός του αλλά και τα παιδιά του, έχει κιάλας οχτώ, όλοι γνωρίζουν πως έρχονται κακές μέρες. Δυτικά της Θράκης γίνονται ανακατατάξεις γρήγορες. Η Τουρκία προσπαθεί να επιβάλει την τάξη αλλά δεν τα καταφέρνει πολύ καλά, υπάρχουν από τη μια οι Έλληνες Μακεδονομάχοι κι από την άλλη το κομιτάτο των Σλαβομακεδόνων και των Βουλγάρων που συγκρούονται μεταξύ τους αλλά βασικά πολεμούν εναντίον των Τούρκων.

Πριν συμπληρωθεί η πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα η αυτού μεγαλειότης, ο Πατισάχ Αβδούλ Χαμίτ ο Β΄ χάνει την εξουσία. Γίνεται το κίνημα των Νεότουρκων που ευαγγελίζεται διάφορα περί καλύτερης διακυβέρνησης της χώρας. Ο διάδοχος του, Μεχμέτ Ρεσάτ είναι υποχείριος. Δεν περνάει χρόνος και γίνεται στρατιωτικό κίνημα στην Ελλάδα κι εμφανίζεται στην πολιτική σκηνή ο Βενιζέλος. Στη Θράκη οι Νεότουρκοι στην αρχή προσπαθούν να δείξουν καλή διάθεση έναντι του ελληνικού πληθυσμού, μετά την κατάληψη της Ανατολικής Ρωμυλίας πολλοί Έλληνες είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή της Αδριανούπολης, ίδρυσαν μάλιστα κι ένα «σύλλογο τουρκοελληνικής φιλίας». Με την ανοχή όμως του νομάρχη Αδριανούπολης, που ήταν ηγετικό νεοτουρκικό στέλεχος, έγιναν θλιβερά επεισόδια στην περιοχή Ουζούν Κιοπρού (Μακράς Γέφυρας) εναντίον του ελληνικού πληθυσμού, οι Ζαλουφιώτες άρχισαν πάλι ν' ανησυχούν...

... Λίγα χρόνια αργότερα, αρχίζουν οι βαλκανικοί πόλεμοι με συμμαχία της Ελλάδας, Σερβίας, Βουλγαρίας εναντίον της Τουρκίας. Ο ελληνικός στρατός περνάει τα σύνορα και καταλαμβάνει την Ελασσόνα, οι Σέρβοι κυριεύουν τα Σκόπια και το Μοναστήρι και οι Βούλγαροι πολιορκούν την Αδριανούπολη, δεν μπορούν να την καταλάβουν και προχωρούν προς το εσωτερικό της Θράκης με στόχο την Πόλη. Ο τούρκικος στρατός εκτός από αυτόν που είναι κλεισμένος στην Αδριανούπολη υποχωρεί κι οχυρώνεται στη Τσατάλτζα όπου

αμύνεται σθεναρά και σταματά την προέλαση των Βουλγάρων που τελικά πετυχαίνουν την κατάληψη της Αδριανούπολης το Μάρτιο του χίλια εννιακόσια δεκατρία.

Στις έξη Οκτωβρίου οι τούρκικες αρχές εγκαταλείπουν το Μεγάλο Ζαλούφι καθώς και από όλα τα γύρω χωριά και μια κοντινή κωμόπολη την Παύλα που οι κάτοικοι της είναι στην πλειοψηφία τους Τούρκοι. Είχαν πάντα διαφορές με τους Ζαλουφιώτες για τα βοσκοτόπια και για τα χωράφια. Εξαιτίας αυτών των προστριβών συχνά οι Τούρκοι της Παύλας είχαν κακοποιήσει Ζαλουφιώτες.

Με τη φυγή των Τούρκων, πολλοί Ζαλουφιώτες πίστεψαν πως είχε έρθει η ώρα της λευτεριάς, όπως τους έλεγε ο Δημητράκης Βοϊβόντας και έβαζαν στο κυνήγι όποιον Τούρκο έβλεπαν. Δυο απ' αυτούς ο Παναγιώτης Σταμπολίδης και ο Γιάννης Βουλκίδης, μ' ένα πολεμικό όπλο κι έναν τσιφτέ (κυνηγετικό όπλο), κυνήγησαν έξη χωροφύλακες σκοτώνοντας έναν και τραυματίζοντας σοβαρά δυο άλλους.

Πολλοί Ζαλουφιώτες αρπάζουν τα κυνηγετικά τους όπλα και μπαίνουν στην Παύλα. Οι περισσότεροι κάτοικοι της κωμόπολης έχουν φύγει ακολουθώντας τον τούρκικο στρατό. Ανενόητοι άρχισαν την αρπαγή. Παρασύρονται κι άλλοι και τρέχουν κι αυτοί ν' αρπάξουν ο, τι βρουν. Για τρεις μέρες συνεχίστηκε η αρπαγή. Κάποιοι Τούρκοι όμως είχαν ξεμείνει και ήσαν καλά οπλισμένοι με πολεμικά όπλα, Έστησαν ενέδρες μέσα στην κωμόπολη και την ώρα που οι Ζαλουφιώτες μπήκαν για αρπαγή τους χτύπησαν. Έγινε πραγματική μάχη με πολλά θύματα. Τρεις Τούρκοι έπεσαν νεκροί και δέκα Ζαλουφιώτες. Οι υπόλοιποι υποχώρησαν καθώς οι περισσότεροι ήσαν άοπλοι...

Μια βδομάδα αργότερα, στις δώδεκα του Οκτώβρη γύρω στις δυο η ώρα, ένα σύνταγμα βουλγάρικου στρατού σταματάει στ' αλώνια του Μεγάλου Ζαλουφιού. Η είδηση διαδόθηκε και η καμπάνα της εκκλησίας άρχισε να χτυπάει χαρμόσυνα. Ο κόσμος τρέχει προς τ' αλώνια να προϋπαντήσει τους συμμάχους ελευθερωτές. Προσφέρουν στους αξιωματικούς λουλούδια και ζαλουφιώτικο κρασί. Ο συνταγματάρχης μίλησε προς του στρατιώτες και ζήτησε να είναι φρόνιμοι, το χωριό είναι ελληνικό και πρέπει να προστατευθεί. Οι παραβάτες θα τιμωρηθούν αυστηρά. Ζήτησε από τους χωρικούς να του καταγγέλλουν κάθε ενόχληση από τους στρατιώτες. Έγινε δοξολογία στην εκκλησία και στην κεντρική πλατεία χορός με τραγούδια και όργανα.

Την άλλη μέρα το σύνταγμα, αφού άφησε ένα τάγμα προχώρησε ανατολικά με κατεύθυνση προς την Πόλη.

Αργότερα φτάνει στο χωριό κι ένας λόχος σέρβικου στρατού. Οι Ζαλουφιώτες φροντίζουν το στρατό αν και είναι κάπως απογοητευμένοι που δε λέει να φτάσει ο ελληνικός, οι πραγματικοί ελευθερωτές.

Ο βουλγάρικος στρατός έφτασε στην Τσατάλτζα αλλά καθώς βρήκε μια πόλη καλά οχυρωμένη έμεινε εκεί για οχτώ περίπου μήνες χωρίς ουσιαστικά να κάνει κάποια σοβαρή μάχη παρά μόνο ανιμαχίες, μέχρι τη μέρα της αντεπίθεσης του τούρκικου στρατού στις αρχές του Ιουλίου χίλια εννιακόσια δεκατρία. Ο βουλγαρικός στρατός υποχωρεί κανονικά, χωρίς σπουδή και οι πόλεις και τα χωριά της ανατολικής Θράκης περιέρχονται πάλι στα χέρια των Τούρκων. Όταν υποχώρουσε ο βουλγάρικος στρατός, ένα τάγμα πέρασε από το Μεγάλο Ζαλούφι κι ο Αρχοντής Τζορμπατζής ρώτησε τον ταγματάρχη, γιατί σταμάτησαν και δεν μπήκαν στην Πόλη. «Ουρώπα νε ντάβαι» (Η Ευρώπη δεν τη δίνει) απάντησε εκείνος λακωνικά...

Οι Ζαλουφιώτες είναι απελπισμένοι. Θα ξανάρθουν πάλι οι Τούρκοι και τώρα

έχουν ανοιχτούς λογαριασμούς με το χωριό. Οι στρατιώτες που φεύγουν είναι αμίλητοι και σκεφτικοί. Ξέρουν πως οι χωρικοί θα πληρώσουν τη μανία των Τούρκων.

Λίγο αργότερα, κοντά στις δυο η ώρα, μπαίνουν στο χωριό τέσσερις Βούλγαροι καβαλάρηδες. Ήσαν οι τελευταίοι. Σταμάτησαν σ' ένα καφενείο για να ξεδιψάσουν, ο καφετζής τους πρόσφερε κρασί, δεν πρόλαβαν να το απολαύσουν όταν στους δρόμους άρχισαν να τρέχουν χωρικοί φωνάζοντας πως πλησιάζει τούρκικος στρατός. Οι καβαλάρηδες πήδηξαν στ' άλογα και καλπάζοντας βγήκαν από το χωριό.

Τους αντιλήφθηκαν κάποιοι Τούρκοι ιππείς και τους κυνήγησαν και τους πυροβόλησαν. Σκότωσαν τον ένα, οι άλλοι εξαφανίστηκαν παίρνοντας και το άλογο του συντρόφου τους.

Ο τουρκικός στρατός δεν μπήκε στο χωριό, σταμάτησε έξω στ' αλώνια, όπως είχε κάνει κι ο βουλγάρικος. Μόνο τέσσερις ιππείς διέσχισαν καλπάζοντας το χωριό. Από κάποιο σπίτι έπεσαν πυροβολισμοί τραυματίζοντας ένα άλογο. Οι καβαλάρηδες γυρίζουν στο στράτευμα αναφέρουν τι έγινε κι ο διοικητής, ένας πασάς, κάλεσε να παρουσιαστούν μπροστά του οι κοινοτικοί άρχοντες αμέσως.

Αναζητήθηκε, από τον κλητήρα, ο Ηλίας Σταυρίδης ο πρόεδρος της Κοινότητας αλλά δε βρέθηκε. Πήγαν στον πασά ο Βασίλης Ντουσίδης, ο Μιχάλης Γιαννακίδης, ο Δημήτρης Στεινόπουλος, ο Ευθύμης Κεσκινίδης κι ο Κωνσταντίνος Κομνίδης.

Χαιρέτισαν με εδαφιαίες υποκλίσεις. Δήλωσαν πως είναι στις διαταγές του και, με τρόπο, είπαν στον πασά αν το πρόβλημα ήταν χρηματικό θα μπορούσαν να εξοικονομήσουν κάτι μέχρι και χρυσές λίρες, φτάνει να μη γίνει κακό στο χωριό. Ο πασάς όμως φαίνεται δεν είχε ανάγκη τις λίρες των χωρικών, σκόπευε μάλλον να τις πάρει με άλλο τρόπο. «Γκιαούρηδες, τσανακογλείφτες αυτά που μου λέτε εγώ τα' ακούω βερεσέ. Έχουμε πληροφορίες πως στο χωριό κρύβονται Βούλγαροι στρατιώτες, οχυρωμένοι σε σπίτια μαζί με δικούς σας ζορμπάδες, περιμένοντας να μπούμε και να μας κάνουν ζημιά. Έστριψε το μουστάκι του και αγριοκοίταξε τους εκπροσώπους του χωριού. «Σε μια ώρα θέλω να μου παραδώσετε, δεν ξέρω πως θα το κάνετε, τους Βούλγαρους στρατιώτες αλλά και τους δικούς σας τους χαϊνηδες, αλλιώς το χωριό σας θα γίνει στάχτη, καταλάβατε γκιαούρηδες;» ούρλιαξε και στο στόμα του φάνηκε αφρός οργής.

Τρομοκρατημένοι οι χωρικοί, έκαναν κουράγιο και προσπάθησαν να τον πείσουν πως δεν υπάρχει καμιά οργανωμένη αντίσταση στο χωριό, δεν υπάρχουν στρατιώτες, κάποιος σερσέμης θα πυροβόλησε τους καβαλάρηδες... «Κρατήστε μας όμηρους, πασά εφέντη, σας λέμε την αλήθεια οι καβαλάρηδες που κυνήγησαν οι δικοί σας ήταν οι τελευταίοι που πέρασαν από το χωριό...».

Ο πασάς χτύπησε με το μαστίγιο του τη μπότα του, κοίταξε προς το χωριό και ύστερα προς το μέρος των χωρικών. Μισόκλεισε τα μάτια με μίσος και τους είπε σιγά, στην αρχή και αργά και μετά ουρλιάζοντας: «Ωστε δε θέλετε να μου τους παραδώσετε, σας ξέρω καλά εσάς τους γκιαούρηδες. Χαθείτε από τα μάτια μου, θα μπορούσα να σας εκτελέσω εδώ αμέσως, αλλά σέβομαι τους διεθνείς νόμους. Τους βλέπετε αυτούς εδώ, όλοι θέλουν εκδίκηση για όσα κάνατε στην Παύλα και αλλού», είπε κι έδειξε τους στρατιώτες του και το μπουλούκι των άτακτων Τούρκων. Ύστερα σήκωσε το μαστίγιο και τους έριξε μερικές φωνάζοντας: «Ουστ ορντάν κιοπέκ κιοπεκλέρ»

Έντρομοι οι δύστυχοι Ζαλουφιώτες μπήκαν τρέχοντας στο χωριό, φωνάζοντας στον κόσμο να τρέξει να κρυφτεί όπου μπορεί γιατί τους βρήκε μεγάλο κακό. Ο πασάς έδωσε εντολή στο στρατό και στα μπουλούκια να μπουν στο χωριό και να κάνουν ο, τι θέλουν κι έτσι έγινε. Ήταν η τρίτη απογευματινή όταν από τις πρώτες

σφαίρες πέφτουν νεκροί τ' αδέρφια Γιώργος και Θεόδωρος Μπαμπουλίδης. Ακολουθεί πανικός, κι αναμπουμπούλα. Φάνηκαν κιόλας οι πρώτες φλόγες και οι καπνοί από τα πρώτα σπίτια, ακούγονται ουρλιαχτά παιδιών και γυναικών, τα σπαθιά, τα μαχαίρια και τα τσεκούρια αστράφτουν στο φως του απογευματινού ήλιου και το αίμα αρχίζει να κυλά. Μουγκρητά ζώων που τρέχουν κι αυτά, αλαφιασμένα, στους δρόμους, αρκετά πέφτουν νεκρά από τις σφαίρες. Μέσα σε λίγη ώρα, πυροβολημένα, σφαγμένα με μαχαίρια και κατακρεουργημένα με τσεκούρια πτώματα αντρών, γυναικών και παιδιών, διάσπαρτα σε σπίτια και δρόμους τσαλαπατιόνται άγρια, από τους μαινόμενους μπουλουκτσήδες.

Όσους πιάνουν τους βασανίζουν άγρια για να τους μαρτυρήσουν κρυμμένα χρήματα. Οι χωρικοί, αναγκάζονται να φύγουν από τα σπίτια νιώθοντας πιο ασφαλής στην ύπαιθρο, μέσα στις χαράδρες που διατρέχουν το χωριό και στα γύρω μικρά αλλά πυκνά δάση. Τρεις γυναίκες που βγήκαν από το χωριό για να πάρουν μια από τις χαράδρες, με την ελπίδα να βρουν καταφύγιο τις πρόλαβαν έξη Τούρκοι και με μαχαίρια και τσεκούρια, αφού πήραν ο, τι βρήκαν πάνω τους, τις σκότωσαν. Παντού, σ' όλο το χωριό άνθρωποι τρέχουν να κρυφτούν αλλά οι διώκτες δεν ησυχάζουν, έχουν μεθύσει από το χυμένο αίμα. Ψάχνουν παντού, από κάπου έχουν πληροφορίες πως πολλοί γκιαούρηδες έχουν καταφύγει σ' έναν αλευρόμυλο έξω από το χωριό. Πλησιάζουν τέσσερις μπουλουκτσήδες με μαχαίρια και τσεκούρια και χτυπούν τη θύρα του μύλου κι απειλούν. Πραγματικά μέσα έχουν αμπαρωθεί, πενήντα γυναίκες και παιδιά και δέκα άντρες κάποιιοι από αυτούς έχουν μαζί τους δίκαννα και τα προτείνουν απειλητικά στους ληστές. Αυτοί φεύγουν απειλώντας πως θα ξαναγυρίσουν. Κάποιοι άντρες πρότειναν να φύγουν γιατί το κρησφύγετο τους προδόθηκε κι έφυγαν.

Οι άλλοι ώσπου ν' αποφασίσουν, είχαν και τις γυναίκες, δεν πρόλαβαν καν να κλείσουν τις θύρες όταν όρμησαν μέσα δέκα μπουλουκτσήδες και δέκα στρατιώτες. Οι άντρες εξαφανίστηκαν στα ενδότερα του μύλου.

Οι γυναίκες έμειναν στο έλεος των εχθρών. «Που είναι οι παλικαράδες με τα όπλα;», ούρλιαξε ένας από τους στρατιώτες. «Έφυγαν εφέντη, έφυγαν άνοιξαν τις πόρτες κι έφυγαν...», είτε μια ηλικιωμένη που ήξερε τουρκικά.

Ρίχτηκαν πάνω στις γυναίκες, μπουλουκτσήδες και στρατιώτες, άρπαξαν ο, τι βρήκαν πάνω τους, βραχιόλια σκουλαρίκια κι ο, τι άλλο πολύτιμο είχαν. Ήξεραν πως οι άνθρωποι όταν φεύγουν κυνηγημένοι παίρνουν μαζί τους πολύτιμα πράγματα γιατί θα τους χρειαστούν κι έτσι τις έψαξαν παντού. Και ζητούσαν να τους πουν που κρύφτηκαν οι άντρες τους. Αν και ήταν σκοτεινά στο μύλο, αντιλήφθηκαν πως υπήρχαν και νέες κοπέλες και επιχείρησαν να τις βιάσουν, εκείνες ουρλιάζοντας προστατευμένες από τις άλλες γυναίκες που τις έβαλαν ανάμεσα τους, αντιστέκονταν όλες μαζί. Εκείνοι όταν είδαν πως δεν πετύχαιναν το σκοπό τους άρχισαν να χτυπούν με τα μαχαίρια στα τυφλά τραυματίζοντας τες.

Δυο από τους κρυμμένους άντρες δεν άντεξαν, βγήκαν από την κρυψώνα και τους φώναξαν ν' αφήσουν τις γυναίκες, έπεσαν όμως νεκροί αμέσως από τις σφαίρες των στρατιωτών.

Ύστερα λες και ξεθύμαναν ξαφνικά, έφυγαν για κάποιο άλλο ματοκύλισμα και πλιάτσικο. Οι γυναίκες πλησίασαν τα νεκρά παλικάρια κλαίγοντας. Οι σύζυγοι των δυο, σπάραζαν αγκαλιάζοντας τα νεκρά κορμιά των αντρών τους, του Αναστάση Μποζατζίδη και του Κωνσταντίνου Ρωσίδη που η πράξη τους ήταν αυτοθυσία γιατί οι Τούρκοι ξεθύμαναν με το φόνο και πίστεψαν πως αυτοί ήταν όλοι οι άντρες και δεν έψαξαν για τους άλλους...

...

Τα μικρά φαράγγια που διέτρεχαν το

χωριό, βοήθησαν να σωθούν αρκετοί από το μακελειό εκείνο. Σε μια κρυψώνα σ' ένα από αυτά, όπου είχαν καταφύγει πενήντα γυναικόπαιδα έφτασαν Τούρκοι ψάχνοντας. Οι γυναίκες και τα παιδιά τήρησαν άκρα ησυχία αλλά ξαφνικά τη στιγμή που οι εχθροί ήσαν πολύ κοντά ένα μωρό έξι μηνών πήγε να κλάψει αποκαλύπτοντας την κρυψώνα. Η μητέρα του έσφιξε απελπισμένα το μικρό λαιμουδάκι και η πράξη της αυτή, ο φόνος του σπλάχνου της, έσωσε τις ζωές των άλλων. Μια άλλη μάνα πέταξε, το επίσης έξι μηνών μωρό της, στο ρέμα πριν κλάψει... Σε μια άλλη κρυψώνα μέσα σε βασινιές και θάμνους, σε μια παρόμοια περίπτωση μια μητέρα δεν έχει κουράγιο να θανατώσει το μωρό της και φεύγει μακριά από τους άλλους. Την άλλη μέρα βρέθηκε σκοτωμένη με το μωρό πλάι της ζωντανό. Ένας άντρας, ο Χαράλαμπος Θεοχαρίδης επέζησε ύστερα από μια βαθιά μαχαιριά, οι άλλες των συντρόφων του, που τους έδωσαν οι Τούρκοι ήσαν θανατηφόρες....

... Σύμφωνα με τις διηγήσεις των επιζώντων από εκείνο το μακελειό υπήρξαν περιπτώσεις πενήντα μωρών που θανατώθηκαν, άλλα στραγγαλίστηκαν κι άλλα σκοτώθηκαν στην αγκαλιά της μητέρας τους και άλλα, τις επόμενες μέρες από τις κακουχίες. Υπήρξαν και πράξεις ανθρωπιστικές από την πλευρά μερικών Τούρκων, όπως εκείνος ο ηλικιωμένος που παρ' όλο που συμμετείχε στις λεηλασίες βοηθούσε πολλούς να κρυφτούν λέγοντας: «Μπόρα είναι καρντάσια θα περάσει». Κάποιος άλλος έκρυψε δυο αγοράκια που είχαν βγει τρομοκρατημένα στο δρόμο. Άλλος που βρέθηκε σ' ένα σπίτι με τρομοκρατημένες τις γυναίκες τις συμβούλεψε να κάνουν άνω κάτω το σπίτι σκορπώντας τα πράγματά τους να φαίνεται το σπίτι λεηλατημένο και οι γυναίκες να φορέσουν μαύρα παλιά ρούχα ξεσκισμένα...

Τρεις ώρες αργότερα από τη στιγμή που άρχισε η σφαγή, έφτασε νέα τούρκικη μονάδα στρατού κι ο διοικητής της, ανώτερος από τον προηγούμενο, βλέποντας το μακελειό διέταξε να σταματήσουν οι σφαγές και οι λεηλασίες. Αμέσως καβαλάρηδες και πεζοί στρατιώτες τρέχουν μέσα στο χωριό δεξιά-αριστερά και καλούν τον κόσμο να μη φοβάται γιατί ο νέος πασάς διέταξε να σταματήσει η αιματοχυσία. Όσους χωρικούς συναντούν, τους οδηγούν έξω από το χωριό στ' αλώνια, καθησυχάζοντας τους πως δεν πρέπει να φοβούνται πια, τελείωσε το κακό, αυτοί που το έκαναν έχουν φύγει. Εκεί τους φρουρούν στρατιώτες και δεν αφήνουν κανένα μπουλουκτσή να πλησιάσει. Έχουν διαταγή όποιος επιχειρήσει να τους πειράξει να πυροβολείται αμέσως. Ο στρατός έχει στήσει καταυλισμούς γύρω από το χωριό και συγκεντρώνει τους τρομοκρατημένους χωρικούς.

Καθώς πέφτει η νύχτα κάνει πιο φριχτή την καταστροφή με σπίτια να καίγονται, οι στρατιώτες μαζί με χωρικούς προσπαθούν να τα σβήσουν, με τα πτώματα σκόρπια στους δρόμους και στις αυλές. Εξακολουθούν ν' ακούγονται πυροβολισμοί και σπαρακτικές κραυγές. Όλη τη νύχτα, έξαλα μπουλούκια ληστών, εξακολουθούν το όργιο της αρπαγής και των φόνων.

Τελικά οι καινούργιοφερμένοι στρατιώτες καταφέρνουν να επιβάλουν την τάξη καταφεύγοντας στη βία. Έδειραν πολλούς μπουλουκτσήδες ακόμα και σκότωσαν τέτοιους. Έτρεχαν όπου ακούγονταν πυροβολισμοί και κραυγές για να μπορέσουν να σταματήσουν το κακό. Μέχρι το πρωί είχαν συγκεντρωθεί πολλοί στους καταυλισμούς ασφάλειας αλλά και πολλοί παράμεναν στους κρυψώνες τους μέσα στο χωριό ή στις χαράδρες και στα δάση. Ξημέρωσε, οι Τούρκοι στρατιώτες της ασφάλειας, πεζοί και καβαλάρηδες, εξακολουθούν να γυρίζουν στο χωριό προσκαλώντας όσους κρύβονταν να βγουν, δεν κινδυνεύουν πια.

Τελικά μαζεύτηκαν όλοι όσοι επέζησαν σ' έναν καταυλισμό κι ο Τούρκος

πασάς τους μίλησε. «Αυτό που έγινε είναι φριχτό. Κάποιοι από σας σκότωσαν δυο δικούς μας χωροφύλακες και έκαναν αρπαγές στην Παύλα και σκότωσαν και μερικούς αλλά αυτό που έγινε εδώ δεν έπρεπε να γίνει. Όταν όμως δεν υπάρχει τάξη συμβαίνουν αυτά. Ας κοιτάξουμε τώρα όλοι μαζί να κάνουμε ο, τι μπορούμε για να ησυχάσει ο κόσμος και ν' απαλύνουμε τον πόνο του. Υποδείξτε μου τώρα κάποιον, που να ξέρει τα τουρκικά, για να αναλάβει την προεδρία της Κοινότητας σας».

Πρότειναν οι χωρικοί τον Βασίλη Ντουσίδη που διάλεξε για πάρεδρους τον Θύμιο Αγγελίδη, τον Καρυοφύλλη Κυρτσόπουλο και τον Ηλία Παπάζογλου.

Ο πασάς αποδέχτηκε τους αντιπροσώπους του χωριού και είπε στον πρόεδρο να φροντίσει ώστε να σβήσουν όλες οι φωτιές στο χωριό και να θαφτούν οι νεκροί. Και μόλις αντιληφθούν κάτι ύποπτο να του το αναφέρουν αμέσως, μια περίπολος θα είναι σε συνεχή επιφυλακή.

Καθώς ο κόσμος μπήκε στο χωριό, κραυγές οδύνης και σπαραγμού γέμισε η ατμόσφαιρα στο αντίκρισμα, με το φως της μέρας, των πτωμάτων. Ήσαν τόσο δυνατές που στην αρχή η περίπολος έτρεχε εδώ κι εκεί νομίζοντας πως συντελούνταν νέες ληστείες κι επιθέσεις.

Πραγματικά το θέαμα ήταν φριχτό. Κατακρεουργημένα πτώματα με σπαθιά, μαχαίρια και τσεκούρια.. Σκυλιά και γουρούνια έχουν αρχίσει να τρώνε τις σάρκες. Σφαγμένος βρέθηκε κι ο πρόεδρος της Κοινότητας, ο Ηλίας Σταυρίδης ο επονομαζόμενος Μπακάλ-Ηλίας.

Επίσης πτώματα ζώων, γελάδες, μοσχάρια πρόβατα, βουβάλια και γαϊδούρια σκοτωμένα από αδέσποτες σφαίρες αλλά κι επίτηδες χτυπημένα έτσι, από τη δίψα της καταστροφής. Όλα τα σπίτια είχαν λεηλατηθεί.

Στην τελική απογραφή αυτής της καταστροφής καταμετρήθηκαν τετρακόσιοι νεκροί. Κάηκαν πενήντα σπίτια με όλα τα υπάρχοντα τους, σκοτώθηκαν περίπου πενήντα ζώα και αρπάχτηκαν πάνω από πέντε χιλιάδες ζωντανά και είκοσι χιλιάδες πρόβατα. Από το περίφημο ζαλουφιώτικο κρασί χύθηκαν περίπου δεκαπέντε χιλιάδες οκάδες από τις είκοσι που ήσαν σε βαρέλια μέσα σε ειδικές αποθήκες...

Δεκαπέντε μέρες αργότερα φτάνει στη Μακρά Γέφυρα μια επιτροπή των Μεγάλων Δυνάμεων από Άγγλους και Γάλλους αξιωματικούς για να διακριβώσει τα αίτια της καταστροφής. Κάλεσαν τον πρόεδρο της Κοινότητας, τον Βασίλη Ντουσίδη και τον Αρχοντή Χριστοδούλου ή Τζορμπατζή, ένας γιος του από τα οχτώ του παιδιά βρέθηκε σφαγμένος, να πάνε στη Μακρά Γέφυρα για να καταθέσουν. Στο αστυνομικό τμήμα του Ζαλουφιού ένας αξιωματικός τους συμβούλεψε να πουν πως το χωριό το λεηλάτησαν Τούρκοι πολίτες, από τα διάφορα τουρκοχώρια και μπουλουκτσήδες, αλίμονο τους αν πουν πως πήρε μέρος ο τούρκικος στρατός. Στην κατάθεση του ο πρόεδρος, είπε αυτό που τους συμβούλεψε ο τούρκος αξιωματικός πιστεύοντας πως έτσι προστατεύει το χωριό, ο Αρχοντής όμως είπε πως αυτό δεν ήταν αλήθεια, στην πραγματικότητα ο τούρκικος στρατός μαζί με τους μπουλουκτσήδες έκαναν το κακό και περιέγραψε τι ακριβώς είχε γίνει.

Η επιστροφή του Αρχοντή Τζορμπατζή στο σπίτι του στάθηκε μοιραία. Μόλις μπήκε έπεσε νεκρός. Τον εξέτασε Τούρκος γιατρός που διέγνωσε...φυματίωση και απαγόρευσε να τον πλησιάσουν και τελικά αφού βούτηξαν το πτώμα σε καυτό ασβέστη το έθαψαν. Μάλιστα έθεσαν σε καραντίνα τους σπιτικούς του για δέκα μέρες. Οι χωρικοί ήξεραν πως ο Αρχοντής ήταν πλούσιος και τοκογλύφος αλλά είναι βέβαιο πως δεν έπασχε από τίποτα, ήταν ο

πιο υγιής άνθρωπος του χωριού. Ο Ντουσίδης είπε στον κόσμο αυτά που κατάθεσε ο Αρχοντής και πως μετά την κατάθεση τους πρόσφεραν καφέ. Αυτός ο καφές είναι βέβαιο πως προκάλεσε τη ...φυματίωση στον άνθρωπο που είπε την αλήθεια.

Όσο για το πόρισμα της επιτροπής οι κάτοικοι του Ζαλουφιού δεν έμαθαν ποτέ ποιο ήταν, το βέβαιο είναι πως όλα αποσιωπήθηκαν κι από τις δυο πλευρές...

Και καθώς ο ελληνικός στρατός προελαύνει τα βάσανα των Θρακιωτών μεγαλώνουν, γιατί τους Τούρκους που φεύγουν από την Ήπειρο και τη Μακεδονία τους εγκαθιστούν εδώ. Οι πρόσφυγες αυτοί καθώς είναι εξαγριωμένοι ξεσπούν στον ελληνικό πληθυσμό της Ανατολικής Θράκης. Τους κακοποιούν με το παραμικρό, με την ανοχή βέβαια της τουρκικής διοίκησης, αντικειμενικός σκοπός είναι ν' αναγκάσουν τον ελληνικό πληθυσμό να φύγει δυτικά στην βουλγαροκρατούμενη δυτική Θράκη για να αρπάξουν τη γη.

Τον Οκτώβρη του χίλια εννιακόσια δεκατέσσερα, στο Μεγάλο Ζαλούφι, που δεν του έχει μείνει και πολύ από την παλιά του αίγλη, αναλαμβάνει πρόεδρος της Κοινότητας Τούρκος και τα πράγματα «σφίγγουν». Έτσι πολλοί κάτοικοι, άντρες κυρίως μην μπορώντας να υποφέρουν τις ταπεινώσεις και τα βασανιστήρια, περνούν τα σύνορα που δεν απέχουν πάνω από δεκαπέντε χιλιόμετρα, στα χωριά της Δυτικής Θράκης κι ας έχουν προβλήματα κι εκεί από τη βουλγαρική διοίκηση.

Τον επόμενο χρόνο το τουρκικό κράτος υποχρεώνει σε στράτευση τους Έλληνες από είκοσι ένα χρονώ μέχρι τριάντα. Όλοι οι άντρες αυτών των ηλικιών δεν έχουν άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τις οικογένειες τους και να περάσουν τα σύνορα, δύσκολο εγχείρημα γιατί εκτός του ότι πρέπει να ξέρει κάποιος τις διαβάσεις, είναι και οι χωροφύλακες κι ο στρατός που караδοκούν κι όποιος πιάνεται δέρνεται ανηλεώς κι επιστρατεύεται.

Τρεις Ζαλουφιώτες, ο Μιχάλης Γκενίδης τριάντα τριών χρόνων, ο Χρήστος Δοδόπουλος ή Γκαντίλης, τριάντα χρόνων και ο Πέτρος Μπιμπισίδης σαράντα χρόνων, πέρασαν πρώτοι, μαζί με τις οικογένειες τους στη Δυτική Θράκη εγκαταστάθηκαν σ' ένα χωριό, με τουρκικό όνομα, το Ομούρμπεη. Από εκεί οπλισμένοι με κυνηγετικά όπλα, έγιναν οδηγοί των συμπατριωτών τους που ήθελαν να περάσουν τα σύνορα. Ένα χρόνο αργότερα έχουν πρόβλημα και με τους Βούλγαρους που θέλουν την επιστράτευση των Ελλήνων. Έτσι οι τρεις αυτοί γενναίοι άντρες ζουν δύσκολη ζωή, σαν λιποτάκτες του βουλγαρικού στρατού και παράνομοι στα τουρκικά εδάφη. Παρ' όλ' αυτά συνεχίζουν να οδηγούν, παράνομα, τους συγχωριανούς τους στη Δυτική Θράκη γιατί η δήθεν νόμιμη φυγή που καθιέρωσαν οι τουρκικές αρχές, ήταν απάτη. Στα σύνορα, οι Τούρκοι χωροφύλακες κρατούσαν τις βοϊδάμαξες με ο, τι είχαν πάρει μαζί τους οι πρόσφυγες και τους έδιωχναν πέρα από τα σύνορα, σχεδόν γυμνούς.

Στο Μεγάλο Ζαλούφι έχει πια εγκατασταθεί τούρκικος στρατός. Από τις χίλιες οικογένειες έχουν μείνει μόνο διακόσιες. Το χίλια εννιακόσια δεκαοχτώ οι Άγγλο-γάλλοι καταλαμβάνουν τις μεγάλες γέφυρες σιδηροδρομική και αμαξωτές του ποταμού Έβρου και οι Τούρκοι υποχρεώνονται να επιτρέψουν στους πρόσφυγες να επιστρέψουν στα χωριά τους και να πάνσουν οι εις βάρους τους διακρίσεις. Οι περισσότεροι από τους Ζαλουφιώτες επιστρέφουν στο χωριό, μόνο είκοσι οικογένειες έμειναν στο Ομούρμπεη και κάποιες άλλες σκορπισμένες σε διάφορα μέρη της Δυτικής Θράκης και της Μακεδονίας, που από τον ποταμό Νέστο και πέρα ήταν πια Ελλάδα. Κάποιοι λοιπόν διέσχισαν, με ταλαιπωρίες και κινδύνους την βουλγαροκρατούμενη Δυτική Θράκη κι έφτασαν στην ελευθερία. Ένας από αυτούς

ήταν κι ο Ζαλουφιώτης Χαράλαμπος Τυρμαζίδης που έφτασε, στα χίλια εννιακόσια δεκαεννέα, μέχρι τη Στερεά Ελλάδα.

Στη Λιβαδιά, στο παζάρι, κάποιος έμπορος λαχανικών του θύμισε το Δημητράκη Βοϊβόντα, του το είπε αλλά εκείνος το αρνήθηκε, δεν αρνήθηκε όμως να τον πάρει στη δούλεψη του σ' ένα μικρό λαχανόκηπο που είχε στο χωριό Δεγλέ, τα σημερινά Μαυρόγεια.

Τρεις μήνες αργότερα, όταν πια απελευθερώθηκε η Ανατολική Θράκη (στις έντεκα Ιουλίου του χίλια εννιακόσια είκοσι ο ελληνικός στρατός περνάει τον Έβρο και οι Τούρκοι την άλλη μέρα εγκαταλείπουν το Μεγάλο Ζαλούφι) ο εργοδότης του, του αποκάλυψε πως πράγματι ήταν ο Δημητράκης Βοϊβόντας. Ο Τυρμαζίδης έστειλε γράμμα στον αδερφό του Δημητράκη, το Νικόλα πληροφορώντας τον πως βρήκε τον αδερφό του. Έτσι άρχισε μια αλληλογραφία ανάμεσα στ' αδέρφια. Ο παλιός αντάρτης του Ζαλουφιού, συγκινήθηκε από τα γράμματα του αδερφού του είχε μάθει ήδη από τον συμπατριώτη τους, πως οι γονείς του είχαν πεθάνει, δώδεκα χρόνια πριν την καταστροφή του Μεγάλου Ζαλουφιού, ο πατέρας του και δέκα η μητέρα του.

Στα γράμματα τους τ' αδέρφια του, ζητούσαν να γυρίσει στο χωριό τους, που τώρα κυμάτιζε, στο κονάκι η ελληνική σημαία και δεν υπήρχαν πια Τούρκοι. Ότι όλοι τον θυμούνται και ο κόσμος του έχει κάνει τραγούδι τη ζωή του.

Ο Δημητράκης Βοϊβόντας κάθισε κι έγραψε ένα γράμμα στ' αδέρφια του πως αυτό που του ζητάνε είναι αδύνατο. Δεν πρόκειται να ξαναγυρίσει στο χωριό. Τους έγραψε πως δεν ξεχνάει τίποτα κι ας πέρασαν δεκαοχτώ χρόνια από τη μέρα που έφυγε. Φεύγοντας είχε κάνει όρκο να μην παντρευτεί ποτέ και τον κράτησε, να πολεμήσει για την πατρίδα και αυτόν τον κράτησε, πολέμησε με όλη τη δύναμη του, ορκίστηκε όμως και να μη γυρίσει στην πατρίδα. Είχε μεγάλο πρόβλημα συνείδησης με το θάνατο της Ζουμπουλιάς που τόσο είχε αγαπήσει και που κι εκείνη τον είχε αγαπήσει, αφού είχε θυσιάσει δέκα χρόνια από τα νιάτα της. Ζήτησε από τ' αδέρφια του να ρίξουν λίγα λουλούδια στους τάφους των γονιών τους και στον τάφο της γυναίκας που αγάπησε. Αυτός, τώρα πια στα πενήντα δυο του χρόνια είχε σταματήσει κάθε δραστηριότητα, πιθανόν να είχε προαισθανθεί πως τελικά η ιστορία του Μεγάλου Ζαλουφιού είχε τελειώσει...

Και πραγματικά ο άνεμος ελευθερίας που έπνευσε για τους Ζαλουφιώτες δεν κράτησε παρά δυο χρόνια. Τα παιδιά τους, εθελοντικά εντάχθηκαν στον ελληνικό στρατό και πολέμησαν στους Μικρασιατικούς πολέμους. Τελικά ήρθε η καταστροφή.

Οι Ζαλουφιώτες είδαν να φτάνουν και να περνούν από το χωριό, πρώτα τα υπολείμματα του ταπεινωμένου ελληνικού στρατού και μετά τις βοϊδάμαξες φορτωμένες μ' ο, τι μπορούσαν να πάρουν μαζί τους οι πρόσφυγες και να οδεύουν προς τον Έβρο. Μαζί τους είναι και πολλοί Πόντιοι που είχαν φτάσει με πλοία ως την Τσατάλτζα. Οι Ζαλουφιώτες εξακολουθούν να ελπίζουν αν και με τη συμφωνία των Μουδανιών στα τέλη του Σεπτέμβρη του χίλια εννιακόσια είκοσι δύο οι ελληνικοί πληθυσμοί ειδοποιήθηκαν να φύγουν αν ήθελαν να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους.

Τελικά αποφασίζουν να φύγουν κι έτσι σιγά-σιγά ετοιμάζονται και φορτώνουν τις βοϊδάμαξες, είναι το μόνο μέσο μεταφοράς που έχουν. Οι γυναίκες σταυροκοπιούνται παρακαλώντας την Παναγία να τις βοηθήσει να ξαναγυρίσουν, δεν είναι η πρώτη φορά που φεύγουν από τα σπίτια τους.

Δυστυχώς αυτή θα είναι η τελευταία. Οι κάτοικοι του Μεγάλου Ζαλουφιού και του Αμπαλάρ περνώντας τον Έβρο ποταμό, σκόρπισαν κι εγκαταστάθηκαν σε χωριά παρόχθια του ποταμού που έμοιαζαν σα βατράχια έτοιμα να βουτήξουν. Σ' ένα από αυτά το Σάκο-Καράσακλη ήταν το παλιό του όνομα-ήδη από το 1892 είχε εγκατασταθεί μια ομάδα από πενήντα οικογένειες από το Μεγάλο Ζαλούφι. Η ελπίδα

πως θα ξαναγυρίσουν τους κράτησε εκεί, αρκετοί βέβαια προχώρησαν προς το εσωτερικό της Ελλάδας κι εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία...

Στις δεκαπέντε του Οκτώβρη, τρεις Ζαλουφιώτες, ο Πέτρος Μπιμπισίδης, ο

Στέργιος Χριστοφορίδης κι ο Δημήτρης Μενεξόπουλος περνούν με μια βοϊδάμαξα τον Έβρο και πηγαίνουν στο Ζαλούφι. Φτάνουν στην εκκλησία, ξηλώνουν τις εικόνες και παίρνουν το ευαγγέλιο, τ' άλλα βιβλία και την καμπάνα κι όλ' αυτά τα μεταφέρουν στο χωριό. Ευτυχώς οι Τούρκοι δεν αντέδρασαν αλλιώς θα κινδύνευε η ζωή των τριών τολμηρών αυτών ανθρώπων.

Στις δεκαέξι Οκτωβρίου ο γενικός διοικητής της Θράκης υποστράτηγος Γεώργιος Κατεχάκης τηλεγραφούσε στην κυβέρνηση πως το σύνολο των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης, περισσότεροι από εκατόν εξήντα χιλιάδες, συναποκομίζοντας ένα μέρος από την κινητή περιουσία τους εγκατέλειψαν τις εστίες τους...

Το Μάρτιο του χίλια εννιακόσια είκοσι τέσσερα τ' αδέρφια του Δημητράκη Βοϊβόντα πήραν ένα γράμμα από τον Ζαλουφιώτη Τυρμαζίδη που τους πληροφορούσε πως ο αδερφός τους δεν υπάρχει πια, πέθανε στις δέκα Μαρτίου του χίλια εννιακόσια είκοσι τέσσερα στο χωριό Δεγλέ της Λιβαδιάς. Τον έθαψε ο συμπατριώτης του και οι παλιοί σύντροφοί του αντάρτες.

αυτής

του

Χρήστου Δ.

ΧΩΡΙΟ

* Τα σχετικά πραγματικά γεγονότα της ιστορίας

αντλήθηκαν από τις αναμνήσεις των γονιών

συγγραφέα αλλά και από το βιβλίο του

Ρουσόπουλου: «ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ

ΜΟΥ ΜΕΓΑΛΟ ΖΑΛΟΥΦΙ».

Παραλίμνιο 20 Απριλίου

2003

